



**BYGGFORSK**

Norges byggforskningsinstitutt, NBI

**PROSJEKT  
RAPPORT**

**18**

Ole Gulbrandsen og Dagfinn Ås

# Husholdninger i 80-årene

Beskrivelser og utviklingstendenser

Oslo 1986

Ole Gulbrandsen og Dagfinn Ås

# **Husholdninger i 80-årene**

Beskrivelser og utviklingstendenser

Prosjektrapport 18  
**Husholdninger i 80-årene**

UDK 312(481)  
ISBN 82-536-0248-0

Opplag: 300  
NOR-TRYKK A/S

ETB/formgivning: forfatterne  
Språkgjennomgang: Eli Vercoe  
Illustrasjoner: Gunnar Selnæs

© Norges byggforskningsinstitutt 1986  
Forskningsveien 3B  
Postboks 322 Blindern  
0314 OSLO  
Tlf. (02) 46 98 80

## FORORD

I Boforholdsundersøkelsen kan opplysningene deles i to hoveddeler: data om boligene og data om boligbrukerne. Boforhold står for tilpasning mellom disse: det menneskelige element og de fysiske omgivelsene som boligene utgjør. Beboerene er ofte nåtildags enkeltpersoner, men det er riktigerre å si at det er husholdninger som bor i boligene. Det er husholdningene som er analysenhetene i en boforholdsundersøkelse.

Data om husholdninger er stor mangelvare og boforholdsundersøkelsen inneholder data som ikke finnes andre steder i en representativ form. Boforholdsundersøkelsen 1981 inneholder mange opplysninger om personene og husholdningene som er blitt brukt i flere spesielle sammenhenger hvor en mangler opplysninger i vanlig offentlig statistikk.

Boforholdsundersøkelsene har på den annen side sine begrensninger ved at de baseres på utvalg og ikke totale tellinger. I denne rapporten søker vi derfor å kombinere data fra ulike kilder, men først og fremst fra Folke- og boligtellingsene. Publiserte såvel som upubliserte tabeller og spesielle tabuleringer utgjør ett av datasettene som vi gjør bruk av. Familiestatistikken fra SSB vil vi også gjøre noe bruk av. Forøvrig baserer oss på dataene fra Boforholdsundersøkelsene. Vi vil først og fremst bruke data fra 1981, men vil også trekke inn noe fra undersøkelsene i 1973 og 1967. Der hvor ingen spesiell kilde er angitt vil opplysningene være tatt fra Boforholdsundersøkelsen fra 1981. Ellers vil statistikk som viser til tiårene: 1940, 1950, etc. være tall fra Folke- og boligtellingsene

En rapport om husholdninger kan organiseres på mange måter. Vi har søkt å være både generelle og problemavklarende. Analysene av utviklingstendensen når det gjelder befolkning og husholdninger samt redegjørelsene om slekt og familie utgjør en generell basis. Utover dette har vi valgt å ta for oss spesielt utvalgte husholdningstyper og grupper av personer. Her er vi på ingen måte heldekkende. Vi ville ha ønsket å ta med

husholdninger med små barn, men fant å måtte begrense omfanget av denne rapporten. Vi håper å kunne komme tilbake med nye analyser av flere grupper siden.

I Boforholdsundersøkelsen 1981 er slektskapsforholdene i husholdningene registrert i detalj. Dette danner utgangspunktet for å diskutere grunnbegrepene husholdning og familie som er rapportert i Kapittel 2. Her gir vi ellers detaljerte beskrivelser av husholdningenes sammensetning.

Kapittel 3 gir et historisk tilbakeblikk på utviklingen av størrelsen på husholdningene. Dette er tatt opp som en vesentlig dimensjon ved endringene, selv om det ikke er den eneste som har betydning.

I Kapittel 4 tar vi for oss en serie spesielle husholdningssituasjoner. Dette er husholdninger som er viktige enten når det gjelder endringstendenser i det totale bildet eller husholdninger med spesielle problemer.

I Kapittel 5 tar vi fatt på spørsmål om endring og mulige fremtidig utvikling. Vi diskuterer her prognoser og fremskrivninger av husholdningsutviklingen og søker å se dette i forhold til bolig- og byggebehovet.

Vi har nevnt at informasjon og data om husholdninger er en mangelvare. I denne rapporten har vi tatt hensyn til dette og rapporten har derfor et visst preg av å være en oppslagsbok for husholdningsdata.

# INN H O L D

	side
FORORD	3
<b>KAPITTEL 1. INNLEDNING</b>	<b>11</b>
- FAMILIEMELDINGA	11
- BEFOLKNINGSUTVALGETS INNSTILLING	13
<b>KAPITTEL 2. HUSHOLDNING, FAMILIE OG SLEKT</b>	<b>14</b>
- SLEKTSKAP	16
- NÆRE SLEKTNINGER	17
- FORELDRE	18
- SØSKEN	19
- EGNE BARN	20
- HUSHOLDNINGENS SAMMENSETNING	22
- BARNEFAMILIER	26
- EKTEPAR	27
- ENEFØRELDRE	28
- ENKELTPERSONER	29
<b>KAPITTEL 3. HUSHOLDNINGER I ENDRING</b>	<b>30</b>
- UTVIKLINGEN DE SISTE 50 ÅRENE	30
- ANTALL HUSHOLDNINGER ØKER MER ENN BEFOLKNINGEN	30
- STERK ØKING AV SMÅHUSHOLDNINGENE	33
- FÆRRE HUSHOLDNINGER MED MANGE FAMILIER	33
- FORSKJELLER MELLOM BY OG LAND	34
<b>KAPITTEL 4. HUSHOLDNINGSTYPER</b>	<b>37</b>
- HUSHOLDNINGENES STØRRELSE	37
- INNDELINGER - TYPOLOGIER	39
- UTVALGTE HUSHOLDNINGSTYPER	40

#### 4.1 UNGE PERSONER OG ETABLERING I EGEN HUSHOLDNING 41

- FRA HJEMMEBOING TIL ETABLERING	44
- BOFELLESKAP I ETABLERINGSALDEREN	45
- KJØNNSROLLER, BARNEOMSORG OG LIKESTILLING	47
- DE UNGES INNTEKTER OG MULIGHETER TIL FORBRUK	49
- DE UNGE OG ETABLERINGSLÅNEORDNINGEN	51
- INNTEKTSFORHOLD FOR HUSHOLDNINGENE	52
- BOLIGKARRIERER	53
- ØNSKE OM EGEN BOLIG	59
- OPPSUMMERING	60

#### 4.2 DE SOM BOR HELT ALENE 62

- ALDER OG SIVILSTAND FOR PERSONER SOM BOR ALENE	64
- BOLIGFORHOLDENE FOR ALENEBOENDE	70
- ØNSKER OM STØRRE BOLIG	72
- SKILTE OG SEPARERTES BOFORHOLD	73

#### 4.3 HUSHOLDNINGER MED SAMBOENDE PAR 74

- SAMBOERE I BOFORHOLDSUNDERSØKELSEN	75
- FLEST SAMBOEDNE I BYENE	77

#### 4.4 ENE-FORELDRE OG DERES HUSHOLDNINGER 79

- HVOR MANGE ENE-FORELDRE FINNES DET ?	79
- HVEM ER ENE-FORELDRENE	82
- ENE-FORSØRGERNES ØKONOMI	83
- ANDRE FORSKJELLER	84

#### 4.5 HUSHOLDNINGER MED GAMLE PERSONER 86

- HVOR MANGE GAMLE FINNES DET ?	86
- OM Å BO HELT ALENE	88
- NÆRE SLEKTNINGER	89
- HVEM BOR SAMMEN MED HVEM	91
- SØSKENHUSHOLDNINGER	94
- GAMLE SOM BOR MED SINE BARN	96
- HUSHOLDNINGER MED GAMLE PERSONER	97
- OMSORG OG PLEIEBEHOV	98

<b>KAPITTEL 5. UTVIKLINGEN FRAMOVER</b>	<b>100</b>
- BEFOLKNINGSFREMSKRIVNINGER	100
- HOVEDTALL FOR BEFOLKNINGSUTVIKLINGEN	101
- HUSHOLDNINGSPROGNOSER	104
- HAR OSLO NÅDD ET METNINGSPUNKT	106
- ANDELEN SMÅHUSHOLDNINGER I KOMMUNENE	108
- HUSHOLDNINGØKINGEN PÅ LANDSBASIS	108
- FLERE UNGE BOR HJEMME, FLERE UGIFTE FLYTTER	110
<b>SAMMENDRAG</b>	<b>113</b>
<b>VEDLEGG</b>	<b>121</b>
A: OM BOFORHOLDSUNDERSØKELSEN 1981	121
B: PUBLIKASJONER FRA BOFORHOLDSUNDERSØKELSENE	126
C: LITTERATUR	128



## TABELLER

TABELL 2.1	FOREKOMST AV OG BOFELLESSKAP MED NÆRE SLEKTNINGER (Personer 20-79 år)	18
TABELL 2.2	FIRE GRUNNTYPER AV HUSHOLDNINGER	25
TABELL 3.1	ØKINGEN I DEN TOTALE BEFOLKNINGEN I NORGE 1930-1990	30
TABELL 3.2	ANTALL PRIVATE HUSHOLDNINGER 1930-1990	31
TABELL 3.3	HUSHOLDNINGSENDRINGER 1930-1980	32
TABELL 3.4	PRIVATHUSHOLDNINGER I NORGE ETTER FAMILIETYPEN I 1970 OG 1980	34
TABELL 3.5	ANTALL BOSATTE PR HUSHOLDNING I TETT- BYGDE OG SPREDTBYGDE STRØK 1970-1980	35
TABELL 4.1.1	BOFELLESSKAP FOR PERSONER 18-34 ÅR ETTER BOSTEDETS STØRRELSE	42
TABELL 4.1.2	ANTALL PERSONER 18-34 ÅR ETTER BOFELLESSKAP OG ALDER (Tall i 1000)	46
TABELL 4.1.3	ANDEL KVINNER SOM HAR HUSARBEID SOM HOVEDBESKJEFTIGELSE SETT I FORHOLD TIL BÅDE SIVILSTAND OG SMÅBARNOMSORG	48
TABELL 4.1.4	BRUTTO ÅRSINNTekt I 1980 FOR PERSONER MELLOM 18-34 ÅR SETT I FORHOLD TIL BOSITUASJON	50
TABELL 4.1.5	HUSHOLDNINGENES SAMLEDE BRUTTO INNTekt I 1980 FOR HUSHOLDNINGER MED PERSONER I ETABLERINGSALDEREN	52
TABELL 4.1.6	FORSKJELLER I BOFORHOLD FOR TRE HOVED- GRUPPER AV PERSONER I ETABLERINGSFASEN	56
TABELL 4.1.7	FORSKJELLER I BOFORHOLD FOR TRE HOVED- GRUPPER AV PERSONER I ETABLERINGSFASEN	57
TABELL 4.1.8	ANTALL PERSONER I ALDEREN 18-34 ÅR SOM HELLER VILLE BODD FOR SEG SELV	60
TABELL 4.2.1	HUSHOLDNINGER MED EN ENKELT PERSON	63
TABELL 4.2.2	FORDELINGEN AV ALENEBOENDE ETTER ALDER OG KJØNN I 1970 OG 1980	64
TABELL 4.2.3	ALENEBOENDE I 1970 OG 1980 ETTER ALDER, KJØNN OG SIVILSTAND.	66
TABELL 4.2.4	BOLIGSTANDARD FOR ALENEBOENDE OG ANDRE	70
TABELL 4.2.5	BOLIGSTANDARDEN FOR FIRE GRUPPER AV ALENEBOERE SAMMENLIGNET MED ALLE ANDRE	71

TABELL 4.2.6	HVA DE ALENEBOENDE MANGLER I BOLIGEN	71
TABELL 4.2.7	ALENEBOERE OG ANDRE ETTER OM DE ØNSKER FÆRRE ELLER FLERE ROM I BOLIGEN	72
TABELL 4.3.1	SAMBOENDE OG MED GIFTE PAR, ETTER HOVEDPERSONENS ALDER	76
TABELL 4.3.2	INNTEKTSFORDELING FOR SAMBOENDE OG ANDRE GIFTE PAR (ÅRSINNTEKT 1980)	77
TABELL 4.3.3	ANDEL SAMBOERE I HUSHOLDNINGER MED PARFORHOLD SETT I FORHOLD TIL BOSTEDETS STØRRELSE.	78
TABELL 4.4.1	TALLET PÅ FAMILIER MED BARN UNDER 20 ÅR FOR ENEFORSØRGERE OG EKTEPAR, 1980-1984.	81
TABELL 4.4.2	VIKTIGSTE FORSØRGELSESMÅTE FOR ENE-FORELDRE OG DERES BARN	80
TABELL 4.4.3	ALDER OG EKTESKAPELIG STILLING FOR ENE-FORELDRE MED BARN UNDER 20 ÅR	82
TABELL 4.4.4	BRUTTO ÅRLIG INNTEKT FOR ENE-FORELDRE OG ANDRE BARNEFAMILIER,	84
TABELL 4.5.1	GAMLE PERSONER I 1981 FORDELT PÅ KJØNN, ALDER OG SIVILSTAND	86
TABELL 4.5.2	GAMLE PERSONER I HUSHOLDNINGENE SETT I FORHOLD TIL HUSHOLDNINGSTYPE	87
TABELL 4.5.3	ANDEL GAMLE PERSONER SOM BOR HELT ALENE	89
TABELL 4.5.4	FOREKOMST AV NÆRE SLEKTNINGER	90
TABELL 4.5.5	AVSTAND TIL NÆRE SLEKTNINGER FOR ALLE GAMLE PERSONER	90
TABELL 4.5.6	BOFELLESSKAP SETT I FORHOLD TIL FOREKOMST AV NÆRE SLEKTNINGER	95
TABELL 4.5.7	TYPER AV HUSHOLDNINGER MED GAMLE PERSONER OG DERES BARN	97
TABELL 4.5.8	PLEIETRENGENDE OG FUNKSJONHEMMEDE PERSONER BLANT DE GAMLE	99
TABELL 4.5.9	FUNKSJONSHEMMING SETT I FORHOLD TIL KJØNN OG ALDER BLANT GAMLE PERSONER	99
TABELL 5.1	BEFOLKNINGEN 15 ÅR OG OVER, REGISTRERT 1981 OG FRAMSKREVET TIL ÅR 2000	101
TABELL 5.2	TOTALBEFOLKNINGEN FRAMSKREVET TIL ÅR 2000, 2010 OG 2025	103
TABELL 5.3	ANTALL FAMILIER I OSLO 1980 - 1984.	106
TABELL 5.4	ANTALL FAMILIER I HELE LANDET 1980-84	109
TABELL 5.5	VOKSNE UGIFTE HJEMMEBOENDE BARN, 20-29 ÅR, I 1977 - 1984.	110

## FIGURER

FIG. 2.1	SLEKTSKAPSFORHOLD I TRE LEDD	17
FIG. 2.2	FOREKOMST AV, OG BOFELLESSKAP MED FORELDRE FOR <u>UGIFTE</u> PERSONER ETTER ALDER	19
FIG. 2.3	FOREKOMST AV, OG BOFELLESSKAP MED SØSKEN FOR <u>UGIFTE</u> PERSONER ETTER ALDER	20
FIG. 2.4	FOREKOMST AV, OG BOFELLESSKAP MED EGNE BARN FOR <u>ALLE</u> PERSONER SETT I FORHOLD TIL ALDER	21
FIG. 2.5	ET SYMBOL FOR SLEKTSKAPSTRUKTUR	22
FIG. 4.1	GRUNNTYPER SETT I FORHOLD TIL HUSHOLDNINGENES STØRRELSE	37
FIG. 4.2	ANDEL KVINNER OG MENN 15-30 ÅR SOM BOR SAMMEN MED SINE FORELDRE	38
FIG. 4.3	ALDERSFORDELING FOR "BARN" I HUSHOLDNINGENE	39
FIG. 4.4	BOFELLESSKAP FOR PERSONER 18-34 ÅR I HELE LANDET I 1981	43
FIG. 4.5	BOFELLESSKAP FOR PERSONER 18-34 ÅR I DE TRE STØRSTE BYENE	44
FIG. 4.6	BOFELLESSKAP FOR PERSONER 18-34 ÅR PÅ SMÅ STEDER ELLER I SPREDTBYGDE STRØK	44
FIG. 4.7	ANDELEN AV PERSONER 20-29 ÅR SOM ER GIFT	45
FIG. 4.8	BOSITUASJON ETTER ALDER	54
FIG. 4.9	ANDEL ALENEBOENDE BLANT ALLE <u>MENN</u> ETTER KJØNN OG ALDER I 1970 OG 1980	67
FIG. 4.10	ANDEL ALENEBOENDE BLANT ALLE <u>KVINNER</u> ETTER KJØNN OG ALDER I 1970 OG 1980	67
FIG. 4.11	ANDEL ALENEBOENDE BLANT UGIFTE <u>MENN</u> ETTER KJØNN OG ALDER I 1970 OG 1980	68
FIG. 4.12	ANDEL ALENEBOENDE BLANT UGIFTE <u>KVINNER</u> ETTER KJØNN OG ALDER I 1970 OG 1980	68
FIG. 4.13	ANDEL SAMBOENDE ETTER KJØNN OG ALDER	75
FIG. 4.14	BOFELLESSKAP MED NÆRE SLEKTNINGER	91
FIG. 4.15	BOFELLESSKAP MED NÆRE SLEKTNINGER	92
FIG. 4.16	BOFELLESSKAP MED NÆRE SLEKTNINGER	93
FIG. 5.1	FRAMSKRIVING AV ANTALL HUSHOLDNINGER TIL ÅR 2000 ETTER ALDER OG SIVILSTAND	105

## KAPITTEL 1. INNLEDNING

Folkeskolens geografibok bruker ord som innbyggere og beboere i beskrivelse av verdens land. Bygg og boliger er fundamentale strukturer i menneskenes liv og tilværelse. Hvordan folk bor er av sentral betydning i enhver bedømmelse av levekår og livsvilkår.

Denne rapporten handler om husholdningene. Til tross for den fundamentale betydningen som vi her tillegger husholdningene er denne sosiale enheten ikke omfattet med den oppmerksomhet den burde ha fått, for eksempel i offentlig statistikk. Vi er blitt flinke til å telle personer og beskrive deres egenskaper, men det skorter mye på den informasjonen som finnes om husholdningene. Bare hvert 10. år ved folke- og boligtellinger får vi opplysninger om alle husholdningene. Ellers finnes slike bare i utvalgsundersøkelser, og da først og fremst i Boforholdsundersøkelsene (se vedlegg). Løpende årlig statistikk om husholdninger finnes ikke.

Tall for antall personer i boligene forteller oss at husholdningenes størrelse stadig er for nedadgående. I noen byer går folketallet ned mens antallet husholdninger øker. Informasjon om husholdningenes sammensetning og endringsmønster blir i en slik situasjon av øket betydning. All boligplanlegging er avhengig av detaljert informasjon om nettopp dette, for det er husholdningene som bor i boligene. Veksten i husholdningsantallet er avgjørende for hvor mange boliger som trengs.

Det finnes to offentlige utredninger som dreier seg om husholdninger: Familiemeldinga (41) og Befolkningsutvalgets innstilling (34). Vi vil her trekke fram noen av de problemstillingene som er særlig relevante for vår rapport.

### **FAMILIEMELDINGA**

Familiemeldinga omtaler familier som om det var det samme som husholdninger. Familie-begrepet har imidler-

tid en større vekt på spørsmål som ekteskap, samliv og omsorg. Husholdningsbegrepet har først og fremst med boligspørsmål å gjøre og stiller seg forholdsvis "nøytralt" i forhold til de familiemessige båndene mellom husholdningsmedlemmene.

Familiemeldinga peker på at i løpet av de siste 10-20 årene har familiemønsteret vist store endringer med hensyn til:

- økende kvinnelig yrkesdeltakelse
- synkende fruktbarhet/færre barn
- økende antall fødsler utenfor ekteskap
- økende skilsmissehyppighet
- økende antall aleneforeldre
- økende antall samliv utenfor ekteskap.

Kort sagt, det er større mangfoldighet i familiestrukturen og også hyppigere overgang mellom ulike familietyper. Stabilitet er imidlertid fortsatt det mest fram-tredende trekket, og de fleste ekteskap, består livet ut.

Familiemeldinga kommer lite inn på boligspørsmålet. Den peker på at manglende stabilitet og mangfold i familiemønsteret fører til press på boligmarkedet. Den går også inn på boligproblemet for enslige og sier at det "ikke er løst", men kommer ikke med forslag til tiltak som bør treffes i den forbindelsen. Familiemeldinga er derfor ufullstendig. Nedgangen i den gjennomsnittlige størrelsen på husholdningene får en lett til å tro på et boligbehov som består av mindre boliger. Men det forutsetter at de fleste bor rommelig nok, noe som bare i begrenset forstand er tilfelle.

Utsatte giftemål og andre av endringfaktorene nevnt ovenfor har som konsekvens at flere er i en etableringssituasjon med hensyn til bolig. Potensialet av nye husholdninger blant voksne hjemmeboende barn er eksempelvis i nivået på 100.000 hushold. Et annet eksempel er den gruppen som bor inne hos andre hushold. De fins fortsatt i et stort antall, og ville sannsynligvis ha etablert seg for seg selv i en viss utstrekning dersom det fantes rimelige boliger tilgjengelig for dem.

Mange spør i dag om den utviklingen vi ser for eksempel i byene hvor opptil annen hver husholdning er på bare en person, er en ønskelig utvikling. De sosiale sidene ved ulike husholdningstyper kunne vært tema for en egen rapport. Plassen tillater oss i liten grad å komme inn på dette.

#### **BEFOLKNINGSUTVALGETS INNSTILLING**

Denne utredningen (34) trekker opp perspektivene i befolkningsutviklingen i tiden fremover. Flere ektepar, samboende og andre former for bofellesskap fører til en minking i tallet på husholdninger, mens skilte, separerte, enker og enkemenn og andre som ønsker å bo alene øker antallet husholdninger og boligenheter.

Samlivsutviklingen i dag ser imidlertid ikke ut til å minske antallet husholdninger. Tallet på separerte, skilte, enker og enkemenn har økt, og tallet på eldre vil øke enda sterkere. Dette er personer som i stor grad bor alene. Utvalget antar at dette gir behov for "mindre bo-enheter".

Utvalget skriver egentlig svært lite om husholdningsutviklingen, men en del mer om bosetningsmønsteret. Det forutsetter nedgang i behovet for antall nye boliger, men diskuterer det ikke. Det virker motstridende at husholdningsantallet vil øke, men at boligbehovet vil gå ned. Det er et spørsmål om utvalget ikke har lagt for liten vekt på tiden fram til år 2000 og har vært mer opptatt av et lengre perspektiv.

Alt i alt er det forholdsviss lite å hente om boligspørsmålet i denne innstillingen. Dette øker behovet for en egen rapport om husholdningene.

## KAPITTEL 2. HUSHOLDNING, FAMILIE OG SLEKT

Ordene i overskriften kan være enkle og greie å forstå når vi bruker dem i dagligtalen. Skal vi imidlertid vise tall for dette og også sammenlikne statistikk, må vi først gå nøye inn på hva ordene står for. Vi må være sikre på at enhetene som telles er de samme.

Verken begrepet familie eller husholdning har noen helt entydig betydning. Forskjellige fagfolk legger ulike betydninger i begrepene. Vi skal heller ikke lage noen endelige definisjoner. Vi skal derimot trekke fram de ulike grunnlagene som enhetene baserer seg på. Enheter som skal telles må være veldefinerte. Det er helt nødvendig å vite hvordan vi kan skille enheten ut fra den konkrete virkelighet, som den er en del av.

Familier og husholdninger er grupper av personer som skilles ut som enheter i kraft av å ha visse ting felles. Minst fem forhold kan nevnes som grunnlag for slikt fellesskap:

- (1) Biologisk fellesskap er det sentrale forholdet som utgjør det sterkeste båndet mellom foreldre og barn.
- (2) Juridisk/formelt fellesskap omfatter forhold som ekteskap og adopsjon.
- (3) Bofellesskap omfatter egentlig flere adferder, men bestemmes hovedsakelig ved stedet personene sover om natten.
- (4) Økonomisk fellesskap ligger nær opp til bofellesskap. Det kjennetegnes ved felles mathushold og at gruppene betaler husleie og annet ut fra felles "kasse".
- (5) Slektsfellesskapet går ut over familier og husholdninger, og er entydig bestemt ut fra en kombinasjon av de to første forholdene ovenfor.

Alle de fem former for "fellesskap" er for objektive forhold å regne, men det betyr ikke at registreringen derfor er lett. De forholdene som er basert på adferd er skiftende. I de tilfellene hvor personene går på skole utenfor hjemstedet, kan bofellesskapet i statistisk forstand være vanskelig å bestemme. Samliv

uten formelt ekteskap er også forhold som gjør registrering av husholdningsforholdene vanskelig. Formen for fellesskap sier noe om en persons daglige tilværelse, men det er på ingen måte noen fullstendig beskrivelse. Faktisk samvær, daglig omgang og bånd mellom personer basert på omsorg og hjelp, kan være viktigere i så måte. Vi vil i det følgende også i noen grad gå inn på slike forhold.

I norsk statistikk brukes både betegnelsen familie og husholdning. Statistikk om familier utgjør en egen serie, og det publiseres "familiestatistikk" med visse mellomrom (30). Norsk familiestatistikk går tilbake til begynnelsen av 50-årene og baserer seg på en telleenhet som på den tiden ble definert i samarbeid med andre land. Organisasjonen "Conference of European Statisticians" utformet i 50-årene begrepet familiekjerne (Family Nucleus), som har fire former: (1) Ektepar uten barn, (2) Enslig far med egne ugifte barn, (3) Enslig mor med egne ugifte barn, og (4) Ektepar med ugifte barn. Alle øvrige personer som ikke faller inn under noen av disse kategoriene blir i familiestatistikken regnet som egne familier. For eksempel vil ugifte samboende personer eller søsken som danner husholdning sammen, bli regnet hver for seg som egne separate familier. En familie kan dessuten være enkeltpersoner som bor alene. De utgjør en femte kategori i familiestatistikken.

I offentlig statistikk vil en også finne at husholdninger inndeles i Enfamiliehusholdninger og Flerfamiliehusholdninger alt etter tallet på "familier" etter ovenstående definisjoner.

I 60-årene ble begrepet familiekjerne i norsk statistikk byttet ut med familie. Det er viktig å legge merke til at barna må være ugifte for å telles i samme familie som foreldrene. Er de gifte eller før-gifte, regnes de som egne "familier". Det er heller ingen aldersgrense for de ugifte barna. Dette har forårsaket vanskeligheter, og i nyere statistikk finner vi eksempler på at 20 år settes som aldersgrense.

Enheten, som i norsk statistikk betegnes som familie, er derfor ganske problematisk. Den viser ikke til noen



gruppe som i sosiologi eller antropologi betegnes som familie, men er en rent formell, statistisk enhet. På tross av disse vanskelighetene er familiestatistikken det beste vi har av løpende årlig statistikk om familieforhold. I en tid med store endringer er det viktig å kunne ha statistikk som danner serier over tid.

Husholdning blir i norsk statistikk definert på forskjellige måter. I den siste folketellingen (1980) blir dette betegnet som "bolighusholdninger". Dette omfatter de personene som bor på samme adresse i det som er bygd som en bolig for en husholdning. Personer som leier rom eller hybler blir da regnet som del av denne husholdningen. I tidligere folketellinger ble begrepet "kost-husholdning" brukt. Det er de personene som bor sammen, som har felles økonomi og som har felles mathushold.

I boforholdsundersøkelsene har vi alltid brukt kosthusholdningen som enhet. I og med at disse undersøkelsene er basert på intervjuer, er det mulig å forklare nærmere hva vi mener med en husholdning og dermed oppnå presise registreringer av hvem som bor sammen og som danner den primære sosiale gruppe som en husholdning ofte vil være.

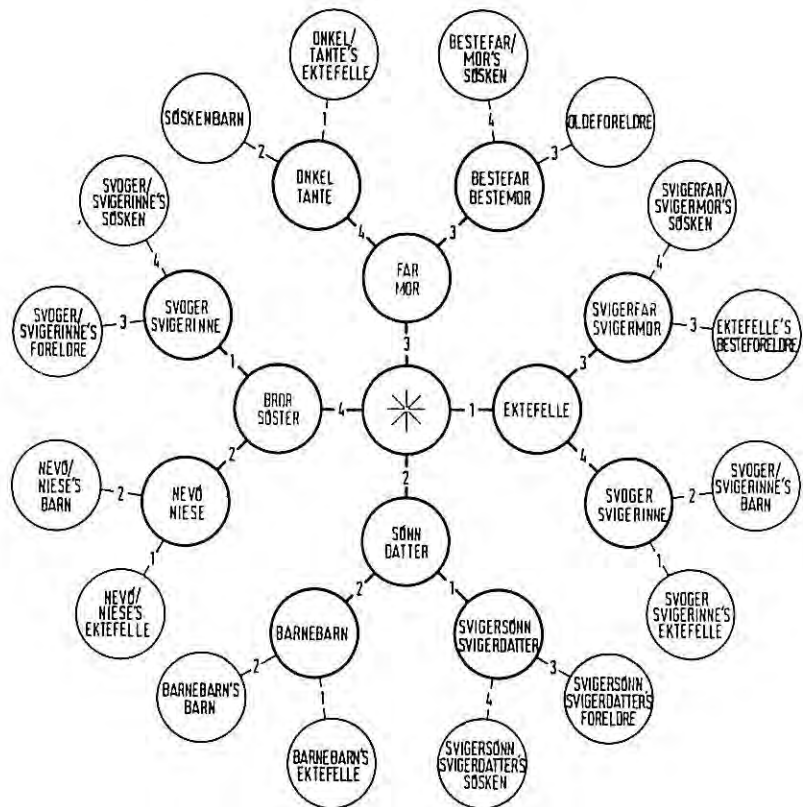
## **SLEKTSKAP**

Slektskap er fundamentet for bofelleskap. Noen slektninger er "nære", mens andre er "fjerne" og dette kan best illustreres ved å ta utgangspunkt i en enkelt person. Fire typer relasjoner forbinder han eller henne med de nærmeste slektningene: (a) herkomst (far/mor), (b) ekteskap (ektefelle), (c) avkom (sønn/datter), og (d) søsken (bror/søster).

De nære slektninger utgjør den første ringen i slektskapsdiagrammet. Forbindelsene til alle andre slektninger går gjennom disse og er basert på de samme typene relasjoner. Forbindelseslinjene splittes i to når vi går ut over den første ringen, slik at det er åtte typer slektninger i den neste ringen. Det lar seg gjøre å utvide diagrammet med ytterligere ringer. Forbindelseslinjene deler seg på nytt i to og gir 16 typer

slektninger i den tredje ringen. Det finnes egne navn for alle de åtte typer slektninger i ring nr. 2, men går vi lenger ut finner vi ingen slike. Riktignok er det et par unntak, som for eksempel oldeforeldre og tremenninger. Disse og andre utenfor den andre ringen er det rimelig å kalle fjerne slektninger.

FIG. 2.1 SLEKTSKAPSFORHOLD I TRE LEDD



### NÆRE SLEKTNINGER

Totalt sett er det meget få personer som ikke har noen nære slektninger i live. De utgjør ikke mer enn 2 % av alle mellom 20 og 79 år, og alle disse personene er over 50 år.

Når det gjelder ektefellene er jo dette et enten/eller forhold. Enten bor en sammen med en ektefelle/samboer eller så har en ingen. Når det gjelder søsken, foreldre og barn, kan disse være enten i husholdningen eller bo andre steder. Tabell 2.1 viser en hovedoversikt for alle personer mellom 20 og 79 år.

TABELL 2.1 FOREKOMST AV, OG BOFELLESSKAP MED NÆRE SLEKTNINGER (Personer 20-79 år)

	Har og bor sammen med	Har, men bor ikke sammen med	Har ikke (i live)	
Ektefelle	68	--	32	100%
Egne barn *)	52	25	23	100%
Søsken	3	85	12	100%
Foreldre	2	50	48	100%

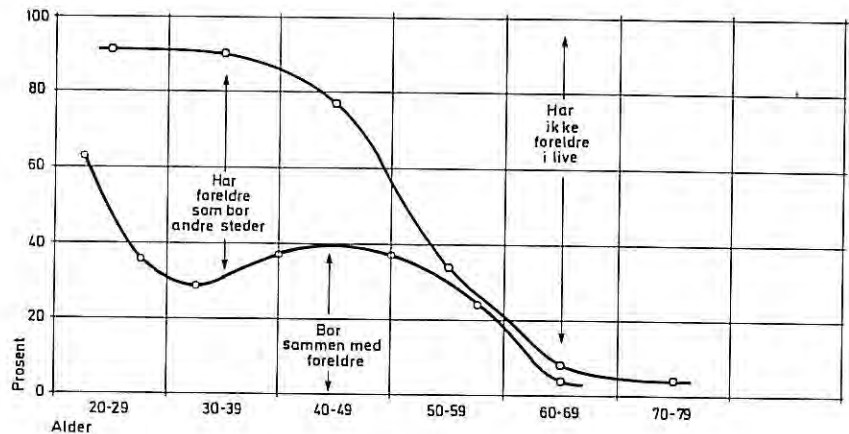
\*) egne barn uansett alder og sivilstand

### FORELDRE

Det er bare halvparten av alle personene i 50-årsalderen som fremdeles har foreldre i live alderen. Andelen som har foreldre i live, synker deretter raskt til under 10 % for personer i 65 års alderen.

Dersom vi nå tar for oss bare de ugifte personene, finner vi at disse i alderen 45-65 år i større grad enn i yngre år pånytt bor sammen med sine foreldre. Hvorvidt "barna" flytter til sine foreldre eller om foreldrene flytter til barna, vet vi ikke, men det er nærliggende å anta at denne sammenflytningen har å gjøre med gjensidig hjelp og omsorg. Det er verd å merke seg at "barna" i dette tilfellet er både ugifte menn og kvinner.

FIG. 2.2 FOREKOMST AV, OG BOFELLESSKAP MED FORELDRE FOR UGIFTE PERSONER ETTER ALDER



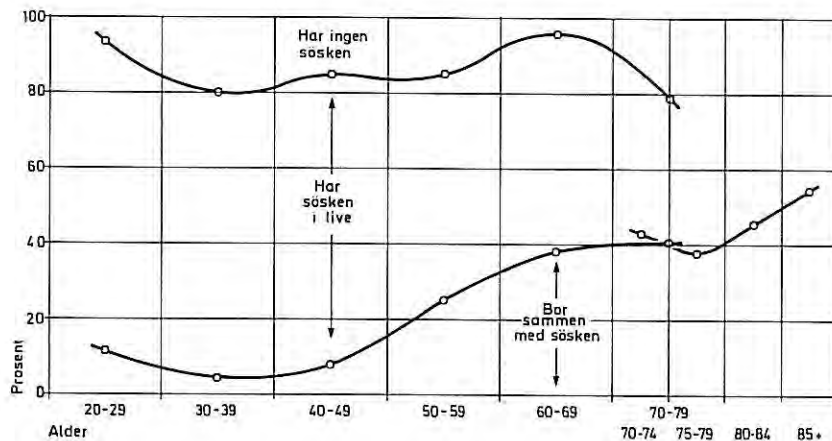
Den økte graden av bofellesskap med foreldrene avtar også noe tidligere for menn enn kvinner. Blant ugifte personer mellom 45 og 60 år er det flest menn som bor med sine foreldre. Er de ugifte over 60 år, er det overveiende kvinner som bor med sine foreldre. Dette bekrefter antagelser om at eldre ugifte kvinner ofte påtar seg omsorgen for eldre. De foreldrene det her er snakk om, vil ofte ha både pleie- og omsorgsbehov.

### SØSKEN

Det er jo ofte små alderforskjeller mellom søsken. Det forklarer at hele 88 % av alle voksne mellom 20-79 år har søsken i live. Men det er meget få som bor sammen i samme husholdning.

Ser vi på andelen av alle som bor sammen med søsken i forhold til alder, finner vi at andelen går litt opp for de eldste. En nærmere kontroll viser at dette igjen er avhengig av sivilstand. Blant gifte og før-gifte mellom 60 og 70 år, er det bare 2 % som bor med søsken mot 0 % for yngre aldersgrupper. Blant de ugifte er det imidlertid hele 38 % av dem i samme alder som bor sammen med en eller flere søsken.

FIG. 2.3 FOREKOMST AV, OG BOFELLESKAP MED SØSKEN FOR UGIFTE PERSONER ETTER ALDER

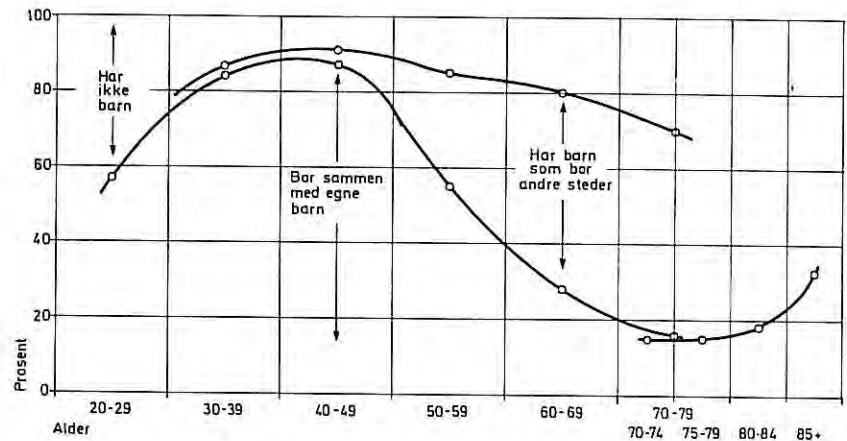


Diagrammet som viser hvordan bofellesskapet med søsken henger sammen med alder, viser at søsken flytter sammen allerede ved 50 år. Vi har foran sett at sammenflytning med foreldre også skjer for de eldre ugifte. Igjen er vi tilbøyelig til å tolke dette som et resultat av behov for gjensidig hjelp og omsorg. I hvilken grad forhold som følelse av ensomhet også skal trekkes inn i bildet, er vanskelig å si. Det kan også være et av forholdene som gjør at eldre mennesker søker bofellesskap. Ellers er jo alderdommen for mange preget av at de bor alene.

#### EGNE BARN

Vi har foran vist at vel 3/4 av alle personer mellom 20 og 79 år har egne barn. Ser vi på bare de gifte og de før-gifte, er tallet 85 %, mens det er 13 % av de ugifte personene som har barn. Det er ikke vanlig å regne ut disse prosenttallene, og at såvidt mange av de ugifte har egne barn er sikkert noe uventet for mange. Vi ser ellers av Fig. 2.4 at ca. 15 % av de ugifte under 50 år bor med egne barn. Dette diagrammet er anderledes enn de to foran. Her viser vi andeler for tre sivilstandsgrupper samtidig.

FIG. 2.4 FOREKOMST AV, OG BOFELLESKAP MED EGNE BARN FOR ALLE PERSONER ETTER ALDER



Kurvene for de gifte og ugifte personene i figuren viser ellers at det er først i slutten av 50-årene at de fleste kan sies å være fri for å ha barn hjemme. Å sette barn til verden er et "livsprosjekt" i egentlig forstand, og blant gifte eller før-gifte personer mellom 70-79 år, er det stadig 1/5 som bor sammen med barna.

Alle tall og diagrammer om nære slektninger er basert på svar fra de personene som er blitt intervjuet. Ingen av disse er over 80 år. Vi har imidlertid opplysninger om alle personene i husholdningene, altså fra 0-100 år. Dette gjør det mulig også å studere bofellesskap for de aller eldste personene. Det er spesielt kurvene i Fig. 2.3 og 2.4 som kan forlenges med disse opplysningene.

Når det gjelder bofellesskap med søsken, har vi sett at ca. 40% av de ugifte mellom 70 og 80 år bor sammen med sine søsken. Denne andelen er ca. 50% for ugifte personer over 80 år.

Bofellesskap med egne barn viser seg likeledes å øke for de aller eldste. Ca. 20% av de gifte og før-gifte mellom 70 og 80 år bor med sine barn. Denne andelen øker til ca. 35% for dem som er over 85 år. Til og med de ugifte som er like gamle, har en tendens til å bo sammen med egne barn.

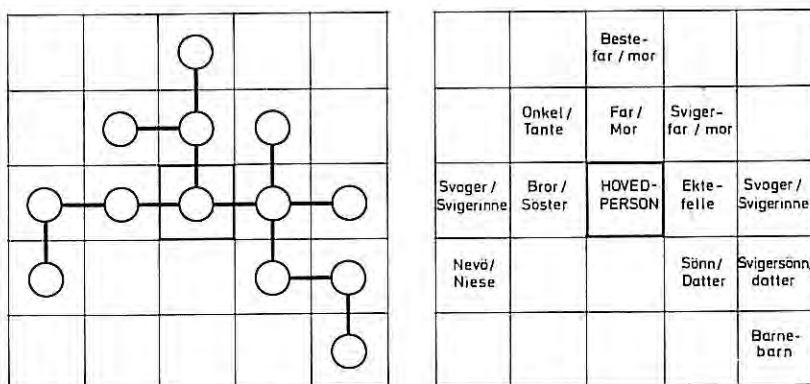
### HUSHOLDNINGENES SAMMENSETNING

For å kunne vise hvordan de enkelte husholdningene er sammensatt med hensyn til ulike typer av slektninger, må vi gjøre et par kunstgrep. Alle slektskapsrelasjonene er gjensidig og en enkelt mann kan betegnes som far, sønn, svoger, onkel osv. alt etter hvilken annen person vi tar utgangspunkt i. Vi må med andre ord først velge en person i husholdningen som referanse eller "hovedperson". I kraft av at husholdningens medlemmer har felles økonomi, vil det være rimelig å velge den personen som har den største inntekten som hovedperson.

Det neste kunstgrepet har med slektskapsdiagrammet å gjøre. Det finnes såvidt mange forskjellige husholdningssammensetninger at vi trenger et lettfattelig grafisk symbol for dette. Dette lar seg gjøre ved et rutenett med 5 x 5 ruter.

Hovedpersonen plasseres i midtpunktet med tre forbindelseslinjer utad. Til høyre forbindes hovedpersonen med sin ektefelle som i sin tur er forbundet med svigerforeldre, svogre og svigerinner og barna. Via barna går forbindelseslinjene videre via svigerbarn til barnebarn.

FIG. 2.5 ET SYMBOL FOR SLEKTSKAPSTRUKTUR



Til venstre går et slektskapsbånd via søsken til svogre og svigerinner. Videre er det forbindelse til nevøer og nieser. Rett opp fra hovedpersonen finner vi far og mor

som i sin tur er tilknytningen til onkler og tanter, samt besteforeldre. Plasseringen av de enkelte slektningene i diagrammet er gjort slik at personer fra samme "generasjon" befinner seg på samme horisontale nivå.

I øvre venstre og øvre høyre hjørne har vi satt inn to symboler som ikke er knyttet til hovedpersonen på noen direkte måte. Det er henholdsvis personer som ikke er slektninger og fjerne slektninger som for eksempel sønn eller datter av ektefellens søsken.

I vårt materiale finner vi i alt 47 ulike mønster for husholdningenes sammensetning. I og med at vi ikke har tatt hensyn til husholdningenes størrelse og heller ikke skilt med hensyn til kjønn når det gjelder de ulike typene av slektninger, er derfor den totale variasjonen enda større. For å kunne beskrive det hele må vi imidlertid gjøre slike forenklinger. Vi må til og med gjøre ytterligere forenklinger for å kunne formidle den informasjonen som de 47 ulike mønstrene slektskap representerer. For dette vil vi gjøre bruk av en inndeling i fire grunntyper. Denne har vi gjort bruk av i de tidligere boforholdsundersøkelsene og vi skal gjenta fremgangsmåten for å lage den her.

Etter at hovedpersonen i hver husholdning er identifisert, stilles to spørsmål: (1) Bor hovedpersonen sammen med en ektefelle/samboer? (2) Bor hovedpersonen sammen med egne barn? Svarene på disse to spørsmålene gir opphav til fire grunntyper av husholdninger:

Ja-Ja: BARNEFAMILIER  
 Ja-Nei: EKTEPAR  
 Nei-Ja: ENEFORELDRE  
 Nei-Nei: ENKELT PERSONER.

I hver av disse fire typene av husholdninger kan det i tillegg til far, mor og barn bo andre personer, enten dette er slektninger eller andre.

Disse fire grunntypene, uansett om det finnes ekstra personer, fordeler seg som Tabell 2.2 viser. Barnefamiliene er stadig den dominerende husholdningstypen, men

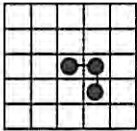
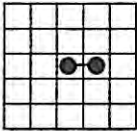
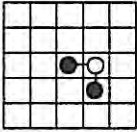
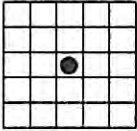


husholdningene som dannes av enkeltpersoner har over tid øket sterkt og utgjør nå 1/3 av alle husholdninger i landet.

Det er i alt ca. 10% av alle husholdningene som har andre personer enn mor, far og barn som medlemmer av husholdningene. Det svarer til ca. 140.000 husholdninger. Blant barnefamiliene og husholdningene som består av barnløse ektepar er det bare henholdsvis i 5 og 6% av husholdningene vi finner slike personer. I ene-foreldre-husholdningene er det 12% og blant husholdningene hvor det er en enkeltperson som er hovedperson, finner vi i alt 16% som har andre inneboende personer som husholdningsmedlemmer.

Tallene i tabellen foran og i det som følger, er alle beregnede eller "vektede" tall. Denne vektingen er gjort slik at vi her også kontrollerer for visse utvalgsskjevheter, men allikevel er det et betydelig slingringsmonn på disse tallene. Vi er her interessert i å gi en så detaljert beskrivelse som mulig, og vi vil derfor vise mønstre som representerer mindre enn 1 % av alle husholdningene. Disse mønstrene er reelle nok, de finnes i virkeligheten, men hvor utbredt mønstrene med de minste beregnede totaltallene er, er høyst usikkert. Det finnes åpenbart også noen mønstre som ikke har kommet med i vårt utvalg. Vi har foretatt den samme analysen av slektskap i de to tidligere boforholdsundersøkelsene og finner et meget godt samsvar mellom resultatene. Det gjør at vi relativt trygt kan vise mønstre for grupper med små tall.

TABELL 2.2 FIRE GRUNNTYPER AV HUSHOLDNINGER

	Beregnet antall	Prosent	Prosent m/ inneboende personer
 BARNE- FAMILIER	637.400	42	5 %
 EKTE- PAR	309.600	20	6 %
 ENE- FORELDRE	69.100	5	12 %
 ENKELT- PERSONER	505.500	33	16 %
ALLE	1.521.600	100%	9 %

Vi skal i Kapittel 4. gå nærmere inn på de mange alternative måtene å gruppere husholdningene på. På bakgrunn av de mange mønstrene som vi viser her, er det rimelig å finne mange måter å gjøre dette på. Det er imidlertid noe problematisk at det ikke er utviklet noen standard måter for dette som ville gjøre det lettere å sammenligne statistikk fra ulike kilder og se utviklingen over tid.

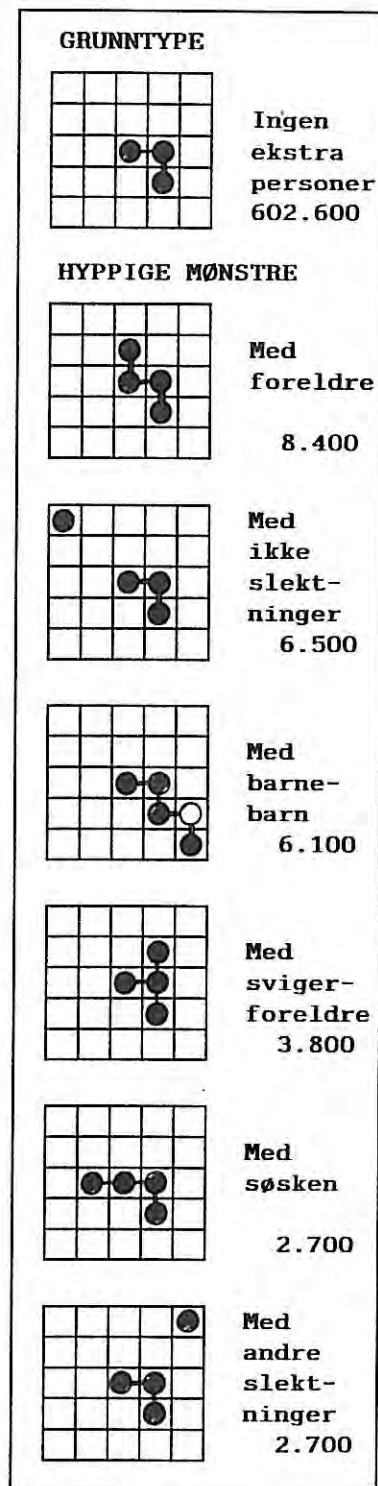
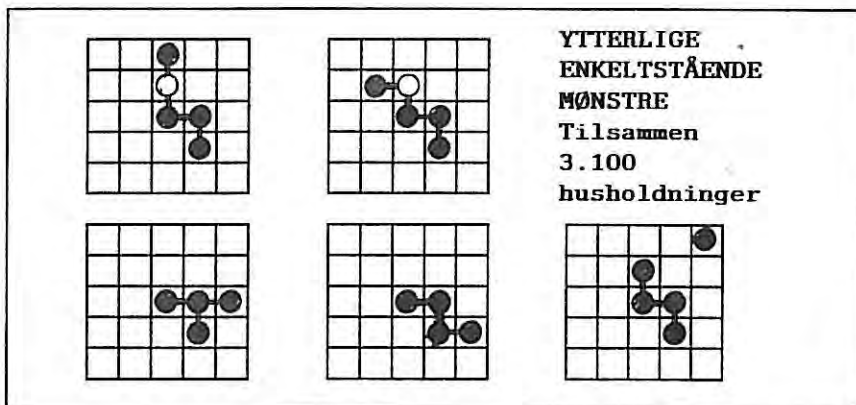
Det er i alt 604.700 husholdninger blant barnefamiliene som består av bare far, mor og barn. Dette som vanligvis kalles kjernefamilier utgjør derfor 40% av alle husholdningene. Her har vi imidlertid ikke gjort bruk av noen aldersgrense for barna. I andre sammenhenger gjøres dette ofte. Setter vi en streng øvre grense ved 15 år, synker prosenten av kjernefamilier til 31 % og settes aldersgrensen til 17 år blir prosenttallet 34 %.

## BARNEFAMILIER

I 95 % av alle barnefamiliene er det ingen inneboende personer. Dette er de rene kjernefamiliene. I 30 % av barnefamiliene er det bare ett barn, og den største familien vi har registrert har åtte barn. Gjennomsnittet er 2,03 barn pr. barnefamilie. Her skal vi først og fremst vise variasjonsbredden når det gjelder bofellesskap.

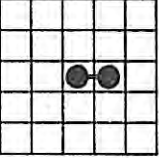
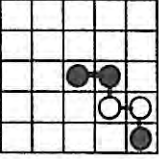
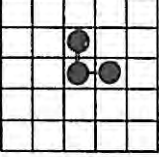
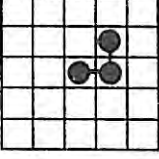
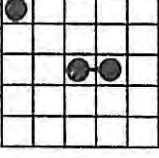
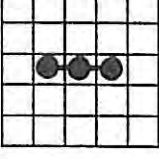
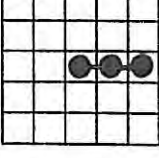
Den typen slektning som hyppigst bor sammen med kjernefamilien, er foreldre til hovedpersonen. Svigerforeldrene finnes også, men vi ser at antallet med svigerforeldre bare er halvparten. Alt i alt utgjør barnefamiliene med minst en av besteforeldrene til stede 2 % av alle husholdninger. Både der hvor det er foreldre og svigerforeldre, er det oftest bare en av dem som bor der.

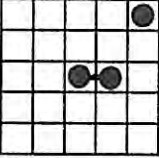
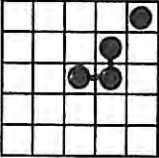
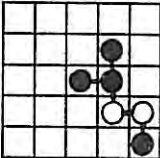
Mønsteret som viser barnefamilier hvor det finnes barnebarn, er tegnet med en "tom" sirkel på plassen til svigersønn/datter. Dette betyr at disse ikke er til stede og dette er eksempel på en "brutt" familie.



## EKTEPAR

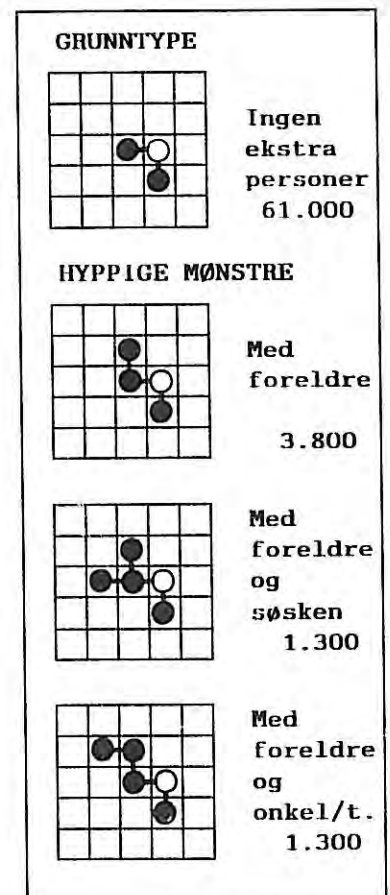
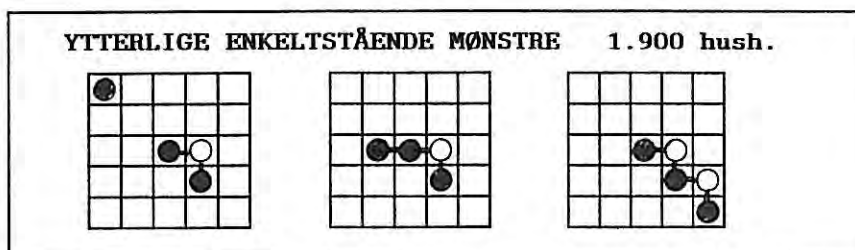
Vi finner det samme bildet for ekteparene uten barn når det gjelder inneboende personer som for barnefamiliene. Det er omtrent like få tilfeller av ekstra inneboende personer, og i de tilfellene der de finnes, er det de samme mønstrene som dukker opp. Tallene er riktignok noe mindre enn for barnefamiliene, og det er husholdninger med barnebarn til stede som topper listen.

GRUNNTYPE	
	Ingen ekstra personer 291.700
HYPPIGE MØNSTRE	
	Med barne- barn 4.400
	Med foreldre 3.800
	Med sviger- foreldre 3.700
	Med ikke slekt- ninger 2.600
	Med søsken 1.400
	Med svoger/ sviger- inne 1.300

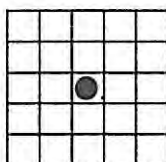
YTTERLIGE ENKELTSTÅENDE MØNSTRE 2.000 hush.		
		

**ENEFORELDRE**

Det er 12 % av eneforeldrehusholdningene hvor det finnes ekstra inneboende personer. Igjen er det foreldrene til hovedpersonen som er de som oftest utgjør disse personene. Enten er det bare disse, eller de forekommer i kombinasjon med søsken eller onkel/tante. Når foreldre bor sammen med eneforeldre, er det også oftest bare en av dem.

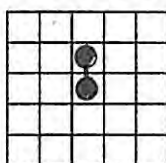


## GRUNNTYPE

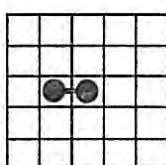


Ingen  
ekstra  
personer  
425.700

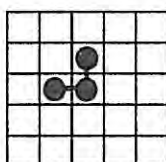
## HYPPIGE MØNSTRE



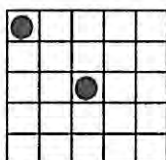
Med  
foreldre  
33.900



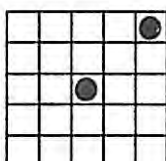
Med  
søsken  
23.400



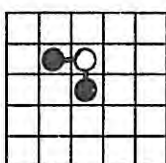
Med  
foreldre  
og  
søsken  
10.000



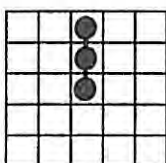
Med  
ikke  
slekt-  
ninger  
8.000



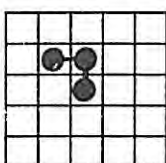
Med  
fjerne  
slekt-  
ninger  
2.000



Med  
onkel/  
tante  
1.300



Med  
foreldre  
og beste  
foreldre  
1.300

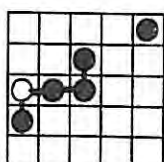
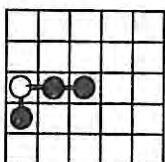
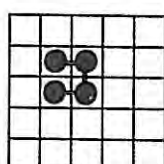
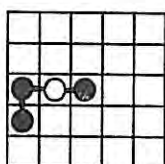
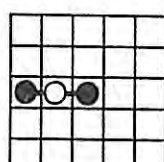
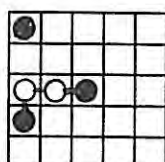


Med  
foreldre  
og  
onkel/t.  
1.300

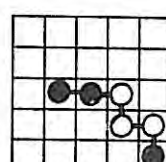
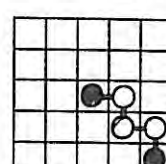
## ENKELTPERSONER

Det er nesten en fjerdedel av de husholdningene hvor en enkeltperson utgjør hovedpersonen hvor det finnes andre inneboende personer. De som bor helt alene utgjør ca. 425.700, som er 28 % av alle husholdningene.

Blant de andre husholdningene med ekstra personer er det tre typer som dominerer og de to første, de med foreldre og de med foreldre og søsken som trenger en ekstra kommentar. At disse to typene er såvidt hyppige er tildels en konsekvens av vår måte å identifisere hovedpersonen på. Vi har valgt den personen som har den største inntekten. Det er fullt mulig for sønnen i en barnefamilie å ha en større inntekt enn faren eller moren. Er sønnen ugift og hjemmeboende blir denne husholdningen klassifisert som "Enkeltperson med inneboende ekstra personer". Det viser seg imidlertid at gjennomgående er dette tilfeller med relativt gamle foreldre, slik at valget av et av barna som hovedperson er rimelig. Dersom vi valgte hovedpersonen på en annen måte og for eksempel lot den eldste person bli å betegne som dette, ville det ha til konsekvens at andelen av barnefamilier og husholdninger med eneforeldre ville bli økt med henholdsvis 2 % og 3 %.



YTTERLIGE  
ENKELTSTÅENDE  
MØNSTRE  
Tilsammen  
4.700  
husholdninger



## KAPITTEL 3. HUSHOLDNINGER I ENDRING

### UTVIKLINGEN DE SISTE 50 ÅRENE

Går vi 50 år tilbake i tiden, ser vi at befolkningen hvert år har økt med 20-30 tusen personer. Dette tilsvarer + 0,5-1% pr. år. Veksten var sterkest mellom 1950 og 1960 med 1% pr. år, og den var svakest etter 1970 med ca. 0,5% pr. år. Den vil være enda svakere i den 10-årsperioden vi er inne i nå.

TABELL 3.1 ØKINGEN I DEN TOTALE  
BEFOLKNINGEN I NORGE 1930-1990

	1930	1950	1960	1970	1980	1990
Personer i 1000	2.814	3.279	3.591	3.888	4.092	4.200 *)
Befolknings- vekst pr. år siste 10 år		0.7%	1.0%	0.8%	0.5%	0.3%

\*) Befolkningen i 1990 er fremskrevet av SSB, og anslått av NBI som et midlere antall mellom de to laveste fruktbarhetsalternativene i NOU 1984:26

### ANTALL HUSHOLDNINGER ØKER MER ENN BEFOLKNINGEN

Tabell 3.2 viser antall husholdninger i de samme årene som i Tabell 3.1. Gjennomgående har tallet på husholdninger økt 2 - 3 ganger mer hvert år enn tallet på husholdninger. For eksempel økte befolkningen i perioden 1960 - 1970 med 0,8% i året, mens antall husholdninger steg med 2,1%.

TABELL 3.2 ANTALL PRIVATE HUSHOLDNINGER 1930-1990

	1930	1950	1960	1970	1980	1990
Husholdninger i 1000	653	1) 964	1.139	1.296	1.524	2) 1.671
Vekst pr. år siste 10 år		2.4%	1.8%	2.1%	1.75%	1.0%

1) Husholdningstallet i 1940 er anslått til midt mellom 1930 og 1950

2) Tallet for 1990 er basert på boligfrekvenser funnet i 1981. Settes de lik ønskede frekvenser fra 1981 blir tallet for 1990 ca. 1.791 tusen hushold og økingen pr. år 1,75 %, altså lik perioden 1970-80.

Selv om befolkningsveksten har vært lavest i de senere årene, ser vi at veksten i husholdninger i forhold til befolkningsveksten likevel har vært høyest i 70-årene. Befolkningen økte med bare 1/2% pr. år, mens husholdningene økte med 1,75% pr. år, dvs. 3 1/2 gang befolkningsveksten. 1980 er det siste året vi har tallet husholdningene i landet.

En alternativ beregning av tallet på husholdninger i 1990 til omkring 1,7 - 1,8 mill. husholdninger innebærer at veksten i husholdninger også på 80-tallet være 1,75% pr. år. Dette kan synes høyt i forhold til den lave befolkningsveksten. Men en må da være klar over at nedgangen i befolkningsveksten på 80-tallet henger sammen med forholdsvis små barnekull. Den voksne befolkningen stiger mer. Når en skal beregne tallet på husholdninger eller boliger, må en først og fremst ta hensyn til den voksne befolkningens utvikling.

Økningen før 1970 i tallet på husholdninger må sees i sammenheng med flere forhold. Mange bodde inne hos andre, som losjerende, som hushjelper eller andre arbeidsfolk på gården. Etter folketellingen i 1950 var det 73.000 personer som bodde som losjerende i leiligheter i byene. Disse utgjorde i alt 43.000 hushold-



ninger bare i byene, men var ikke registrert som dette før ved neste folketelling i 1960. Størstedelen bodde på ett rom.

I 1960 var det 64.000 bi-husholdninger, for eksempel gift datter med mann som bodde hjemme hos foreldrene. I 1970 bodde oftest slike husholdninger for seg selv.

Det var ikke vanlig i etterkrigstiden å planlegge et antall boliger stort nok til at også enkeltpersoner kunne ha en egen bolig. Ensliges rett og behov for egen bolig ble bare gradvis anerkjent, og retten til mer enn ett rom ble først fastslått på 70-tallet.

Dette gjenspeiler seg i det gjennomsnittlige antallet personer pr. bolig. Tabell 3.3 viser at dette gjennomsnittstallet sank fra over 4 i 1930 til godt under 3 i 1970 og 1980. Et spørsmål en kan stille er hvor langt ned dette tallet kan komme. Vi vil komme tilbake til dette når vi ser på forskjellen mellom by og land.

TABELL 3.3 HUSHOLDNINGSENDNINGER 1930-1980

		1)	2)		
	1930	1950	1960	1970	1980
Boliger i alt (i 1000)	653	921	1.075	1.296	1.524
Personer pr. bolig	4.2	3.4	3.3	2.9	2.7
Husholdninger (i 1000)	653	964	1.139	1.296	1.524
Andel m/en person	10 %	14 %	18 %	21 %	28 %
Andel m/to pers.	16 %	22 %	24 %	25 %	26 %
Sum småhusholdn.	26 %	36 %	42 %	46 %	54 %

1) Losjerende er ikke med i boligtallet for 1950.

2) Boligene for bi-husholdninger er ikke tallet med i boligtallet for 1960.

### STERK ØKING AV SMÅHUSHOLDNINGER

Andelen av husholdninger med bare en person har blitt nesten tredoblet de siste 50 årene, samtidig som andelen med topersons-husholdninger også har økt betydelig. Som Tabell 3.3 viser er 54% av landets husholdninger i 1980 på en eller to personer. Det var bare 26% i 1930. Utviklingen har vært jevn og kraftig. Den har vært sterkere det siste tiåret mellom 1970 og 1980 enn tidligere. Dette kan tyde på at vi er midt inne i en utvikling som ikke tar slutt i de nærmeste årene. Sterkere krav om større likestilling mellom kjønnene, lengre utdanning og høyere yrkesfrekvens for kvinner og større utbredelse av prevensjonsmidler er viktige bestemmende forhold for utviklingen.

Det er særlig husholdningene med en person som har økt sterkt det siste tiåret. Denne utviklingen har skjedd parallelt i hele den vestlige verden, inkludert USA. Dette at enpersons-husholdningene har økt så sterkt i antall, og samtidig med sterk nedgang i barnetallet, har vært noen av grunnene til at en har betraktet 70-tallet som spesielt. Men vi har sett av tabellene foran at nedgangen i husholdningenes størrelse er en prosess som har startet langt tidligere, dvs. det er et mer sammensatt fenomen enn akkurat hva vi kan observere det siste tiåret. Likevel er det god grunn til å se nærmere på utviklingen mellom 1970 og 1980. Velferdsutviklingen synes å fortsette samtidig som nye betingelser for samlivsutviklingen har kommet til.

### FÆRRE HUSHOLDNINGER MED MANGE "FAMILIER"

Tabell 3.4 viser at husholdninger som besto av bare en "familie" utgjorde 88% i 1970, og økte til 92% i 1980. Det var særlig husholdninger med bare enslige som økte. Samtidig sank husholdninger med ektepar med barn med 4,6%, og husholdninger med to eller tre "familier" med 4%. I absolutt antall sank husholdninger med flere "familier" fra 156.000 til 123.000. Utviklingen ser ut til å fortsette: i 1985 er det fortsatt høy skilsmissehyppighet, fortsatt utsettelse av giftemålene og fortsatt lavt antall fødsler.

TABELL 3.4 PRIVATHUSHOLDNINGER I NORGE  
ETTER FAMILIETYPEN I 1970 OG 1980

	1970	1980	DIFF
-----			
Husholdninger			
med én "familie"	88,0	92,0	+4,0
Herav:			
Enslige	21,1	27,9	+6,8 *
Ektepar uten ugifte barn	19,0	19,0	0,0
Ektepar med ugifte barn	43,1	38,5	-4,6 *
Mor med ugifte barn	3,9	5,3	+1,4
Far med ugifte barn	0,8	0,9	+0,1
Uoppgitt familietype		0,3	+0,3
Husholdninger			
med to "familier"	10,4	7,3	-3,1
Herav:			
To enslige	3,3	2,8	-0,5
Enslige og familiekjerne	5,4	1,7	-3,7 *
To familiekjerner	1,7	2,7	+1,0
Husholdninger med tre			
eller fler "familier"	1,6	0,7	-0,9
Herav:			
Bare enslige	0,7	0,4	-0,4
Enslig(e) og fam.kjerne(r)	0,8	0,2	-0,6
Bare familiekjerner	0,1	0,1	+0,1
-----			
Antall /Prosentbasis	1.296.760	1.523.512	

\* ) Stor endring

#### FORSKJELLER MELLOM BY OG LAND

I hele perioden 1930-1980 var husholdningene på landet større enn i byene. I bygdene før krigen bodde det fire-fem personer pr. husholdning, mens det i byene bodde under fire personer. Nedgangen i størrelsen har vært omtrent like sterk i byene og på landet. I dag bor det gjennomsnittlig 2,4 personer pr. bolig i byene mot 2,9 i landkommunene. Vi venter at denne nedgangen vil fortsette.

TABELL 3.5 ANTALL BOSATTE PR HUSHOLDNING I  
TETTBYGDE OG SPREDTBYGDE STRØK 1930-1980

	1930	1950	1960	1970	1980
Byer/tettb. strøk	3.83	3.20	2.65	2.8	2.57
Bosatte i 1000	771	994	1118	2514	2867
Bygder/spredt b.	4.38	3.52	3.36	3.2	2.89
Bosatte i 1000	1977	2143	2407	1305	1190

Mellom byene innbyrdes og mellom landkommunene kan det også være store forskjeller. I 1980 varierte gjennomsnittlig størrelse på husholdningene fra 2,0 personer pr. husholdning i Oslo og Tønsberg til nesten 3,5 i en del Vestlandskommuner. Dessuten skilte Karasjok og Kautokeino seg ut med flest bosatte pr. bolig. De kommunene som hadde færrest bosatte, er først og fremst en del byer på Østlandet.

Forskjellen mellom by og land avspeiles i boligstørrelsen. I byene er boligene forholdsvis små. I Oslo med bare 2,0 personer pr. bolig var over halvparten av boligene i 1970 ett og toroms boliger. I 1980 er dette sunket til en drøy tredjedel.

Utviklingen mellom 1970 og 1980 i Oslo har vært særlig interessant. Befolkningen sank med ca. 20.000 personer, eller 5%. Likevel økte tallet på husholdninger med over 25.000, eller 13%. Dette skjedde altså samtidig med at boligstørrelsen gikk opp. Dette er en god illustrasjon på at behovet for en større bolig fortsatt er utbredt i store deler av befolkningen.

Det er klart at små husholdninger lettere enn de med mange personer kan bo i en liten bolig. Boligene tidligere var altfor små, mange ettroms. Men dersom det er økonomisk mulig og det fins større boliger tilgjengelig, vil også enslige ha en forholdsvis rommelig bolig. At småleiligheter oftest etterspørres i Oslo, henger sammen med at prisen på større boliger er høyere enn det mange kan betale.

De siste 50 årene har befolkningen i Norge økt fra 2.8 millioner til over 4 millioner. Veksten i befolkningen var størst på 50- og 60-tallet. Senere har veksten avtatt, men befolkningen vokser fortsatt fram mot år 2000. Skiller vi ut den voksne befolkningen, som først og fremst bestemmer antallet husholdninger og boliger, er veksten mot år 2000 mer markert.

Husholdningsantallet har vokst betydelig mer enn befolkningen. Veksten av husholdninger har avtatt noe i 70-årene, og sannsynligvis også i 80-årene. Men fortsatt er veksten av husholdninger stor, og sannsynligvis minst tre ganger så stor som veksten av befolkningens totale antall.

Det har vært en kraftig og jevn utvikling mot stadig mindre husholdninger. Utviklingen har gått omtrent like fort i byene som på landet, men i byene har husholdningene gjennomgående vært mindre.

Det er stor spredning i gjennomsnittlig husholdningsstørrelse mellom ulike bykommuner og mellom ulike landkommuner. Dette betyr at det er stor usikkerhet i prognosene over husholdningsantallet for den enkelte kommunen. Utviklingen kan ta forskjellige retninger med ulike konsekvenser for det totale antallet husholdninger i landet. Fortsetter utviklingen slik den har vært for Oslos vedkommende, kan vi få mange husholdninger. Får vi en utvikling mer lik en del landkommuner på Vestlandet, får vi færre husholdninger.

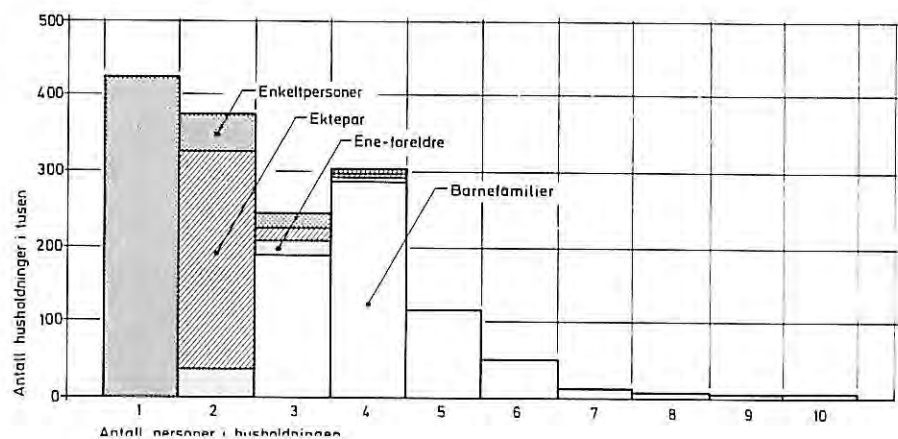
## KAPITTEL 4. HUSHOLDNINGSTYPER

I dette kapitlet skal vi komme tilbake til den store variasjonsbredden i husholdningene som vi har dokumentert foran både når det gjelder størrelse og sammensetning. Den store variasjonen gjør enhver gruppering vanskelig på den måten at det finnes såvidt mange mulige kriterier for inndeling i grupper. I ulike undersøkelser og i offentlig statistikk gir dette seg uttrykk i mange ulike typologier og dermed visse vanskeligheter med sammenligninger.

### HUSHOLDNINGENES STØRRELSE

Husholdningenes størrelse er en uproblematisk side ved typologiseringen. At husholdningene er små og at de er på vei til å bli mindre i gjennomsnitt, er vel kjent. I Fig. 4.1 har vi med absolutte tall vist hvordan størrelse er forbundet med husholdningstype. Her har vi gjort bruk av grunntypene som vi beskrev i Kapittel 2. (Side 25) Diagrammet viser at det er to forhold som har stor betydning for husholdningenes gjennomsnittlige størrelse: For det første, andelen av husholdninger hvor det bor enkeltpersoner helt alene. Denne andelen var i 1981 28%. Vi skal gå detaljert inn på disse husholdningene siden i dette kapitlet.

FIG. 4.1 HUSHOLDNINGER ETTER STØRRELSE OG GRUNNTYPE  
(Absolutte, beregnede tall)



Det andre forholdet gjelder den andre ytterligheten i Fig. 4.1, nemlig de store husholdningene. Dette er praktisk talt utelukkende barnefamilier. Med andre ord, barnetallet i barnefamiliene er det andre kritiske forholdet. Det gjennomsnittlige antall barn i barnefamiliene var i 1981 2,03. Trekker vi inn ene-foreldrehusholdningene, blir gjennomsnittet 1,99.

Det blir stadig færre barn i husholdningene. Mens det i 1967 ble født nesten 3 barn i gjennomsnittet pr. kvinne (samlet fruktbarhetstall), ble det i 1983 født bare 1.7 barn pr. kvinne. Det vil si at det gjennomsnittlige barnetallet i husholdningene har minsket og at den totale befolkningen vil kunne gå ned i antall i det neste århundret. For å opprettholde størrelsen på den totale befolkningen må hver kvinne føde mer enn 2 barn i gjennomsnitt.

Endringene i husholdningenes sammensetning er også mye et spørsmål om hvem som danner husholdning sammen og når barna forlater foreldrene og etablerer seg i egen bolig. Fig. 4.2 svarer på det siste spørsmålet. At jentene er raskere ute med å forlate foreldrehjemmet, er et kjent fenomen, og i 1981 er de faktisk hele tre år tidligere ute enn guttene. Ved henholdsvis 21 og 24 år er halvparten av jentene og guttene flyttet hjemmefra.

FIG. 4.2 ANDEL KVINNER OG MENN 15-30 ÅR SOM BOR SAMMEN MED SINE FORELDRE

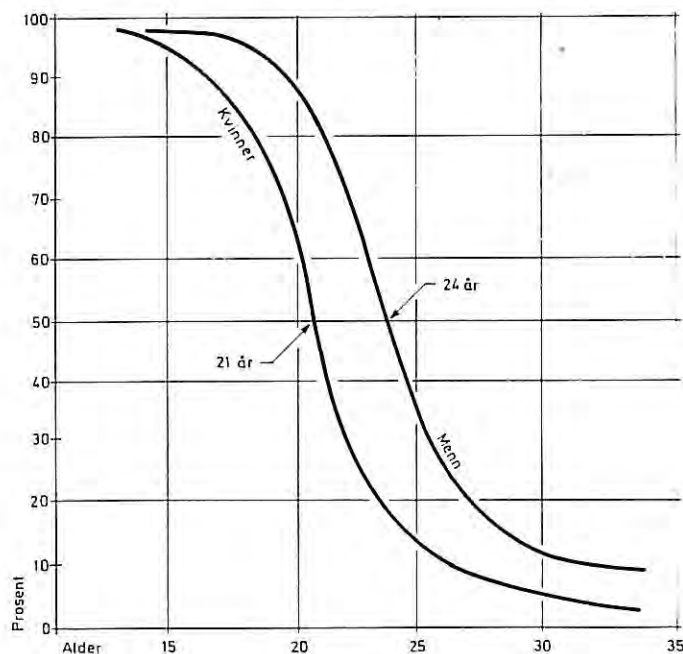


FIG. 4.3 ALDERSFORDELING FOR "BARN" I HUSHOLDNINGENE  
(Absolutte, beregnede tall)

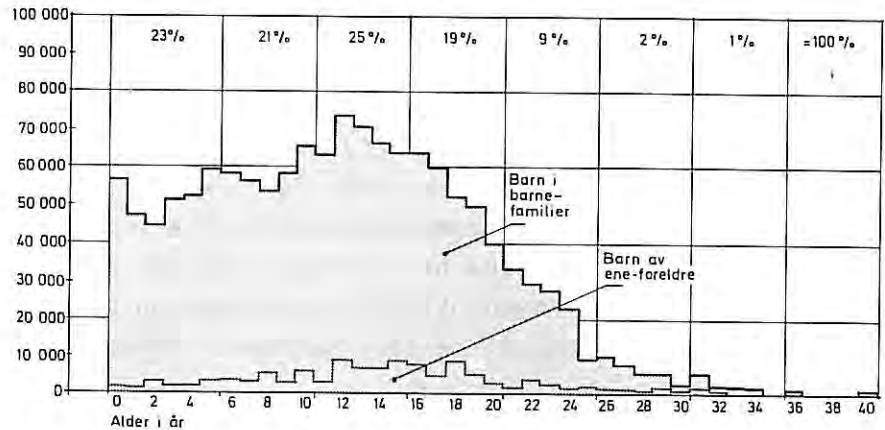


Fig. 4.3 viser alderen i detalj for dem som bodde hjemme sammen med sine foreldre i 1981. Eneforeldrene svarer for 8 % av alle hjemmeværende barn. I boforholdsundersøkelsene har vi gjennomgående ikke brukt noen aldersgrense for barn. Det betyr i praksis at de kan være opp til 30 år. Det er 112.400 barn. Ellers viser diagrammet en viktig ting, nemlig at det er en god del "barn" som blir boende hjemme svært lenge. Settes aldersgrensen for barn alt ved 16-års alderen teller vi faktisk bare 70 % av alle de, som har rollen barn i husholdningene.

#### INDELINGER - TYPOLOGIER

Spørsmålet om hvor skillet mellom voksne og barn skal gå, har egentlig ikke noe endelig svar. Flere forhold tilsier at det burde skilles ut en egen gruppe, gjerne kalt "hjemmeboende ungdom". Grensen mot barn kan gjerne gå ved 15-16 års alderen. Noen øvre grense er ikke nødvendig. Vi bør egentlig også skille ut en øvre aldersgruppe, de gamle. Etter hvert er det blitt enighet på nordisk basis å kalle personer som er 65 år eller eldre for gamle.



En inndeling av husholdningene etter hovedpersonens alder brukes i noen sammenhenger. En slik inndeling kalles gjerne familiefase og går fra "ung enslig" til "gammel enslig".

Det nest mest anvendte kjennetegnet i inndelingsforsøk er sivilstand, oftest hovedpersonens sivilstand. Om en skal ta utgangspunkt i formell eller faktisk sivilstand, er det noe uenighet om. Skal for eksempel samboere bli klassifisert sammen med ektepar eller ikke? I boforholdsundersøkelsene har vi søkt å skjære gjennom dette ved å legge hovedvekten på slektskap og faktisk husholdningssituasjon. Vi teller samboere sammen med ektefolkene.

Det er helt vesentlig at en forut for enhver inndeling identifiserer en referanseperson i husholdningen som inndelingen knyttes til, kort sagt en hovedperson. I boforholdsundersøkelsene har vi valgt å finne denne personen ved å undersøke hvem av personene som bringer hjem den største inntekten. Ut fra at husholdningen er en økonomisk enhet som sammen svarer for husleie og matinnkjøp er dette et logisk valg.

I offentlig statistikk er husholdningsbegrepet lite brukt. Vi har foran kommentert inndelingen i en-familie-husholdning og fler-familie-husholdning. Denne er mindre anvendelig. I Forbruksundersøkelsene (33) og i Inntektsstatistikken kan vi finne husholdningstypologier som er mer anvendelige.

#### **UTVALGTE HUSHOLDNINGSTYPER**

Husholdninger er relativt kompliserte analyseenheter og de er såvidt forskjellige fra hverandre at de alle er belagt med ulike og særegne problemer. Beskrivelsene vil derfor også bli ulike. I det som følger har vi valgt ut noen grupper av husholdningene for nærmere analyse. Vårt valg er først og fremst gjort ut fra hvilke typer som er viktige for å forstå de endringene i hele husholdningsstrukturen som foregår.

## 4.1 UNGE PERSONER OG ETABLERING AV EGEN HUSHOLDNING

I en undersøkelse om yngre personer i alderen 20 til 34 år er det blitt vist at etablering i egen husholdning ofte skjer i to steg (13). Første steg er flyttingen hjemmefra og starten på ens selvstendige tilværelse. Andre steg er anskaffelsen av en "varig bolig". Det kan gå lang tid mellom de to stegene, og heller ikke alle oppnår det en kan kalle "varige boforhold". Undersøkelsen omhandlet personer som ikke var gifte, og som var bosatt i de fire største byene.

I vår analyse av unge personer i etableringsalderen har vi valgt også å ta med de gifte personene, samtidig som vi tar for oss personer bosatt i hele landet. Vi har tatt ut alle personer fra 18 til og med 34 år for å se nærmere på disse. Årsaken til at vi har gått så høyt opp i alder, er at etableringsfasen kan være ganske lang. Det er noen som tar steget fra barn i foreldrenes husholdning til selvstendig bolig i ett steg. Men ganske mange unge viser en annen adferd. Det er disse personenes problemer vi vil søke å avklare.

Vi kunne tenke oss en lignende beskrivelse av husholdningenes "overgangsformer" ved å legge vekt på husholdningenes sammensetning: fra det å være boende hos foreldrene til den endelige etableringen som gift person med barn. Denne synsmåten har vært den tradisjonelle, og vi ser den igjen i flere forskningsrapporter som har tatt opp etableringsproblemer (24,37). Men i og med at det er så mange som aldri gifter seg, og at andre husholdningstyper blir mer vanlig, vil vi være forsiktig med å legge vekt på dette mønsteret. For eksempel er hver femte mann i slutten av 30-årene ugift i 1985, og andelen øker.

Gruppen 18-34 år dreier seg om ca. en million personer. Halvparten er gifte. En knapp tredjedel bor fortsatt hos foreldrene. En femtepart, eller ca. 200.000 personer bor alene, sammen med en samboer eller sammen med andre på forskjellige måter.

TABELL 4.1.1 BOFELLESSKAP FOR PERSONER 18-34 ÅR ETTER BOSTEDETS STØRRELSE

BOSTEDETS STØRRELSE	Hos forel- dre	Alene	Annet	Med sam- boer	Med ekte- felle	SUM %	ANTALL
Under 2000 innb.	38	5	3	3	51	100	438850
Tettsted/mindre by	30	7	5	6	52	100	363150
Tre største byer	21	20	7	9	43	100	249800
Hele landet	31	9	4	6	50	100	1051800

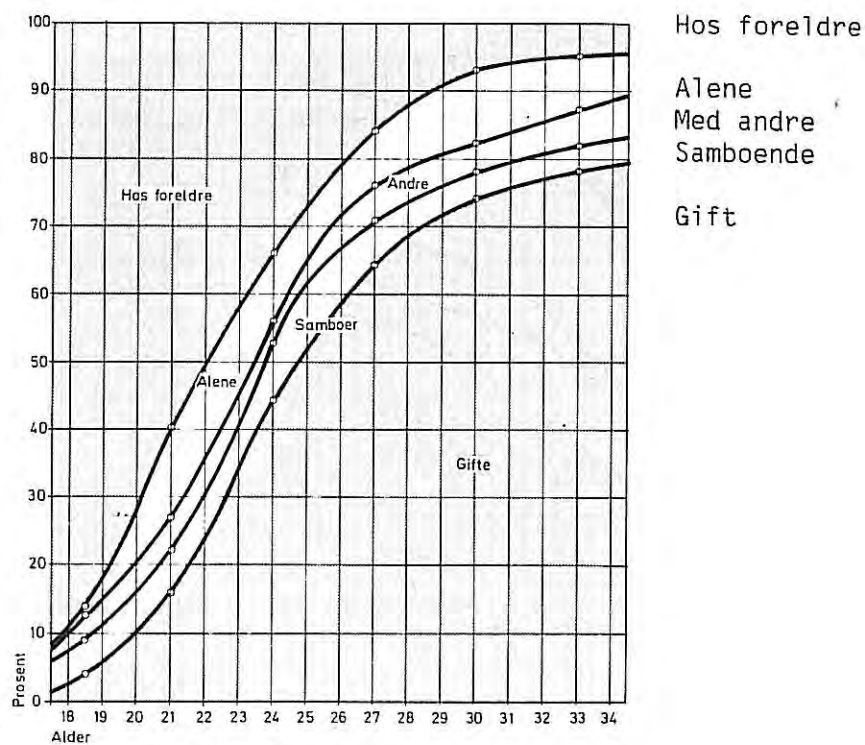
Tabellene og diagrammene viser at det er en markert forskjell mellom de største byene og resten av landet. I de tre største byene bor en tredjedel av personene i etableringsalderen enten alene, med samboer eller med andre. Utover landet på små steder bor bare en av ti slik. Majoriteten bor enten med ektefelle eller fortsatt hos foreldrene.

I diagrammene er dette vist etter alder. Hovedbildet som trer frem er at andre former for bofellesskap enn det tradisjonelle ekteskapet er vanlig først og fremst i de største byene.

Byer og tettsteder av middels størrelse ligger et sted imellom storbyene og småstedene: Knappt hver 5. bor alene, med samboer eller hos andre. Dette kan tyde på at i landdistriktene og mindre byer er tendensen til å ville bosette seg på annet vis enn som ektepar den samme, men at utviklingen "ligger noe etter" de større byene. Som nevnt foran har det lenge vært i gang en utvikling mot færre personer pr. husholdning. Byene har hele tiden hatt færre personer pr. husholdning enn landdistriktene, men nedgangen har vært like sterk i by og land.

Forklaringen på hvorfor husholdningene er mindre i byene kan delvis ligge i at det er ulike levemåter. Men ulikt botilbud i form av mindre boliger og flere arbeidsmuligheter i byene er sannsynligvis viktigere. Arbeidsmulighetene i byene gjør at flere kan betale for en egen bolig, som ofte er liten. Dette ved siden av at

FIG. 4.4 BOFELLESSKAP FOR PERSONER  
18-34 ÅR I HELE LANDET I 1981



miljøet ofte er mindre gunstig for små barn, gjør at enkeltpersoner hoper seg opp der. Mange barnefamilier søker større bolig og bedre uteforhold for barn og flytter ut.

Også på mindre steder utenom byene vil samme mekanisme kunne gjøre seg gjeldende: arbeids- og boligtilbud i sentrum passer for personer i etableringsalderen. Derfor vil utviklingen utenom storbyene etter hvert bli den samme i den grad det er, eller vokser fram sentralt der.

FIG. 4.5 BOFELLESSKAP FOR PERSONER  
18-34 ÅR I DE TRE STØRSTE  
BYENE

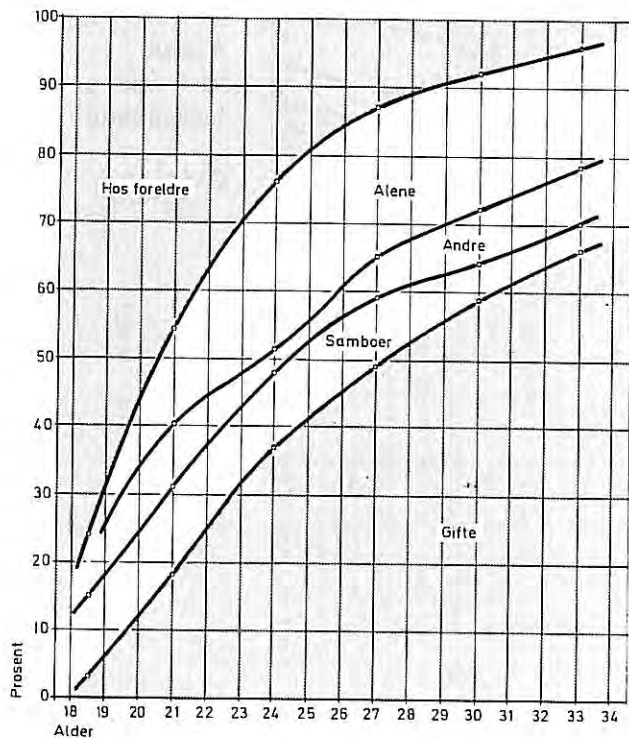
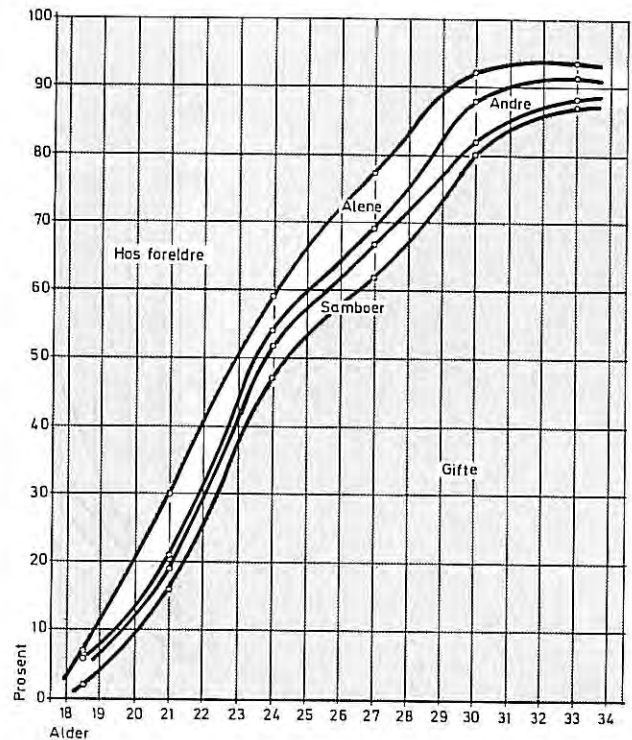


FIG. 4.6 BOFELLESSKAP FOR PERSONER  
18-34 ÅR PÅ SMÅ STEDER ELLER  
I SPREDTBYGDE STRØK

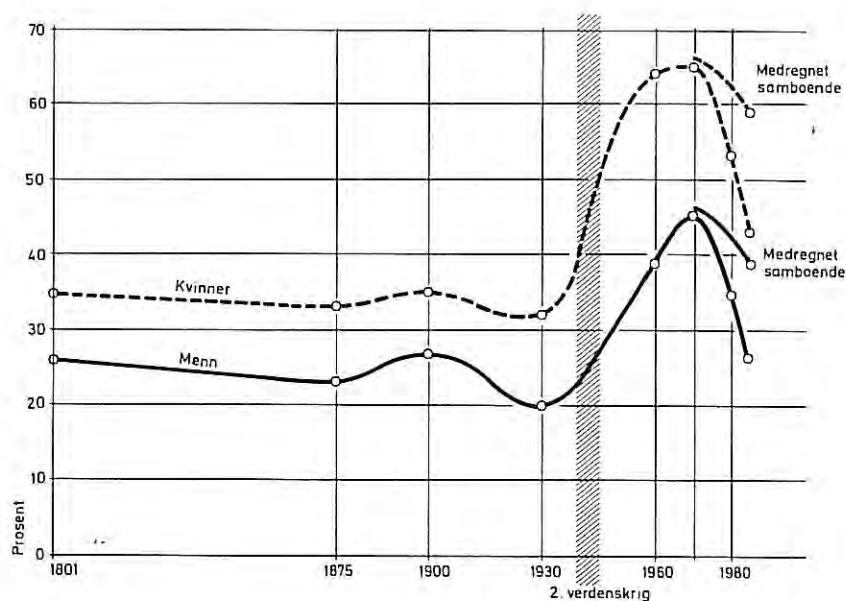


#### FRA HJENNEBOING TIL ETABLERING

Diagrammene ovenfor gjelder for tidspunktet 1981 og sier ingenting om den historiske utviklingen. Vi er i dag inne i en periode hvor etableringsmønsteret endres. Fig. 4.7 viser at andelen gifte personer ikke tidligere har vært så høy som i rundt 1970. Andelen i dag igjen på full fart nedover. Samliv uten vigsel kompenserer noe for nedgangen, men endrer ikke hovedtendensen.

Det er likevel sannsynlig at det er andre årsaker til lavere andeler i dag enn de lave andelene før siste verdenskrig. Da var mulighetene til egen etablering mye mer begrenset både ut fra økonomi og boligtilbud. I dag er sannsynligvis likestillingen mellom kjønnene, nye og effektive prevensjonsmetoder og lengre utdanning noen av de viktigste faktorene.

FIG. 4.7 ANDELEN AV PERSONER 20-29 ÅR SOM ER GIFT.



Kilde: Historisk statistikk og Folkemengden etter alder og sivilstand, SSB

#### BOFELLESKAP I ETABLERINGSALDEREN

For å få en oversiktlig beskrivelse av gruppen i etableringsalderen, deler vi dem inn i fire typer med hensyn til bofellesskap: de hjemmeboende, de gifte, de samboende og de som bor med andre, men ikke i parforhold, eventuelt alene. Tabell 4.3 viser disse gruppene. Det er de samme tallene som diagrammene foran er lagd etter.

De senere årene har antallet unge som bor hjemme økt. Det henger sammen med at mange venter med å gifte seg, for eksempel i forbindelse med utdanning. At flere bor sammen i samliv uten vigsel har ikke veid opp for alle som venter med å inngå formelt ekteskap. Det har både blitt forholdsvis flere som bor hjemme, og flere som bor alene eller inne hos andre. Nedgangen i giftemål har ført til økning av de andre husholdningstypene blant de unge. Vi skal nedenfor kort ta for oss gruppe for gruppe.

TABELL 4.1.2 ANTALL PERSONER 18-34 ÅR ETTER  
BOFELLESSKAP OG ALDER (Ta11 i 1000)

BOFELLESSKAP	ALDER				TOTAL
	18-19	20-24	25-29	30-34	
Hos foreldre	100	160	41	19	320
Alene/Med andre	6	49	44	41	140
Samboende	6	24	20	11	61
Giftede	5	80	196	248	529
TOTAL					1.050

#### 18-19 år

Den største delen av denne aldersgruppen bor hjemme hos foreldrene. Det er nesten like mange 18-19 åringer som bor hjemme og har egen inntekt, som går på skole. Dette gir en helt spesiell situasjon for noen i og med at de kan bruke forholdsvis mye penger på seg selv. Vi kommer tilbake til dette senere i kapitlet.

#### 20-24 år

Blant disse er det omtrent like mange som har flyttet som de som fortsatt bor hjemme. 2/3-deler av dem som har flyttet har etablert seg på tradisjonelt vis i ekteskap, eventuelt i samliv uten vigsel. 1/3-del bor alene, eventuelt sammen i forskjellige andre slags bofellesskap (ofte hos slektninger).

Langt over halvparten av alle personer, gifte eller ikke, er i arbeid. Dette gjelder også 56% av de som bor hjemme. For så vidt skulle det ligge vel tilrette for noen til å spare penger til egen bolig. For hvor mange kommer vi tilbake til.

#### 25-34 år

Gruppen av gifte utgjør de fleste av disse. Omkring 1/3-del av dem har husarbeid som hovedbeskjeftigelse.

Dette viser at det tradisjonelle mønsteret fortsatt er hovedmønsteret. Men hver syvende person bor på andre måter utenfor foreldreboligen, og som vist foran er det enda flere i byene. Utviklingen mot utradisjonelle husholdningstyper har fortsatt etter 1981, som er tidspunktet for denne undersøkelsen.

#### **KJØNNSROLLER, BARNEOMSORG OG LIKESTILLING**

Når vi splitter tallene opp i kvinner og menn, viser det seg at 45-70% av de gifte kvinnene har husarbeid som hovedbeskjeftigelse. Det er tilsvarende færre av de gifte kvinnene som har inntekt, dvs. oftest 30-50% varierende med alderen.

Kvinnene under 25 år som bor hjemme går noe oftere på skole enn mennene. Men i og med at kvinnene fortsatt flytter hjemmefra tidligere enn mennene, er det likevel flere menn enn kvinner som bor hjemme og går på skole. Blant 18-19-åringene er de omtrent like mange, ca. 22.000. Men blant 20-24-åringene er 27.000 menn og bare 16.000 kvinner.

Så lenge kvinnene bor hjemme, flytter inn i samboerforhold eller flytter for seg selv, så går de enten på skole eller de har en jobb. Det er først når de gifter seg og får barn at husarbeidet blir den viktigste beskjeftigelsen.

Dette mønsteret henger sammen med om de har barn eller ikke. Det lar seg gjøre å kontrollere for effekten av å ha omsorg for små barn, og for det å være gift eller samboende. Tabell 4.1.3 viser hvor stor andel av gifte eller samboende kvinner, med eller uten omsorgsansvar for små barn, som har husarbeid som hovedbeskjeftigelse.

Tabellen 4.1.3 viser at både det å ha barn og det å ha barn spiller en rolle for om kvinner har husarbeid som hovedbeskjeftigelse. Det å ha barn betyr mest. Blant de med barn er det også forskjell mellom de gifte og de samboende når det gjelder andelen med husarbeid, men ikke fullt så stor forskjell.



TABELL 4.1.3 ANDEL KVINNER SOM HAR HUSARBEID SOM HOVEDBESKJEFTIGELSE SETT I FORHOLD TIL BÅDE SIVILSTAND OG SMÅBARNOMSORG

SMÅBARNOMSORG	SIVILSTAND		
	Gift	Samboende	(differanse)
Har små barn	70	33	( 37)
Har ikke små barn	23	6	( 17)
(differanse)	( 47)	( 27)	

For mennene er alternativene først og fremst skole eller inntektsgivende arbeid. For dem under 20 år er skolen det som opptar de fleste, så sant de har flyttet hjemmefra. Over 75% av dem som har flyttet hjemmefra, går på skole mot bare 38% av dem som bor hjemme.

Blant dem som bor hjemme har 42% inntekt. Så snart de kommer inn i 20-åra, har langt den største delen arbeid. Bare 25% av de 110.000 som fortsatt bor hjemme (20-24 år) går skole, 75% har inntekt. Før øvrig ligger prosenten på dem med inntekt på 80-90% blant alle grupper av menn over 20 år.

De unge kvinnene bruker tiden de bor i foreldreboligen til å gå på skole, og i noen grad til å tjene penger. Mennene bruker den til å tjene penger og i mindre grad til å gå på skole. Når kvinnene har flyttet, skifter de over til husarbeid hvis de gifter seg, men er oftest i jobb så lenge de ikke inngår formelt ekteskap eller får barn. Når mennene har flyttet, er de i jobb.

En av de mest markerte trekkene i endringene i husholdningsutviklingen har vært det synkede barnetallet blant unge. Både giftemålene og fødslene utsettes. Det er sannsynlig at mye av forklaringen ligger i de beskjeftigelstallene vi har vist her: Kvinner først i 20-årene har et viktig valg mellom å få barn og ha husarbeid som hovedbeskjeftigelse, eller vente med giftemålet og gå skole eller ta arbeid.

Både Fruktbarhetsundersøkelsen i 1977 i Norge og de svenske folketellingene i 1975 og 1980 viste tendenser til mindre samlivs-hyppighet blant de yngste 18-24 år. (3). Dette avspeiler vanskelighetene for unge kvinner i å kombinere skole, arbeid og barn. Samliv uten vigsel er et alternativ og gir i noen grad større likestilling. Men når det kommer barn, har også en tredjedel av de samboende kvinnene husarbeid som hovedbeskjeftigelse.

### DE UNGES INNTEKTER OG MULIGHETER TIL FORBRUK

Det blir ofte sagt at de unge bruker mye penger til dyre moteklær, motorkjøretøyer og andre kostbare forbruksvarer. Samtidig hevdes det at de unge ikke har råd til å skaffe seg en egen bolig fordi det er blitt for dyrt for dem.

Hvor mye tjener egentlig de unge, og hva har de disponibelt til eget forbruk? Med "unge" i dette avsnittet mener de yngste 18-24 år.

Det særegne med aldersgruppen 18-24 år er at de er i den alderen da det skjer store omskiftinger i bosituasjonen. Mulighetene for å bruke penger til klær og dyre forbruksvarer vil være radikalt forskjellige alt etter om de har flyttet hjemmefra eller ikke.

For dem som bor hjemme er situasjonen helt spesiell. Av 260.000 hjemmeboende tjener 110.000 godt i forhold til deres situasjon: De har en personinntekt på mellom 40.000 og 100.000 (tilsvarende 60-150.000 1985-kroner). De fleste av disse bor i hushold med forholdsvis god råd, dvs. samlet inntekt for husholdningen er over kr 230.000 (1985-kr).

Bare i Oslo må vi regne med at ca. 10.000 unge personer er i en slik situasjon. Mange av disse vil se seg råd til å kjøpe dyre klær, motorsykkel eller bil. Det er klart at når kanskje flere tusen personer i en by gjør dette, vil det merkes både i forretningene og i bybildet.

Men de omkring 100.000 personene i denne gunstige og midlertidige situasjonen utgjør bare en mindre andel av hele gruppen, enten de nå bor hjemme eller har flyttet. De er i alt nærmere en halv million. Halvparten av hjemmeboerne tjener lite eller ofte ingenting, og 30% av dem som har flyttet, tjener under kr 30.000 i personinntekt (1985-kroner).

Konklusjonen på dette punktet blir da at mens omkring fjerdeparten har eller kan ha spesielt god råd, har nærmere halvparten (42%) spesielt dårlig råd. Vi må gå ut fra at det er den første gruppen som lettest fanger oppmerksomhet i massemedia.

Alle disse tallene er fra Boforholdsundersøkelsen 1981. I en annen undersøkelse i Oslo blant unge 20-24 år viste det seg at bare en tredjedel oppga at de betalte husleie hjemme. Resten betalte ingenting eller de unnlot å besvare spørsmålet. Husleien varierte sterkt fra knapt 400 til 1800 kr pr. mnd. Dette betyr at de som bor hjemme og har inntekt i varierende grad vil få denne redusert med boutgiftene. Fremdeles står vi igjen med en god margin for høyt forbruk blant en minoritet av hjemmeboerne.

TABELL 4.1.4 BRUTTO ÅRSINNTEKT I 1980 FOR PERSONER MELLOM 18-34 ÅR SETT I FORHOLD TIL BOSITUASJON

BOSITUASJON	BRUTTO INNTEKT I 1000 KR. *)					Uten yrke	SUM	ANTALL
	00-20	21-40	41-60	61-80	81 +			
Hos foreldre	12	8	17	16	10	37	100	263850
Alene	8	13	24	16	29	10	100	36200
Med andre	17	13	24	13	3	30	100	18900
Samboende	11	11	27	35	12	4	100	30000
Gifte	10	11	17	22	14	26	100	81950
SUM	12	10	18	18	12	30	100	430900
ALLE 25-65 ÅR	7	13	11	17	37	15	100	

\*) 1000 kr i 1980, må multipliseres med 1.54 for å få "1985-kroner"

Det er forskjell mellom by og land. I de tre største byene er det noe færre (hver femte) som bor hjemme og har god personinntekt, og det er også noen færre som tjener særlig dårlig (36%). Dette henger sannsynligvis sammen med at de unge flytter tidligere hjemmefra i byene, og at arbeidsmulighetene er bedre. Men i hovedsak er bildet det samme: Den gruppen er størst som har dårlig råd til å spare til bolig.

Svaret på spørsmålet om de unge har god eller dårlig råd blir altså et både/og. Noen kan ha svært god råd, men langt flere vil ha store vansker med å betale for en bolig for seg selv. For en del hjemmeboere er det slik at de har muligheten til å spare til egenkapital til bolig.

Tabell 4.1.4 viser inntektsforholdene for de unge i 1981. For sammenligningens skyld er fordelingen av inntekten til personer i alderen 25-65 år tatt med i nederste linje i tabellen. Den viser at også mange av dem som er eldre har lav inntekt. Dette viser betydningen av at det er to inntekter i husholdningen for å kunne greie boliggifter av noen størrelse. For dem som er yngst kommer det problemet i tillegg at de har kort tid til eventuell sparing bak seg.

#### **DE UNGE OG ETABLERINGSLÅNEORDNINGEN**

Ti tusen fikk etableringslån gjennom kommunene i 1984. En undersøkelse om ordningen dette året viser at 17% av de som ble innvilget lån i 1984 gikk til "enslige uten barn" (1). Men de fleste lånene gikk til personer over 30 år, bare 25% til dem som var under 30. Dette betyr at bare ca. 400 lån ble innvilget til unge enslige uten barn i 1984.

Ifølge Boforholdsundersøkelsen 1981 var behovet for lån sannsynligvis av et betydelig omfang: I alt er det nesten 400.000 enslige uten barn i alderen 18-29 år. De fleste bor hjemme, mens ca. 90.000 har flyttet og bor alene eller inne hos andre.

Halvparten av dem som bor hjemme og 1/3 av dem som har flyttet, har lav inntekt, dvs. under kr 60.000 (1985-kroner). Disse utgjør 160.000 hjemmeboere og 27.000 som bor for seg selv. De har dårlige muligheter til å etablere seg med egen bolig, eller en bedre bolig for dem som har flyttet, men som bor utilfredsstillende.

I Boforholdsundersøkelsen ble foreldrene spurt om det var noen som ønsket egen bolig. Av dem med lav eller ingen inntekt var det ca. 25.000 unge som ble oppgitt å ville ha egen bolig. Også blant dem med høyere inntekter enn kr 60.000 er det mange som har behov for etableringslån. Disse kommer i tillegg til de 25.000. Til sammen er 60.000 hjemmeboere under 30 år som ønsker bolig for seg selv.

Etableringslånordningen er til liten hjelp for disse idet bare 400 tildelinger i året går til enslige uten barn under 30 år.

#### INNTEKTSFORHOLD FOR HUSHOLDNINGENE

Det var i løpet av 1970-årene at det ble mer og mer vanlig også for gifte kvinner å ha inntektsgivende arbeid. 30%-48% av de gifte kvinnene 20-34 år i undersøkelsen har inntektsgivende arbeid som hovedbeskjeft-

TABELL 4.1.5 HUSHOLDNINGENS SAMLEDE BRUTTO INNTEKT I 1980 FOR HUSHOLDNINGER MED PERSONER I ETABLERINGSALDEREN

BOSITUASJON	HUSHOLDNINGENS INNTEKT I 1000 KR. *)					SUM	ANTALL
	0-49	50-74	75-109	110-149	150+		
Hos foreldrene	3	4	13	15	65	100	326050
Alene	24	24	43	7	2	100	96800
Med andre	32	16	10	16	26	100	46600
Samboende	2	10	22	36	30	100	60650
Gifte	3	6	35	34	22	100	521750
SUM	6	8	27	25	34	100	1051800

\*) For å få "1985-kroner" må tallene multipliseres med 1.54

tigelse. Noen flere har inntekt selv om det ikke er hovedaktiviteten deres. Dette innebærer at omtrent halvparten av husholdningene har to eller flere inntekter. Den andre halvparten av husholdningene med personer i etableringsalderen har bare en inntekt. Det viser seg naturligvis da at de husholdningene som har bare en inntekt, også har minst. Vi tenker her på husholdningens samlede inntekt, ikke hver enkelt persons.

Tabell 4.1.5 er en tabell over personer. De fordeler seg i langt færre husholdninger, for eksempel er det bare vel halvparten så mange hushold med gifte eller samboende som tallet på personer.

Tabellen viser at de fleste som bor hjemme, bor i husholdninger som oftest har over kr 150.000 i brutto inntekt i 1980. Blant dem som har flyttet er det svært stor ulikhet. De som bor alene eller sammen med andre enkeltpersoner har oftest lav inntekt. Nærmere undersøkelser av enkeltpersonene viser at over 20.000 av dem er enslige forsørgere. Felles for dem og for dem som bor alene er at de bare har en inntekt.

De samboende og de gifte har oftest over 75.000 i inntekt. Bare 9-12% av dem har under. Men fordi gruppene er så store er det likevel omkring 30.000 hushold av dem som har mindre enn 75.000. Antallet personer er ca. 55.000. Noen er gifte med personer som er over 34 år, og tallet på hushold blir derfor litt over halvparten.

#### **BOLIGKARRIERER**

Etableringsfasen omfatter de årene hvor personer er mest mobile og oftest skifter bosted og boliger. En fullstendig beskrivelse av hva som skjer i løpet av denne fasen krever, derfor egentlig longitudinelle data, altså opplysninger om de samme personer på flere tidspunkter. Vi har bare opplysninger fra ett tidspunkt, men ved å dele inn hele gruppen etter alder, kan vi få fram et sannsynlig bilde av utviklingen over tid.

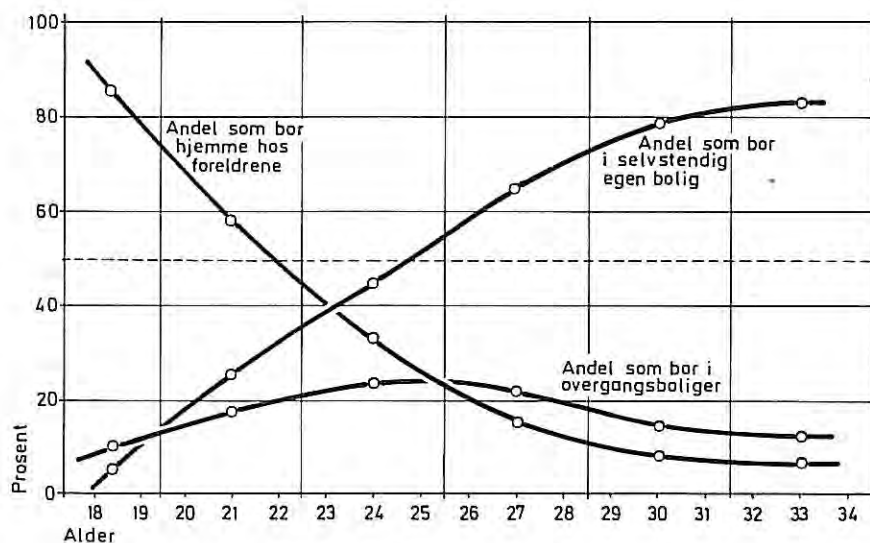
Alle personene starter sin "boligkarriere" i boligen til foreldrene. 85% av alle 18-19 åringene bor fremdeles hjemme. Første steget er flyttingen hjemmefra, og

det kan bli mange flyttinger før personen kan sies å bo mer permanent i egen bolig. Flyttinger skjer selvfølgelig også senere, men det lar seg gjøre å skille ut de personene som i vårt spesielle utvalg kan sies å ha kommet i denne situasjon og "innehar egen bolig". De som verken bor hos sine foreldre eller som innehar egen bolig, sier vi bor i en "overgangsbolig".

De som innehar egen bolig er følgende grupper: a) Alle personer som utgjør husholdninger alene, b) Den enkeltperson som i flerpersonshusholdninger utpekes som boligens eier eller leier, samt dennes ektefelle, og c) I husholdninger hvor ingen enkeltperson utpekes, regner vi hovedpersonen samt eventuell ektefelle blant de som innehar egen bolig. Hovedpersonen er den personen som har størst inntekt.

Alle som innehar egen bolig kan imidlertid ikke regnes som å ha "selvstendig" bolig. Blant dem som leier sin bolig, er det nemlig en rekke som har såvidt usikre leiebetingelser at dette må regnes som en overgangsbolig. De som derfor har klart utilfredsstillende leiekontrakter - de som bor i tjenesteboliger, de som

FIG. 4.8 BOSITUASJON ETTER ALDER



bor på fremleie, de som har lånt en bolig og andre med spesielle leieforhold - regner vi også blant de som har overgangsboliger.

Fig. 4.8 viser hvor de unge bor på ulike alderstrinn. Overgangsboliger er hyppigst i 25 års alderen. I den alderen er det 25% som bor i overgangsboliger. Om dette skal bedømmes som en stor andel, er vanskelig å avgjøre.

Det er alminnelig kjent at jentene flytter tidligere hjemmefra enn guttene. Allerede i 20 års alderen er halvparten av jentene flyttet hjemmefra, mens dette ikke inntreffer før i 24 års alderen for guttene. Jentene tar også i bruk "overgangsboliger" noe hyppigere enn guttene.

Ser vi på forskjeller mellom by og land, er det en gruppe som skiller seg merkbart ut, nemlig de største byene (Oslo, Bergen og Trondheim). Samlet flytter storbyungdommen like tidlig ut fra foreldrehjemmet som jentene i hele landet, og de befinner seg i "overgangsboliger" både hyppigere og lengre enn andre steder. I aldersgruppen 20-25 år er det over 40% av alle i de tre største byene som bor i slike boliger. Dette bør vi ha i mente når vi nå skal se nærmere både på overgangsboligene og de mer permanente egne boligene.

Vi har valgt ut fire kjennetegn ved boligene og fire kjennetegn ved husholdningene for å vise forskjellen i boforhold for dem som bor hjemme, dem som bor i overgangsboliger og de som har fått egen selvstendig bolig. Her som foran, er alle unge mellom 18 og 34 år med i tabellene. I begge tabellene kan vi sammenlikne med fordelinger for alle husholdninger i hele landet.

#### **Foreldrenes boliger**

Foreldreboligene for de ungdommene som bor hjemme, avviker som gruppe. Det er her en overvekt av boliger bygd i 60-årene, de er ofte meget store og de ligger hyppigere i spredtbygde strøk og sjeldnere i de største byene enn boligene for alle sett under ett.



TABELL 4.1.6 FORSKJELLER I BOFORHOLD FOR TRE HOVED-GRUPPER AV UNGE PERSONER I ETABLERINGSFASEN

<b>HUSTYPE</b>						
	VÅNINGS HUS	ENE BOLIG	ANDRE SMÅHUS	LEIEG/ BLOKK	ANNET	SUM
HOS FORELDRE	19	57	15	7	2	100
OVERGANGSBOL.	8	24	21	38	9	100
EGEN BOLIG	7	48	24	20	1	100
HELE LANDET	14	43	21	20	2	100
<b>HUSETS BYGGEÅR</b>						
	-1920	21-45	46-60	61-73	74-81	SUM
HOS FORELDRE	14	14	29	36	7	100
OVERGANGSBOL.	19	17	23	26	15	100
EGEN BOLIG	10	9	19	25	37	100
HELE LANDET	17	13	26	27	16	100
<b>ANTALL ROM I BOLIGEN</b>						
	ETT	TØ	TRE	FIRE	FEM +	SUM
HOS FORELDRE	0	1	12	24	63	100
OVERGANGSBOL.	11	20	25	32	12	100
EGEN BOLIG	5	13	19	39	24	100
HELE LANDET	5	15	20	28	32	100
<b>BOSTEDETS STØRRELSE</b>						
	SPREDT BYGD	UNDER 2000	2000- 19000	20000 99000	100000 OG MER	SUM
HOS FORELDRE	35	15	23	11	16	100
OVERGANGSBOL.	19	12	12	11	46	100
EGEN BOLIG	19	21	25	14	21	100
HELE LANDET	26	16	20	13	25	100

Det er typisk at foreldrenes bolig er selveide og sjelden leide boliger. De har gjennomsnittlig høyere boutgifter enn landsgjennomsnittet, men til gjengjeld er inntektene relativt høye slik at boutgiftsbelastningen blir relativt lav.

TABELL 4.1.7. FORSKJELLER I BOFORHOLD FOR TRE HOVEDGRUPPER AV UNGE PERSONER I ETABLERINGSFASEN

<b>HUSETS EIER</b>						
	EIER SELV	AKSJE/ BORETT	STAT/ KOMMUN	PRIVAT	SLEKT/ ANNET	SUM
HOS FORELDRE	86	9	1	2	2	100
OVERGANGSBOL.	9	20	21	42	8	100
EGEN BOLIG	52	24	1	17	6	100
HELE LANDET	58	18	5	14	7	100
<b>BOLIGENS EIER/LEIER</b>						
	EIERE	BORETT	AKSJE	LEIER		SUM
HOS FORELDRE	86	8	1	5		100
OVERGANGSBOL.	9	2	0	89		100
EGEN BOLIG	52	23	2	23		100
HELE LANDET	56	15	2	27		100
<b>SAMLET BRUTTO BOUTGIFT PR. ÅR I 1000 KR</b>						
	UNDER 6000	6-11	12-17	18-23	24000 OG MER	SUM
HOS FORELDRE	10	34	21	15	20	100
OVERGANGSBOL.	22	46	17	6	9	100
EGEN BOLIG	9	19	26	16	30	100
HELE LANDET	22	33	20	10	15	100
<b>BRUTTO BOUTGIFT I % AV BRUTTO HUSHOLDNINGSINNTEKT</b>						
	0-4	5-9	10-14	15-19	20%+	SUM
HOS FORELDRE	21	34	22	11	12	100
OVERGANGSBOL.	18	36	18	10	18	100
EGEN BOLIG	9	17	21	19	34	100
HELE LANDET	14	25	20	15	26	100

Vi kjenner ikke til "foreldreboligene" til de ungdomene som er flyttet ut, slik at det er vanskelig å si om de særtrekkene vi har nevnt ovenfor, er betinget av sen utflytting hjemmefra. Boligenes størrelse antyder ellers at det er god plass hjemme hos foreldrene for dem som fremdeles bor der.

### **De egne selvstendige boligene**

De ungdommene som har flyttet ut og som har oppnådd egen selvstendig bolig, avviker også fra "landsgjennomsnittene" på særegne måter. De fordeler seg på alle hustyper, men få bor i våningshus på gård, og det er relativt mange som bor i eneboliger. Svært mange av disse boligene er blant de nyeste, bygd etter 1973. Boligene er sjelden av de aller største, fem rom eller mer. Det er en opphoping av fire-roms boliger. Dessuten ligger de ofte på småsteder. Det er en klar overvekt av borettslagsboliger, og i og med at de er relativt nybygd, forundrer det ikke at mange har høye boutgifter og få har de helt lave. Denne gruppen av unge personer tjener samtidig ikke spesielt mye, og det slår ut i at vel 1/3 av alle har boutgifter som er mer enn 20% av husholdningens inntekter.

### **Ungdommens "overgangsboliger"**

Så til slutt overgangsboligene. Vi har tidligere nevnt at dette er et storbyfenomen. Det er der vi finner mange boliger som får betegnelsen overgangsboliger. Nesten halvparten av disse boligene finnes i de tre største byene. Av dette følger naturlig at en stor del av disse boligene er å finne i leiegårder og boligblokker (38%), de er gjennomgående små, nær en tredjedel er 1-2-roms boliger. De er nesten alle sammen leide boliger (89%) og er oftest eid av private. En god del eies også av stat og kommune og er tjenesteboliger. Overgangsboligene er relativt billige å leie, 46% har mellom 6-11.000 kroner i årlige boutgifter og svært få er blant dem med særlig høye boutgifter. Dette har da som resultat at boutgiftsbelastningen for disse unge personene heller ikke er stor i gjennomsnitt.

### ØNSKE OM EGEN BOLIG

God eller dårlig boligstandard vil for mange av dem som bor hjemme først og fremst dreie seg om de har en bolig for seg selv eller ikke. I undersøkelsen ble det også spurt om det var noen i husholdningen som ville bodd for seg selv som egen husholdning, dersom det hadde latt seg gjøre. Oftest er det foreldre som har svart på vegne av voksne barn. Ut fra erfaringene fra andre undersøkelser er det sannsynlig at foreldre tenderer mot å undervurdere flyttebehovet til hjemmeboende barn.

Resultatet ble likevel at nesten 70.000 av de hjemmeboende, og 4000 av de inneboende og gifte, ville ha dannet egen husholdning dersom det hadde vært mulig for dem.

Alderen på disse er vist i tabellen 4.1.8. De fleste er i 20-årene, men det er også 4000 hjemmeboere over 30 år som helst ville ha flyttet. Disse utgjør en boligkø som det trengs mange års boligbygging for å fjerne. Med den lave byggetakten som det etter hvert har blitt i 1980-åra, vil boligtalet stige for langsomt til at denne køen kan fjernes i overskuelig fremtid. Tvert imot vil problemet vokse i omfang fordi ungdomskullene som etter hvert rekrutterer gruppen i etableringsalderen er spesielt store. Først når de barna som i dag (1985) går i barnehage eller i småskole kommer opp i 20-årene, vil presset kunne minke.

Dette betyr at vi står foran et tiår med spesielt store problemer for yngre voksne som skal etablere seg på boligmarkedet. Lav byggetakt og store ungdomskull vil gi en økende kø, og vi må regne med at boligønskene vil gå over til å bli boligkrav som vil måtte komme kraftig til uttrykk. Det er ikke tegn til at boligplanleggingen har tatt hensyn til disse tendensene.

TABELL 4.1.8. ANTALL PERSONER I ALDEREN 18-34 ÅR SOM  
HELLER VILLE BODD FOR SEG SELV

BOFELLESSKAP	ALDER			SUM
	18-19	20-29	30-34	
Bor hos foreldre	14500	51400	3900	69800
Bor med andre	600	600	0	1300
Gifte/samboende	0	1900	600	2500
SUM	15100	53900	4600	73600

#### OPPSUMMERING

Personene i etableringsalderen er for den største delen gifte, dernest hjemmeboende, mens 20% bor på forskjellige andre måter. I de tre største byene er 35% bosatt på andre måter, oftest alene.

Kvinner og menn har ulik utvikling i 20-års-alderen. Tendensen er at de unge kvinnene bruker tiden de bor hjemme hos foreldrene i høyere grad til skolegang, eventuelt til å ta et arbeid. For mennene er skolegang sjeldnere, oftest tar de arbeid.

For kvinnene betyr det å få barn eller å gifte seg at de oftest får husarbeid som hovedbeskjeftigelse. Er de samboende uten å være gift, er de oftere i arbeid, for en del avhengig av om de har små barn eller ikke.

En fjerdedel av dem som er 18-24 år bor hjemme og kan ha tilsynelatende god råd hvis de bruker det de tjener på seg selv. Men nærmere halvparten av aldersgruppen har svært lite til eget forbruk. Ordningen med etableringslån når ikke ut til unge enslige uten barn i sin alminnelighet.

De med en inntekt har langt lavere inntekt pr. husholdning enn de øvrige. Disse er aleneboende og enslige forsørgere.

En tredjedel av alle har en eller annen mangel ved boligstandarden. Blant de aleneboende gjelder det hele 53%. Både aleneboende og samboende ønsker svært ofte at de hadde flere rom i boligen.

Det viktigste problemet for yngre voksne med hensyn til bolig vil etter hvert bli i det hele tatt å kunne skaffe et sted å bo. Synkende boligbygging og stigende ungdomskull vil gi et voksende problem i det kommende tiåret. 70.000 ville dannet egen husholdning i 1981 dersom det hadde latt seg gjøre. Dette er starten på en boligkø som vokser. Det er ikke tegn til at boligplanleggingen har tatt konsekvensene av dette problemet.

## 4.2 DE SOM BOR HELT ALENE

Personer som bor helt alene har lenge vært en stor gruppe. De har økt i antall og særlig det siste tiåret. Det har blant annet sammenheng med en høy boligbygging mellom 1970 og 1980, samtidig som flere fikk råd til å bo for seg selv.

Det var også viktig at det i 1970-årene kom viktige boligpolitiske endringer for aleneboere. De hadde da lenge vært lavt prioritert i boligpolitikken. Først i 1959 fikk enslige adgang til Husbanklån til hybel og ett-roms-boliger, og etter press fra Ensliges Landsforbund også lån til to-roms-boliger. Forutsetningen var imidlertid at soverommet bare hadde plass til en seng. Senere ble denne begrensningen satt som en arealgrense for hele boligen på inntil 45 m<sup>2</sup>. Denne arealgrensen ble opphevd først i 1969.

Langt ut i 1970-årene hadde enslige vanskeligheter med å få overta Husbankboliger på to rom, fordi en ofte mente at enslige ikke trengte mer plass enn ett rom. En undersøkelse i 52 tettbygde kommuner i 1981 viste at enslige ble diskriminert i åtte av ti kommuner ved tildeling av boliger eller tomter. Gifte eller forlovede par gikk foran enkeltpersoner. Slike holdninger var bakgrunnen for at det også i løpet av 1970-årene ble bygd et stort antall hybler og ettromsleiligheter. Først i 1979 og 1980 var antallet ett-roms-boliger nede i under 2.000 nybygde i året. Det var etter at Stortinget i 1975/76, Kommunaldepartementet i 1977 og Husbanken i 1978 slo fast at minstestandarden for enslige skulle være to rom og kjøkken (10).

Husholdninger med en enkelt person regnes i dag i prinsippet som likeverdig med andre typer husholdninger. For eksempel heter det i Familiemeldingen: "Begrepet familie brukes i meldingen først og fremst om foreldre med hjemmeboende barn, men også om enslige og par uten barn." Likevel blir de ensliges situasjon i Familiemeldingen behandlet slik at det ikke får noen konsekvenser

TABELL 4.2.1 HUSHOLDNINGER MED EN ENKELT PERSON  
1930-1980 (Absolutte tall i 1000)

	1930	1950	1960	1970	1980
Antall hush. med en enkelt person	66	135	205	274	426
Antall hushold- ninger ialt	653	964	1.139	1.296	1.524
Andel hush. med en enkelt person	10 %	14 %	18 %	21 %	28 %

Kilder: Folke- og boligtellingerne 1930-1980, SSB.  
(Husholdningsantallet i 1930 og 1950 er ikke helt sammenlignbare.)

for familiepolitikken. Dette henger til dels sammen med at tallmaterialet i meldingen er basert på begrepet "familie", som har en noe kunstig og statistisk definisjon. At andelen husholdninger med én person har økt dramatisk de siste årene, blir nærmest oversett. En tar opp tre hovedendringer i familiens struktur: 1) Nedgang i andelen familier med barn, 2) En økende andel av familier med aleneforeldre, og 3) Øking av andelen enslige.

Men den siste endringen bagatelliseres: Om denne tendensen sier en at den "har imidlertid ikke vært så sterk som tallene i første omgang kan gi inntrykk av, siden en del av dem som er registrert som enslige, lever i samboforhold". Dette er i og for seg riktig, men de 426.000 personene som i 1980 bodde alene, utgjør jo en langt større gruppe enn de vel 70.000 personene som bodde i 30-40.000 samboforhold. Det ser ikke ut til at en i familiemeldingen har vært klar over at økningen av tallet på husholdninger på 226.000 mellom 1970 og 1980 først og fremst har vært en økning av husholdninger med en person.

Til dels går Familiemeldingen inn på ensliges levekår som boforhold, inntekt, forbruk og helse. Oftest beskrives situasjonen som klart dårligere enn andres. Men



denne beskrivelsen får ingen konsekvenser i form av anbefalinger av tiltak. Det brukes to argumenter for ikke å gjøre noe: For det første at enslige er en uensartet gruppe og personer i ulike livssituasjoner. Det vil derfor ofte være lite hensiktsmessig å skille ut enslige som en egen målgruppe for offentlige overføringer og politiske tiltak. For det andre at det har skjedd endringer i regelverket som berører ensliges boligproblemer. Men både fordi gruppen aleneboende har økt så sterkt i antall, og fordi denne siste offentlige utredningen ikke finner det nødvendig med tiltak for dem, er det viktig å få et klart bilde av utviklingen og boforholdene i dag.

#### ALDER OG SIVILSTAND FOR PERSONER SOM BOR ALENE

Fra 1970 til 1980 økte antallet av husholdninger med enslige personer fra 274 tusen til 426 tusen. I store trekk er aldersfordelingen den samme på de to tidspunktene. Ca. halvparten er innen aldersgruppen 30 - 69 år, en tredjedel eldre, og noe under femteparten yngre. I løpet av de ti årene har det skjedd en viss forskyvning i aldersfordelingen mot yttergruppene. Økningen innen de tre aldersgruppene har vært sterkest blant de yngste og de eldste med +67% i begge gruppene. Dette avspeiler ulike demografiske tendenser. Hos de yngste er det

TABELL 4.2.2 FORDELINGEN AV ALENEBOENDE ETTER  
ALDER OG KJØNN I 1970 OG 1980

	1970		1980	
Under 30 år	44.678	16%	75.271	18%
30 - 69 år	139.810	51%	201.965	47%
70 år og mer	89.592	33%	148.489	35%
Menn	92.477	34%	169.380	40%
Kvinner	181.603	66%	256.345	60%
Sum	274.080	100%	425.725	100%

Kilde: Folke- og boligtellningene 1970 og 1980, SSB

lavere giftemålshyppighet som er hovedårsaken. Flere som tidligere ville giftet seg, flytter nå hjemmefra og blir aleneboere.

Blant de eldste er det ulike endringer i levealder for kvinner og menn som er noe av årsaken. Hele 83 tusen av de 148 tusen over 69 år i 1980 er enker.

Økende antall skilsmisser har ført til langt over en dobling av antallet skilte og separerte som bor alene. De har økt med 43.000 personer og utgjør 17% av alle aleneboerne i 1980. I absolutt antall har både skilte, ugifte og enker/-enkemenn økt med henholdsvis 43.000 og 55.000 i perioden. Den største relative økingen finner vi blant skilte middelaldrende menn og eldre enker.

Samlet for begge kjønn er de ugifte den største gruppen, både i 1970 og 1980. I alle yngre grupper utgjør de ugifte den største delen fremfor enker/enkemenn eller skilte/separerte. I eldre grupper, for kvinner over 55 år og menn over 70 år, er enkene og enkemennene i flertall.

Utsatt giftemål blant yngre, økende forskjell i levealder for kvinner og menn, og flere oppløste ekteskap har gitt ulik grad av økning i antallet aleneboere i ulike alders- og sivilstandsgrupper. Det er lett å fortape seg i enkelttrekk i dette fordi det er så mange dimensjoner å holde rede på og ikke uten videre gitt hva en skal sammenligne endringene mot.

Et par viktige trekk kan sammenfattes slik: Økningen av husholdninger med enkeltpersoner resulterer i en dreining mot et lavere kvinneflertall. I 1980 er 40% av de aleneboende mot 34% i 1970. Dette har skjedd til tross for at enkene økte med 45.000 husholdninger. Mennene økte særlig blant skilte og separerte (+29.000) og blant yngre ugifte (+16.000).

Av 10 aleneboende er fire ugifte (to kvinner og to menn), tre enker, en enkemann og en skilt av hvert kjønn.

TABELL 4.2.3 ALENEBOENDE I 1970 OG 1980  
ETTER ALDER, KJØNN OG SIVILSTAND

	Under 30	30-49	50-69	70 år+	Alle aldre
-----					
MENN 1970					
-----					
Ugifte	16.322	14.769	18.631	5.734	55.456
Skilt/sep.	1.530	4.824	6.519	1.733	14.608
Enkemenn	16	296	7.124	14.979	22.415
SUM					92.477
-----					
MENN 1980					
-----					
Ugifte	32.663	24.674	26.427	9.945	93.709
Skilt/sep.	4.913	21.546	14.417	3.043	43.919
Enkemenn	33	282	9.169	22.268	31.752
SUM					169.380
-----					
Kvinner 1970					
-----					
Ugifte	25.538	12.297	27.213	16.596	81.644
Skilt/sep.	1.236	2.491	8.483	3.420	15.630
Enker	36	1.049	36.114	47.130	84.329
SUM					181.603
-----					
KVINNER 1980					
-----					
Ugifte	33.975	15.297	22.999	24.165	96.436
Skilt/sep.	3.630	6.376	13.915	5.868	29.789
Enker	57	890	45.973	83.200	130.120
SUM					256.345

Kilde: Fob70 og FoB80, SSB

Det er rimelig å vente at de store endringene som vi har vist foran, varsler en utvikling som vil markere seg i lang tid fremover. Vi har i det følgende gått til ytterligere detaljering av denne utviklingen. I diagrammene som følger har vi regnet ut andelen av husholdninger med en person for grupper av personer inndelt etter kjønn og alder i femårsgrupper.

1. Blant mennene er det en markert stigning i andelen som bor alene i alle aldersgrupper. Stigningen er sterkest blant de yngre. Men også i den eldste gruppen, 75 år og over, er det en stigning fra 18% til 25%.

2. Det er mange og har blitt flere eldre kvinner som bor alene. I 1970 var de 35 - 36% av alle kvinner over 70 år, og i 1980 steg andelen til 49% av de eldste.

3. I de øvrige aldersgruppene blant kvinnene er det liten økning i andelen bortsett fra en viss stigning blant de yngste: Hos 25-29-åringene økte andelen av husholdninger med en person fra 6% til 10%.

FIG. 4.9 ANDEL ALENEBOENDE BLANT ALLE MENN ETTER ALDER I 1970 OG 1980

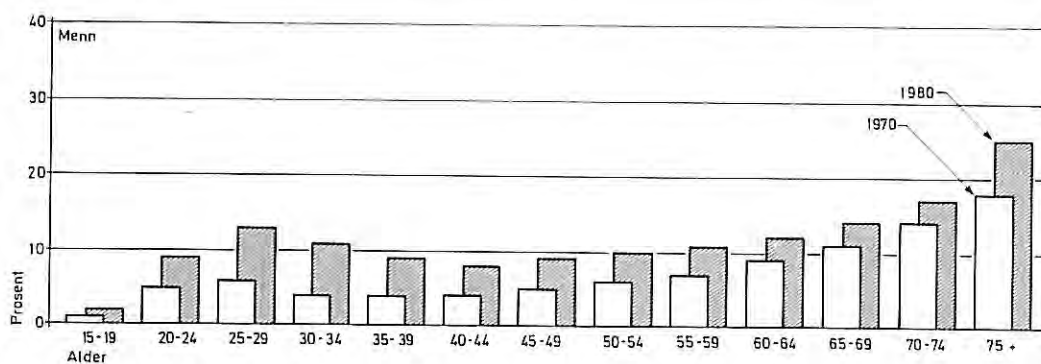


FIG. 4.10 ANDEL ALENEBOENDE BLANT ALLE KVINNER ETTER ALDER I 1970 OG 1980

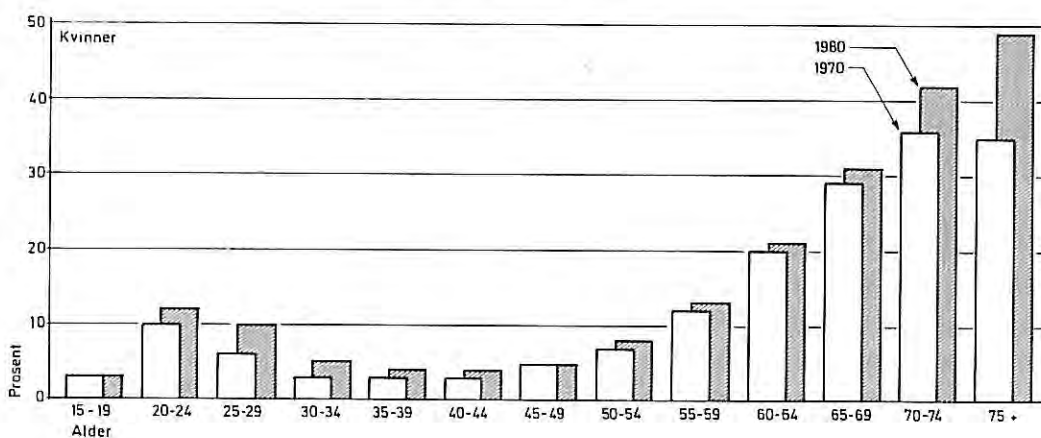


FIG. 4.11 ANDEL ALENEBOENDE BLANT UGIFTE MENN ETTER ALDER I 1970 OG 1980

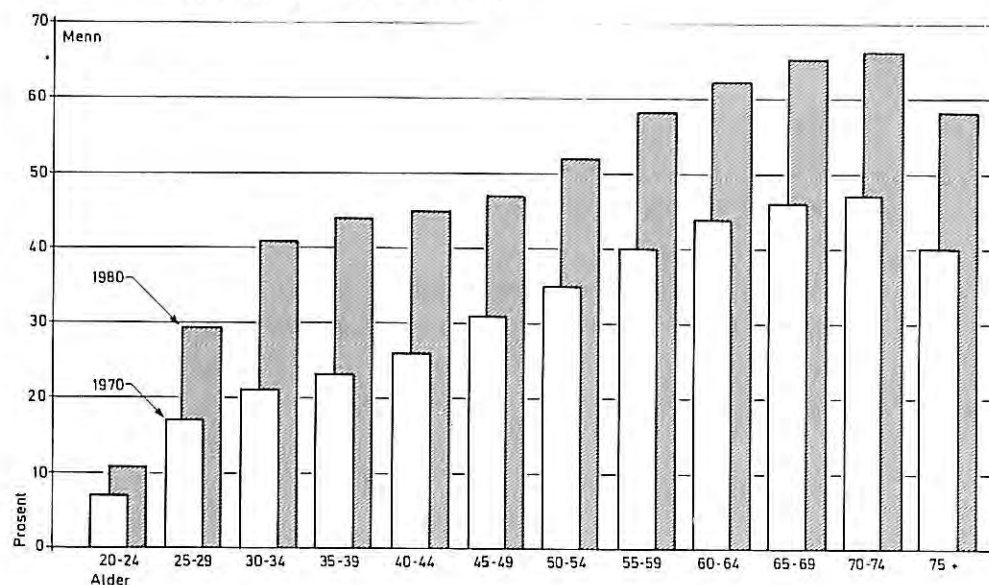
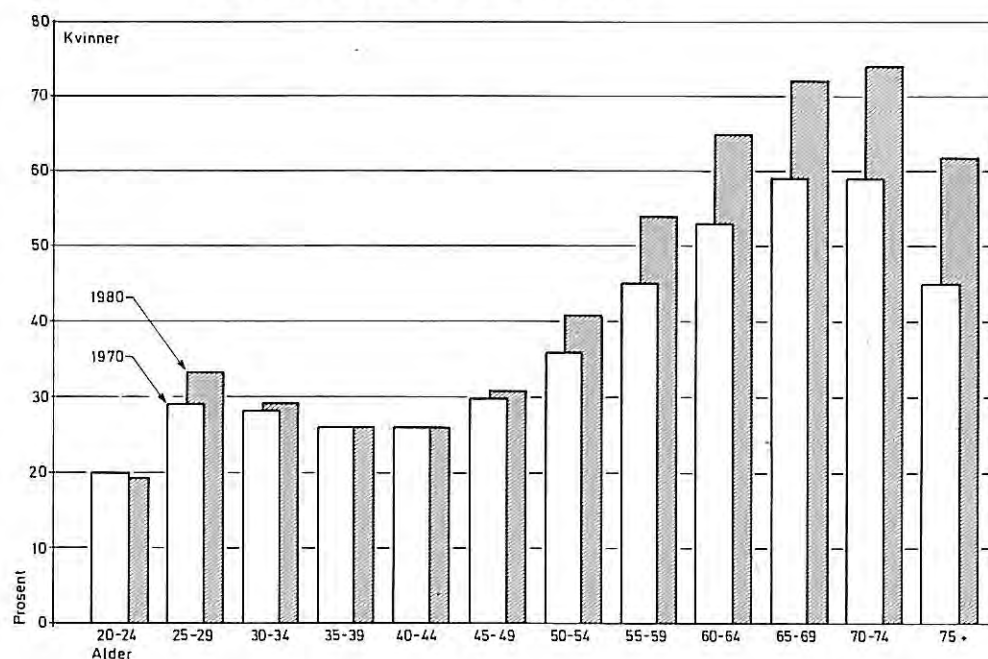


FIG. 4.12 ANDEL ALENEBOENDE BLANT UGIFTE KVINNER ETTER OG ALDER I 1970 OG 1980



Den totale andelen av aleneboere vil bli influert av endringer i giftermålshyppigheten. Dette forklarer imidlertid ikke hele størrelsen på gruppen, noe som kommer klart frem når vi ser på endringer i andelen av aleneboere innen gruppen av ugifte personer.

1. Blant ugifte menn økte andelen av aleneboere sterkt i alle aldersgrupper. Økningen er sterkest blant de yngre, 25-44 år.
2. Blant de ugifte kvinnene er det en markert økning i andelen aleneboere i aldersgruppene over 50 år.
3. I 1980 var det omtrent samme andel av de yngste ugifte kvinnene som bodde alene som i 1970.

Gruppen ugifte økte sterkt i antall i perioden. Derfor skal det mye til at også andelen som bor alene økte. Selv med omtrent samme andel blant yngre ugifte kvinner, økte antallet aleneboere under 30 år fra 25.500 til 34.000.

At yngre ugifte menn nå oftere bor alene enn før, kan for en del forklares med at flere av dem enn av kvinnene, har inntektsgivende arbeid og dermed er i stand til å skaffe en bolig for seg selv. Men også i aldersgruppene 30-55 år er det mennene som står for mesteparten av økningen. Som vi har pekt på foran er dette også en konsekvens skilsmisser. Menn vil i langt høyere grad enn kvinner bosette seg alene uten barn ved separasjon eller skilsmisse.

De eldre bodde alene i langt høyere grad i 1980 enn i 1970, nesten uansett hvilken sammenheng tallene settes i. Det skyldes for en del økt levealder for kvinnene. Men i og med at andelen aleneboere blant ikke-gifte eldre menn også øker, ligger det også andre årsaker bak. Vi må regne med at tidligere var det flere som bodde inne hos andre, ofte hos slektninger. Nå har flere boliger gjort det mulig å opprettholde en egen husholdning, selv etter at en ble alene. På de andre siden har voksne barn skaffet sin egen bolig som de er tilfreds med og dermed er de kanskje mindre tilbøyelig til å overta foreldreboligen selv om den gjenlevende av foreldrene kunne ønske det. Arbeidsmarkedet, flyttinger og kommunikasjoner har sannsynligvis også bidratt til denne type husholdningsoppdeling.

**BOLIGFORHOLDENE FOR ALENEBOERE**

De aleneboende er sammensatt av flere ulike undergrupper. Vi skal gå nærmere inn på hvordan de forskjellige bor. Men først skal vi se på hele gruppen under ett bare inndelt etter alder. Vi har konstruert et mål for hva vi vil kalle en alminnelig god boligstandard. Da skal boligen ha:

- soverom i tillegg til oppholdsrommet
- bad og wc
- kjøkken på minst 6 m<sup>2</sup>
- oppvarming med elektrisitet eller oljefyring.

Dersom boligen mangler ett eller flere av disse elementene, sier vi at "boligen har mangler".

Etter Folketellingen 1980 er det i alt 203.000 personer som bor alene og som har minst et manglende standard-element. Disse utgjør 48% av alle aleneboende. Det er færre som bor alminnelig bra, bare 159.000 personer.

En grov sammenligning med de andre husholdningene på to eller flere personer viser at de i gjennomsnitt bor langt bedre enn de aleneboende. 61% har alminnelig bra standard, mens 36% har mangel ved boligene. Tallene er vist i tabellen nedenfor.

TABELL 4.2.4 BOLIGSTANDARD FOR ALENEBOENDE OG ANDRE

	Alle holdninger Antall %	Alene- boende Antall %	Andre hushold. Antall %
Boligen har mangler	600560 39	202892 48	397668 36
Boligen er alm.bra	830836 55	159334 37	671502 61
Uoppgitt	92116 6	63499 15	28617 3
Alle	100	100	100

Kilde: FoB 1980, SSB

Det bildet som er vist i Tabell 4.2.4 hvor nesten halvparten av de aleneboende har mangler ved boligene blir bekreftet av tall fra Boforholdsundersøkelsen 1981. I tabell 4.2.5 er de aleneboende delt inn i fire grupper etter kjønn og om de er over eller under 40 år. Andelen av de fire gruppene som har mangler ved boligen, er 204900, dvs. nesten nøyaktig det samme som i Folke- og bolig tellingen. Forskjellen ligger i at FoB 80 har langt flere med manglende opplysninger.

TABELL 4.2.5 BOLIGSTANDARDEN FOR FIRE GRUPPER AV ALENEBOERE SAMMENLIGNET MED ALLE ANDRE

ALENEBOENDE	Boligen har mangler	Boligen er almindelig bra	Total
Menn, under 40 år	51	49	100 (70.900)
Kvinner, un.40 år	53	47	100 (52.900)
Menn 40 år og mer	53	47	100 (98.500)
Kvinner 40 og mer	44	56	100 (203.400)
ANDRE HUSHOLDNINGER	31	69	100 (1.521.600)

Kilde: Boforholdsundersøkelsen 1981

De fire første gruppene av aleneboende utgjør i alt 48% av alle aleneboende. De husholdningene som har flere personer og mangler ved boligen utgjør 36% av alle husholdninger med flere personer. Annen hver enslig mannlig aleneboer og annen hver aleneboende kvinne under 40 år har mangler ved boligen. For de eldre kvinnene er tallet noe lavere, men likevel har 43% av dem mangler.

TABELL 4.2.6 HVA DE ALENEBOENDE MANGLER I BOLIGEN

Alle med mangler	204.900 husholdninger
Herav:	
- mangler bad eller wc	92.000 "
- mangler soverom	75.000 "
- mangler moderne fyring	74.000 "
- mangler kjøkken over 5 m <sup>2</sup>	37.000 "



Vår konklusjon på dette punktet er klar: det er store grupper av aleneboende som fortsatt har en lavere boligstandard enn hva i dag anses som rimelig. Hver femte av dem mangler et eget rom til å sove i, og like mange mangler vanlig sanitærutstyr. Manglene finnes for alle aldersgrupper av de aleneboende.

#### ØNSKER OM EN STØRRE BOLIG

At boligen i seg selv er for liten, er en hyppig mangel ved boligene til de aleneboende. I Boforholdsundersøkelsen ble det spurt om hvor mange rom som i dag, være en passende bolig for vedkommendes husholdning. Det viser seg da at nær 100.000 aleneboende mener at boligen deres i dag har for få rom. Dette er først og fremst yngre personer. Annen hver kvinne og mann under 40 år vil ha flere rom. Blant dem over 40 år er det forholdsvis få som klager på plassen; de fleste av disse vil ha en bolig som svarer til den de allerede har.

Det er ca. 75.000 av aleneboerne som bor på bare ett rom. Det viser seg at 58.000, eller 77% av disse mener de burde ha hatt mer plass. Med andre ord er det nesten slutt på den gamle beskjedenheten blant dem som bor trangt: de sier ifra at det er for lite.

TABELL 4.2.7 ALENEBOERE OG ANDRE ETTER OM DE ØNSKER FÆRRE ELLER FLERE ROM I BOLIGEN

ALENEBOENDE	Ønsker færre rom	Som nå	Ønsker flere rom	Total
Menn under 40år	19	31	50	100
Kvinner un.40år	4	41	55	100
Menn, 40år +	24	71	5	100
Kvinner, 40år +	18	68	14	100
ANDRE HUSHOLDNINGER	13	62	25	100

Blant dem som har to rom er det hele 33.000 som sier at de har for liten plass. Disse utgjør 22% av de 149.000 enslige som bor på to rom. Dette bekrefter hva vi har funnet i en annen undersøkelse blant yngre, ikke-gifte: Ønskene om plass er i dag ofte større enn de minimumskravene (to rom) som vi til nå har operert med.

#### **SKILTE OG SEPARERTES BOFORHOLD**

I 1981 var det 155.000 skilte og separerte i landet, og tallet har økt siden. Omkring to tredjedeler av mennene og en tredjedel av kvinnene bodde alene. Kvinnene er oftere eneforeldre, noe som betyr at de oftest overtar barna ved en skilsmisse. Men det er ikke noe i opplysningene som tyder på at de også oftest overtar boligen. Begge kjønn bor like ofte i ett-roms-boliger (5-6%), mennene litt oftere i to roms, og kvinnene også noe oftere i tre roms boliger. Boliger på fire eller flere rom har de like hyppig.

Dette bekrefter ikke den vanlige antagelsen om at kvinnene oftest overtar boligen dersom de har barn ved separasjon og skilsmisse. Dermed kan heller ikke dette forklare den sterke økningen av skilte og separerte menn som bor alene.

Vi hadde ventet å finne at skilte og separerte bor dårligere enn andre personer fordi de mer eller mindre brått har måttet skaffe seg to boliger i stedet for en. Videre hadde vi ventet at mennene oftere bor dårligere enn kvinnene fordi vi antok at kvinnene oftere overtok familieboligen og mennene flyttet. Dette har ikke vist seg å være tilfelle.

For det første bor separerte og skilte oftere "alminnelig bra" i den forstand at de sjeldnere har elementære mangler ved standarden.

For det andre bor de skilte og separerte mennene klart bedre enn kvinnene. Det samme bildet får vi når vi kontrollerer for alder og bare ser på gruppene 30-49 år.

### 4.3 HUSHOLDNINGER MED SAMBOENDE PAR

Antallet samboende ble første gang undersøkt på landsbasis av Norges Markedsdata A/S i 1976. Undersøkelsen omfattet knapt 4000 kvinner og menn 15 år og over. Markedsdata fant at 3,7% av alle spurte, tilsvarende 110.000 personer levde i "samliv uten vigsel". Av alle mellom 15 og 49 år var det 5,0%.

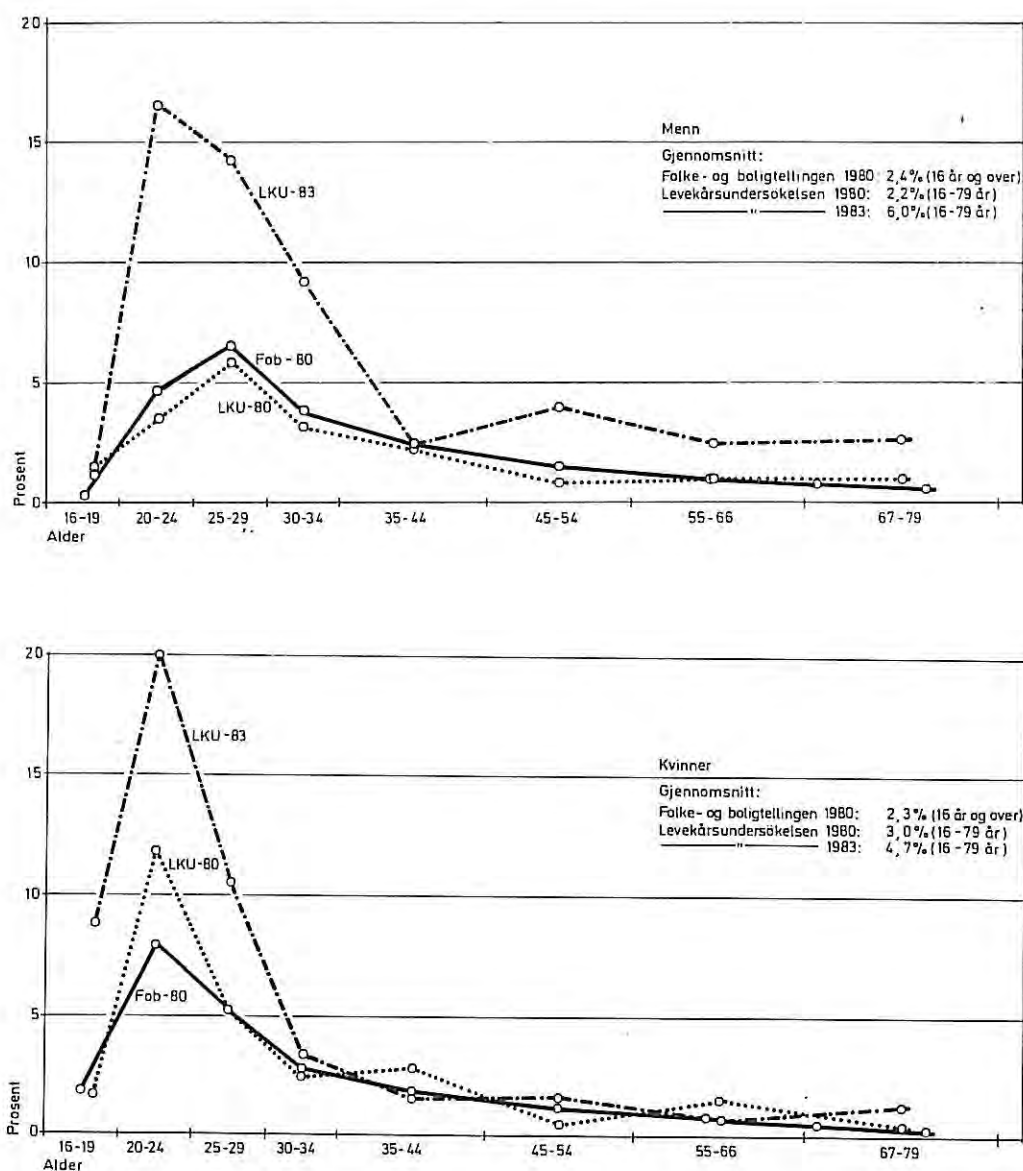
Den neste undersøkelsen av noe større omfang var Fruktbarhetsundersøkelsen 1977, som omfattet kvinner i alderen 18-44 år. Her fant en at det var 5.0% som levde i samliv uten vigsel.

Folketellingen 1980 undersøkté for første gang hvem som var samboende i en totaltelling på landsbasis. Tellingen fant frem til 30.228 samboende kvinner. Dette er bare 4,1% av alle i alderen 18-44 år, altså et lavere tall enn Fruktbarhetsundersøkelsen. I og med at spørremetoden må sies å være grundigere, er det sannsynlig at Folketellingens tall er noe for lave.

Levekårsundersøkelsen 1980 (43) fant andeler med samboende som var på samme nivå som Folketellingen i 1980, altså noe i underkant av Fruktbarhetsundersøkelsens tall. Men i 1983 da Levekårsundersøkelsen ble gjentatt, var tallene høyere. De tyder på en fordobling eller vel så det av tallet på samboere i løpet av tre år, slik at det i 1983 er 150-170.000 samboere. Men tallene er fortsatt usikre. Blant annet var det både i tall fra svenske folketellinger 1975 og 1980 og også i den norske Fruktbarhetsundersøkelsen tall som viste nedgang i samboing blant de yngste gruppene. Videre er det viktig å ta i betraktning at gifte pluss samboende til sammen har vist en nedadgående tendens de senere årene.

Det absolutte antallet samboere i Norge vil øke i 1980-årene også som en følge av at det blir flere i de aldersgruppene som har mange ugifte og førgifte. Denne aldersmessige økningen alene kan gi 20.000 flere samboere i perioden 1980 til 1985.

FIG. 4.13 ANDEL SAMBOENDE ETTER KJØNN OG ALDER

**SAMBOERE ETTER BOFORHOLDSUNDERSØKELSEN 1981**

Undersøkelsene foran er vært basert på personer. Vi kan også skille ut personene i boforholdsundersøkelsene, men det er bedre å bruke husholdningene som analyseenhet. Boforholdsundersøkelsen viser seg å ha fanget opp samboere i et antall som svarer til 49.100 husholdninger på landsbasis. Dette er høyere enn folketellingenes anslag, men på den annen side er det i bofor-

holdsundersøkelsen lagt vekt på presise registreringer av husholdningssituasjonen. Vi er nokså trygge på våre tall i denne sammenhengen.

I de 49.100 husholdningene er det hovedpersonen som lever i samboforhold. Vi har ellers ikke funnet noen "inneboende" personer i husholdningene som har levd i samboforhold. I tabellene som følger vil vi som sammenligningsgruppe bruke alle andre husholdninger hvor hovedpersonen er gift og følgelig bor sammen med en ektefelle. Dette er i alt 898.000 husholdninger. I tabellene som følger i dette kapitlet er prosenttallene på linjer for "Alle par" basert på i alt 947.000 husholdninger.

TABELL 4.3.1 SAMBOENDE OG MED GIFTE PAR, ETTER HOVEDPERSONENS ÅLDER

	Hovedpersonens alder:						SUM
	Under20	20-29	30-39	40-49	50-59	60år+	
Samboende	3	43	23	7	15	9	100
Gift par	0	13	26	19	19	23	100
Alle par	0	14	26	18	19	23	100

Tabellen viser at over to tredjedeler av de samboende er yngre enn 40 år, mot bare en tredjedel av ekteparene. Den typiske samboerhusholdningen er et ungt par uten barn. Seks av ti er slike. Men tre av ti har barn under 16 år, og i en av ti husholdninger er det tre voksne.

Sammenligner vi inntekten til samboende med alle andre ektepar, er inntekten til de samboende bare litt lavere enn alle andres. Ser vi bare på de husholdene som er under 30 år (hovedinntektstakers alder), er det flere samboere i de høyeste inntektsklassene. Selv om hovedinntrykket er at inntekten fordeler seg omtrent som for andre par, viser det seg altså at de unge samboende tjener mer. Dette henger sammen med at de oftere enn de gifte begge to er i betalt arbeid. Se for øvrig 4.1 om etablering, avsnittet om kjønnsroller og likestilling.

TABELL 4.3.2 INNTEKTSFORDELING FOR SAMBOENDE  
OG ANDRE GIFTE PAR (ÅRSINNEKT 1980)

	Under 50000	50- 74	75- 109	110- 149	150 og over	SUM
-----						
ALLE :						
Samboere	7	13	23	27	30	100
Andre gifte	8	8	23	25	36	100
-----						
UNDER 30 ÅR:						
Samboere	3	11	20	40	26	100
Andre gifte	3	11	39	30	17	100

Det generelle inntrykket av likhet i inntekt mellom samboende og andre par forsterkes når vi ser på boutgiftsbelastningen. Det er omtrent en av ti av parene som har 30% eller mer i "samlet brutto boutgift i prosent av brutto husholdningsinntekt" enten det gjelder yngre ektepar eller yngre samboende. Tre av ti har under 10% i boutgiftsbelastning.

De yngre samboende karakteriseres i høyere grad enn de yngre gifte ved at de oftere er i inntektsgivende arbeid, de har oftere moderate boutgifter i forhold til inntektene, og de har sjeldnere barn. Alt i alt kan dette innebære at de har høyere grad av kontroll over egen tilværelse enn de gifte. Vi tenker her på muligheten av å fortsette en utdanning, bygge opp en karriere i jobben, velge jobb ut fra andre hensyn enn rent økonomiske (fordi boutgiftene ikke er så høye), og lignende. Dette vil imidlertid først og fremst gjelde for kvinnene, fordi det er de som oftest har husarbeid som hovedbeskjeftigelse når de er gifte, eller har omsorg for små barn.

#### FLEST SAMBOENDE I BYENE

Det er en entydig sammenheng mellom bostedets størrelse og andelen samboende. Tabell 4.3.3 viser denne

sammenhengen. Ser vi bare på parene under 40 år, er andelen som bor i de største stedene mer markert. Går vi så langt ned i alder som under 30 år, er hvert fjerde par på de største stedene et par samboende. Dessuten er også en større andel av parene på de mindre stedene ikke gifte samboende.

TABELL 4.3.3 ANDEL SAMBOERE I HUSHOLDNINGER MED PARFORHOLD SETT I FORHOLD TIL BOSTEDETS STØRRELSE

Type bosted :	Andel samboere:	Hovedpers. alder:	
		Under 40 år	Under 30 år
Spredtbygde strøk	3	4	12
Småsteder und. 2.000	5	5	10
Tettbygd 2-19.000	5	9	16
Tettbygd 20-99.000	6	11	21
Store byer 100.000 +	9	16	24
Total	5	9	16

## 4.4 ENE-FORELDRE OG DERES HUSHOLDNINGER

### HVOR MANGE ENE-FORELDRE FINNES DET ?

Det er tre kilder til opplysninger om ene-foreldre. For det første telles disse i Folke- og boligtellingerne. Dernest har vi oppgaver i Familiestatistikken. Endelig har vi detaljerte data i Boforholdsundersøkelsen. Vi skal bruke alle disse kildene.

Husholdninger som bare består av bare far eller mor med ett eller flere barn, har økt sterkt i 70-årene. I 1970 var det etter Folke- og bolig tellingen 61.000 husholdninger som er 4,7% av alle. I 1980 var gruppen økt til 94.000 husholdninger eller 6,2% av alle. Tallene omfatter husholdninger med små såvel som voksne barn, og det er neppe riktig å kalle alle ene-foreldre. Vi må først se på noen ytterligere betingelser som for eksempel alderen på barna. Et første forslag til en slik grense kan være 20 år.

Etter Familiestatistikken var tallet på "familier" bestående av eneforeldre med barn, uansett alder, 130.000 i 1980. Antallet med barn under 20 år var 87.000. Dersom vi multipliserer dette tallet med forholdstallet for husholdninger og "familier" i hele befolkningen, kommer vi til at antallet av husholdninger med eneforeldre med barn under 20 år vil være ca. 63.000.

Dette anslaget omfatter først og fremst ene-foreldre som bor alene med sine barn i en egen bolig. Det omfatter også noen ene-foreldre som bor sammen med andre, samt ene-foreldre som bor sammen med en samboer. Familiestatistikken teller nemlig en ugift mor med barn og samboer som to "familier". Vi er først og fremst interessert i å identifisere de ene-foreldrene som samtidig har eneansvaret for forsørgelse av barna.

Mens antall familier med barn i forhold til dem uten barn har sunket siden 1970-tallet, har andelen eneforeldre økt. Fordi vi har tallene fra Folketellingene i 1970 og 1980, vet vi at dette ikke bare er en forskyvning fra hushold med gifte forsørgere til hushold



med ikke-gifte samboende. Til en viss grad har nok også det vært tilfelle, men det har altså også vært en markert økning i andelen eneforeldre med barn i egen husholdning uten andre voksne fra 4,7% til 6,2% mellom 1970 og 1980. Etter 1980 har denne familietypen fortsatt å øke. De noe over 87.000 eneforeldre i 1980 økte til ca. 110.500 i 1984. Vi vet ikke om hvor mange som er bosatt i egne husholdninger eller sammen med andre.

Boforholdsundersøkelsen 1981 har detaljerte opplysninger om husholdningenes sammensetning slik at vi kan bruke alternative kriterier for å identifisere eneforeldrene. Vi har gått fram på følgende måte: Først har vi skilt ut alle personer som bor sammen med egne barn, men som ikke bor sammen med noen ektefelle eller samboer. Barna på sin side skal ikke bo sammen med noen ektefelle eller samboer eller ha egne barn. Alt i alt finner vi 100.550 personer som er i denne situasjonen, og de kan sies å være "potensielle" eneforeldre.

TABELL 4.4.1 VIKTIGSTE FORSØRGELSESMÅTE FOR ENE-FORELDRE OG DERES BARN

GRUPPER AV ENE-FORELDRE	VIKTIGSTE FORSØRGELSESMÅTE					
	FOR ↓	Inn- tekts- givende arbeid	Pensjon og trygd	For- sørget av andre	Annen form for inntekt	Sum (Antall)
Ene-foreldre er hovedperson	FAR/MOR BARN *)	65 8	31 0	0 90	4 2	100 % (55900)
Inneboende ene-foreldre	FAR/MOR BARN	36 0	36 0	9 100	19 0	100 % ( 6950)
"Ene-foreldre" m/barn 20-29 år	FAR/MOR BARN	55 68	41 5	4 22	0 5	100 % (14400)
"Ene-foreldre" m/barn 30 år+	FAR/MOR BARN	14 80	81 14	0 2	5 4	100 % (23300)

\*)BARN er enten eneste eller yngste barn

TABELL 4.4.2 TALLET PÅ FAMILIER MED BARN UNDER 20 ÅR  
FOR ENEFORSØRGERE OG EKTEPAR, 1980-1984

Familier med ugifte barn under 20 år:				
	Mor alene	Far alene	Ektepar	Sum
1.7.80	76469	10885	535934	623288
1.7.84	96713	13860	514396	624969
1.7.80	12.3	1.7	86.0	100 %
1.7.84	15.5	2.2	82.3	100 %

Kilde: Statistisk ukehefte nr. 18, 1985, SSB

De barna som vi har å gjøre med her er både småbarn og voksne barn. Setter vi grensen ved 20 år blir vi stående igjen med 62.850 ene-foreldre. Endelig, 55.900 av disse ene-foreldrene er hovedpersopner i egen husholdning, mens 6.850 bor "inne" i andre husholdninger sammen med sine barn.

For å kunne sammenligne med anslagene basert på Familiestatistikken, må vi legge til det antallet personer som har barn under 20 år og som lever i samboerforhold. Etter Boforholdsundersøkelsen er dette 8.400 personer. Konklusjonen på dette blir at Boforholdsundersøkelsen registrerer noen flere ene-foreldre enn hva en kan regne seg til fra annen statistikk.

Samtidig er det klart at her er grensedragningen vanskelig. Når vi bruker betegnelsen ene-foreldre er det rimelig å tro at de fleste da tenker på personer som alene har ansvaret for forsørgingen av barna. Boforholdsundersøkelsen har også data om dette, og i tabell 4.4.1 har vi vist hva som er den viktigste forsørgelsesmåten for ene-foreldrene og deres barn. Der hvor det er flere enn ett barn, har vi valgt å vise situasjonen for det yngste barnet. Nederst i tabellen har vi tatt med to grupper hvor voksne barn bor sammen med en av sine foreldre.

Tabell 4.4.1 viser tydelig at "barna" som er over 30 år er selvforsørgende, og at deres foreldre uten videre kan holdes utenfor gruppen av ene-foreldre. I gruppen med barn mellom 20 og 30 år finnes det nok en andel som bør tas inn i gruppen av ene-forsørgere. Vi ser ellers at noen få av foreldrene i denne gruppen forsørges av andre slik som i gruppen med inneboende. Dette er ugifte mødre som bor hjemme og på den måten forsørges av sine foreldre. Omtrent 1/5 av disse mottar barnebidrag.

Konklusjonen blir etter dette at det fantes ca. 65.000 personer i 1981 som kan kalles ene-forsørgere.

#### HVEM ER ENEFØRELDRENE

Enslige fedre med barn finnes, men de er avgjort i mindretall. Bare 14% av ene-foreldrene med barn under 20 år er menn. Nesten halvparten av disse er enkemenn; menn som har mistet sin hustru og som har med ansvaret for barna.

TABELL 4.4.3 ALDER OG EKTESKAPELIG STILLING FOR ENE-FØRELDRE MED BARN UNDER 20 ÅR

	Alder						Sum
	16-25	26-35	36-45	46-55	56-65	66-75	
Ugift	8200	5150	2050	0	0	0	15400
Separ	1250	7750	2550	2000	650	0	14150
Skilt	0	10400	5400	6150	0	0	21900
Enke/m	0	1350	1300	6850	1250	700	11450
Sum	9500	24550	11250	14950	1900	700	62850
Ugift	54	33	13	0	0	0	100
Separert	9	55	18	14	4	0	100
Skilt	0	47	25	28	0	0	100
Enke/m	0	12	11	60	11	6	100
Sum	15	39	18	24	3	1	100

Blant de kvinnelige eneforeldrene utgjør enkene bare 14%, mens det er de skilte kvinnene som utgjør den største gruppen (38%) med de ugifte på annen plass (27%).

I og med at øvre grense for barna er 20 år, er hele gruppen relativt ung og få er over 55 år. Sammenhengen mellom alder og ekteskapelig stilling har vi vist i Tabell 4.5.3 og vi ser at de ugifte er de yngste, mens enkene og enkemennene naturlig nok er eldst.

#### **ENE-FORELDRENES ØKONOMI**

I Boforholdundersøkelsene bruker vi husholdningens samlede inntekt som mål for velferdsnivået. Dette målet passer dårlig for de ene-foreldrene som er "inneboende" hos andre. I det som følger har vi derfor bare tatt med de husholdningene hvor en enslig far eller mor samtidig er hovedperson i en husholdning.

Halvparten av disse husholdningene hadde under 75.000 kr i brutto årlig husholdningsinntekt i 1980. Til sammenligning har vi Tabell 4.5.4 tatt med samtlige øvrige husholdninger med barn under 20 år. Bare 6% av disse hadde så lav inntekt.

En av ti ene-forelder hadde inntekt på minst 150.000 kr mot ca. fire av ti blant de andre barnehusholdningene.

At så mange ene-foreldre har så liten inntekt, henger nært sammen med forsørgelsesmåten. Kan de ha et arbeid, er inntekten forholdsvis bedre enn om de må leve av bare bidrag og barnetrygd. Inntekten for hele gruppen er lav, og ekstremt lav for dem som ikke har arbeid. Dette er vist i de tre siste linjene i tabellen 4.4.4.

Åtte av ti av dem som bare har trygd (barnetrygd, bidrag), har bare under 50.000 1981-kr å leve av. (Det tilsvarer under 68.000 kr i 1985.) Dette gjelder også 7000 ene-foreldre som er i arbeid. Det er ingen spørsmål i undersøkelsen som kan si noe om hvordan det virker å ha en så lav inntekt og samtidig ha eneansvar for barn, men det må være svært vanskelig.

TABELL 4.4.4 BRUTTO ÅRLIG INNTEKT FOR ENE-FORELDRE OG ANDRE BARNEFAMILIER,

Brutto årlig husholdningsinntekt:						
	Under 50000	50- 74000	75- 109	110- 149	150000 og mer	Sum
-----						
Alle b.fam.*	2	4	25	27	42	100
=====						
ENE-FORELDRE	30	19	30	11	10	100
=====						
Kilde for						
<u>inntekt:</u>						
Arbeid	17	14	43	11	15	100
Arbeid+trygd	15	28	30	15	12	100
Trygd+annet	79	11	5	5	0	100

\*] Alle barnefamilier er eksklusive ene-foreldrene.

#### ANDRE FORSKJELLER

I og med at ene-foreldrene i stor grad er kvinner, er det rimelig å sammenligne med andre kvinner. Vi har gjort et slikt forsøk ved å sammenligne gruppen av kvinnelige ene-foreldre med kvinnene i andre barnefamilier. Når det gjelder de persontilknyttede egenskapene er det med hensyn til arbeid og beskjeftigelse at forskjellene fremtrer. De kvinnelige ene-foreldrene er sterkt yrkesaktive. Noen er riktignok trygdet, men bare 31% nevner husarbeid som hovedbeskjeftigelse, til forskjell fra 58% blant kvinnene i de andre barnefamilier. Det er inntektsgivende arbeid som er det viktigste, og hele 2/3 har slikt arbeid blant ene-foreldrene. De har også hyppig heltidsbeskjeftigelse, langt hyppigere enn blant kvinnene i barnefamilier.

Når det gjelder egenskaper ved boligene og ulike forhold ved boligstandarden, finner vi ingen store og systematiske forskjeller mellom ene-foreldrene og de andre barnefamilier. Visse forskjeller finnes riktignok og de viser at ene-foreldrene heller bor bedre enn dårligere enn andre barnefamilier i gjennomsnitt. Det

betyr også at når det gjelder boutgiftene i kroner så ligger disse også på samme nivå eller noe over . Når vi på den annen side har såvidt store forskjeller i inntektsforholdene blir den resulterende boutgiftsbelastningen for ene-foreldrene meget høy. Hele fjerdeparten av alle har boutgifter som er 30% av inntektene eller mer.

## 4.5 HUSHOLDNINGER MED GAMLE PERSONER

### HVOR MANGE GAMLE FINNES DET

I Norge var det i 1981 ca. 565.800 personer som var 65 år eller eldre. Det svarer til 14% av alle personer. I ulike nordiske utredninger har en i den senere tiden satt et skille ved 65 år. Vi vil også gjøre dette, og i det følgende kaller vi personer som er 65 år eller eldre for 'gamle'. Det viser seg at 65 år også er et skillepunkt når det gjelder yrkesaktivitet. Andelen av pensjonerte og trygdede personer øker med økende alder og ved 65 år er andelen 50%.

TABELL 4.5.1 GAMLE PERSONER I 1981 FORDELT PÅ KJØNN, ALDER OG SIVILSTAND

			MENN	KVINNER	ALLE GAMLE
S I V I L L S	ANTALL	Ugift	39.100	63.500	102.500
		Gift	154.800	114.400	269.100
		Før-gift	46.300	147.900	194.200
		Alle	240.100	325.700	565.800
T A N D	PROSENT	Ugift	16	20	18
		Gift	65	35	48
		Før-gift	19	45	34
		Alle	100%	100%	100%
A L D E R	PROSENT	65-69 år	39	33	35
		70-74 år	29	28	29
		75-79 år	18	22	20
		80 år +	14	18	16
		Alle	100%	100%	100%
R	PROSENT	65-69 år	47	53	100%
		70-74 år	44	56	100%
		75-79 år	38	62	100%
		80 år +	36	64	100%
		Alle	42	58	100%

Det er flere måter å beskrive hele gruppen med gamle personer på, men vi må i de fleste sammenhengene trekke inn alder, kjønn og ekteskapelig stilling. Dette utgjør de viktigste beskrivende dimensjonene. To andre forhold bør vi riktignok minne om først:

For det første, kvinnene har en høyere levealder enn menn. Det er derfor flere kvinner enn menn blant de gamle (58%) Overvekten av kvinner øker med økende alder.

For det andre, i ektepar er vanligvis mannen eldre enn kvinnen. Det gjør at de gamle menn mye oftere bor sammen med en ektefelle enn kvinnene. At kvinnene lever lenger enn mennene, forsterker dette bildet slik at andelen av før-gifte personer blir meget stor blant de gamle kvinnene.

En annen måte å lage en oversikt på er å se på husholdningene og ikke personene. Vi finner gamle personer i alle husholdningstyper, men de finnes først og fremst i husholdningene uten barn. I hele landet sett under ett finnes det gamle personer i 29% av husholdningene. 2/3 av disse husholdningene består av bare gamle personer.

TABELL 4.5.2 GAMLE PERSONER I HUSHOLDNINGENE  
SETT I FORHOLD TIL HUSHOLDNINGSTYPE

Husholdningstyper	Alle per- soner under og 65 år	Både gamle og unge	Bare per- soner 65 år og mer	%	Antall
Helt alene	54	--	46	100	(425.700)
Enkeltpersoner	21	59	20	100	( 79.800)
Ektepar uten barn	56	17	27	100	(309.600)
Eneforeldre m/barn	88	12	--	100	( 69.100)
Barnefamilier	95	5	--	100	(637.400)
Alle husholdninger	71	9	20	100	(1521.600)

Dette gir tre svar om hvor mange gamle det finnes:

- Hver 7. person i Norge er gammel.
- I hver 3. husholdning finnes det gamle personer.
- Hver 5. husholdning består av bare gamle personer.



## OM Å BO HELT ALENE

Å bo helt alene er en livsform som er ny på den måten at det nå til forskjell fra før er langt flere som bor på denne måten. Denne utviklingen fortsetter.

Det er adskillig interesse samlet om dette både av politisk og av almen art. Vi kan finne meninger som står steilt mot hverandre. En holdning er å si at det å bo alene er en positiv livsform. Å bo alene gir mulighet for uavhengighet, frihet og personlig utfoldelse for enkeltmennesker. Ved å ha en egen bolig kan en velge hvem en vil omgås og til hvilke tider. Den motsatte holdningen går ut på at å bo helt alene negativt. Hovedgrunnen er en antagelse om at de som bor alene gjennomgående vil oppleve ensomhet og isolasjon i sin daglige tilværelse.

Det er vanlig å finne at disse ulike holdningene er avhengig av alderen på mennesker som uttaler seg. Er det unge personer det gjelder, blir det å bo alene i egen bolig ofte sett på som positivt. Når det gjelder de gamle, er det imidlertid omvendt. Det finnes mange eksempler på at de gamle lider på grunn av at de er helt alene og ensomme.

35% av alle de gamle personene i Norge bor helt alene. Det er en ganske stor forskjell mellom kvinner og menn her; bare 20% av mennene bor alene mens det er hele 45% av kvinnene som gjør det. Skiller vi mellom gifte, ugifte og før-gifte personer blir forskjellene enda større. Det er personer som tidligere har vært gift, som hyppigst bor alene - hele 75% av disse gjør det. Er disse personene til overmål kvinner, ser vi at hele 77% bor helt alene.

Tabell 4.5.3 viser at ekteskapelig stilling naturlig nok bestemmer om personene bor alene eller ikke. Det gjenstår imidlertid en viss forskjell mellom kjønnene. Denne forskjellen viser seg å være størst blant de yngste av de gamle. Fortolkninger av dette vil avhenge av om vi kan anta at de gamle etterstreber det å bo alene eller om de ikke gjør det. Dersom det å bo alene er positivt, er det altså kvinnene som lykkes best.

TABELL 4.5.3 ANDEL GAMLE PERSONER SOM BOR HELT ALENE

		Menn	Kvinner	Alle gamle
SIVILSTAND	Gift	2 %	1 %	2 %
	Ugift	33 %	52 %	45 %
	Før-gift	70 %	77 %	75 %
Alle gamle		20 %	45 %	35 %

\*) Alle prosenttallene er direkte sammenlignbare med hverandre

Er det imidlertid bofelleskap som er ettertraktet, da er det mennene som kommer best ut.

De før-gifte personene består av både enker og enkemenn samt separerte og skilte personer. De to siste gruppene er imidlertid så små at tallene i Tabell 3 i praksis viser til enker og enkemenn.

#### NÆRE SLEKTNINGER

Ekteskapelig stilling eller sivilstand viser ikke bare til dagens situasjon, men forteller også noe om fortiden for disse personene. Ugift betyr egentlig "ikke tidligere gift" og disse personer vil relativt sjelden ha hatt egne barn. Om en person har eller har hatt barn, kan imidlertid være et viktig bakgrunnsforhold. Det samme gjelder hvorvidt personene har søsken i live. I og med at de personene vi studerer alle er gamle, er det bare unntaksvis at disse har egne foreldre i live.

Ektefelle eller samboer, foreldre, søsken og egne barn regner vi som "nære" slektninger. Forekomsten av disse (i live) for de gamle personene er som følger:

- 3 % har foreldre
- 73 % har egne barn
- 81 % har søsken
- 48 % har ektefelle/samboer (som de bor sammen med)

Alle kombinasjonene for forekomsten av nære slektninger er vist i Tabell 4.5.4. Det er bare 4% av alle som ikke har noen slike slektninger.

TABELL 4.5.4 FOREKOMST AV NÆRE SLEKTNINGER

PERSONEN HAR:				
Ektefelle ↓ Barn ↓ Søsken	Menn	Kvinner	Alle gamle	Antall
J-J-J	50	25	35	200.000
J-J-N	9	3	6	33.400
J-N-J	6	3	5	26.300
J-N-N	2	2	2	12.300
N-J-J	15	31	25	137.800
N-J-N	3	10	7	39.800
N-N-J	12	20	16	91.700
N-N-N	3	6	4	24.500
(J=Ja, N=Nei)	100%	100%	100%	565.800

De nære slektningene finnes ofte, men spørsmålet som melder seg dernest er om de finnes innen rimelig avstand. Vi har data om dette også, men her har vi ikke skilt mellom de enkelte typene av nære slektninger. Såvidt få av de gamle har egne foreldre i live slik at svarene på om de her nære slektninger innen nabolaget, i kommunen eller lenger unna vil dreie seg om søsken eller egne barn.

TABELL 4.5.5 AVSTAND TIL NÆRE SLEKTNINGER FOR ALLE GAMLE PERSONER

Avstand til nære slektninger	%
I samme bolig	16
I samme hus	9
Innen nabolaget	20
Innen kommunen	32
Innen landsdelen	11
Lenger unna	4
Har ingen nær slekt	8
	100%

Alle har blitt spurt om hvor ofte de har kontakt med nære slektninger. Dersom vi ser på svarene for de gamle som har slike slektninger innen huset eller i nabolaget finner vi at ca. 90% sier at de har hyppig kontakt (Minst en gang i uken eller oftere). Jo eldre de er, jo hyppigere er denne kontakten. Men i og med at dette bare gjelder en del av de gamle, (35% av alle gamle har nære slektninger så nær) blir det bare ca. 1/3 av alle gamle som har så hyppig kontakt med nær slekt i gjennomsnitt.

#### HVEM BOR SAMMEN MED HVEM

Som vi har vist foran er det typisk nært slektskap mellom de personene som bor sammen i husholdninger. For de gamle er det ektefeller, barn eller søsken som er de aktuelle personene å bo sammen med. Alle kombinasjoner av disse er imidlertid mulig og vi finner også eksempler på alle. Vi har laget et eget diagram med overlappende sirkler for å illustrere dette. Alle tallene i diagrammene er prosenttall, og summen av alle blir 100 prosent.

FIG. 4.14 BOFELLESSKAP MED NÆRE SLEKTNINGER

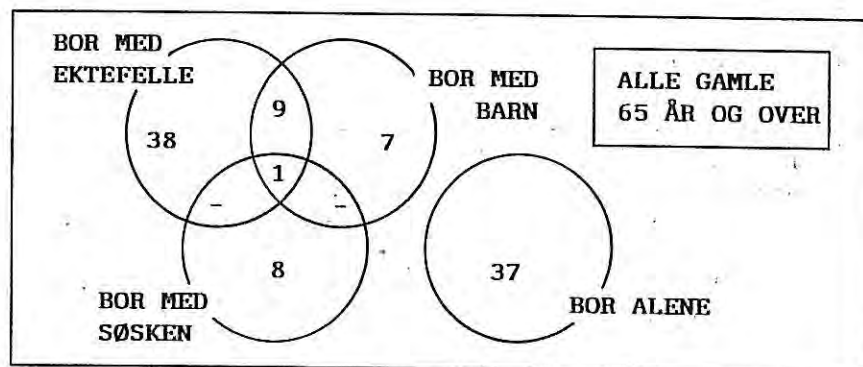
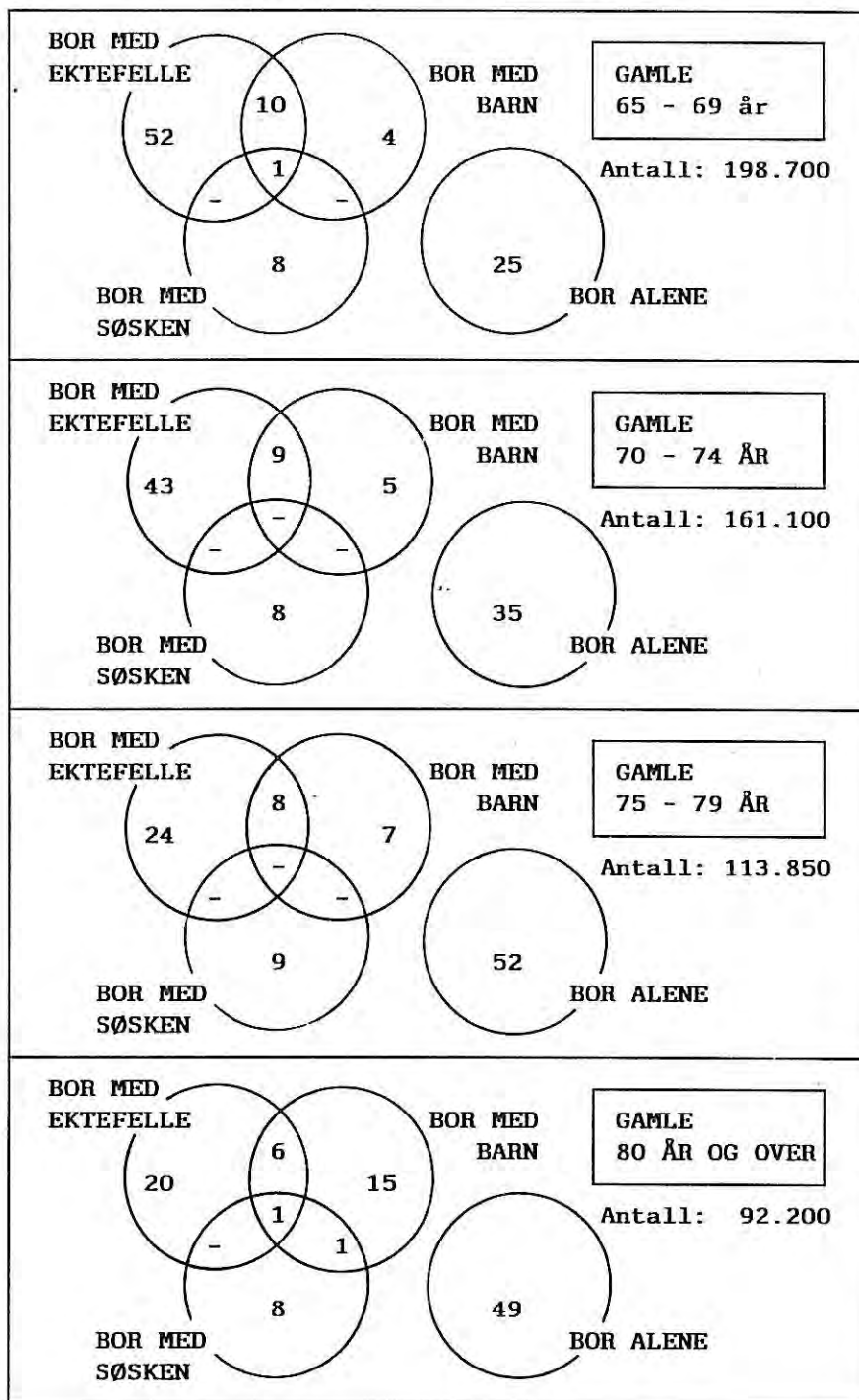


Fig. 4.14 viser bofellesskap for alle gamle personer sett under ett. Vi har foran vist at 48% av alle gamle har en ektefelle eller samboer. De som har dette bor også sammen med denne slik at dette tallet finner vi igjen ved å summere tallene inne i sirkelen for "ektefelle" (38+9+1). Totalt sett ser vi da også at 17% av de gamle bor sammen med ett eller flere av sine barn.

FIG. 4.15 BOFELLESSKAP MED NÆRE SLEKTNINGER

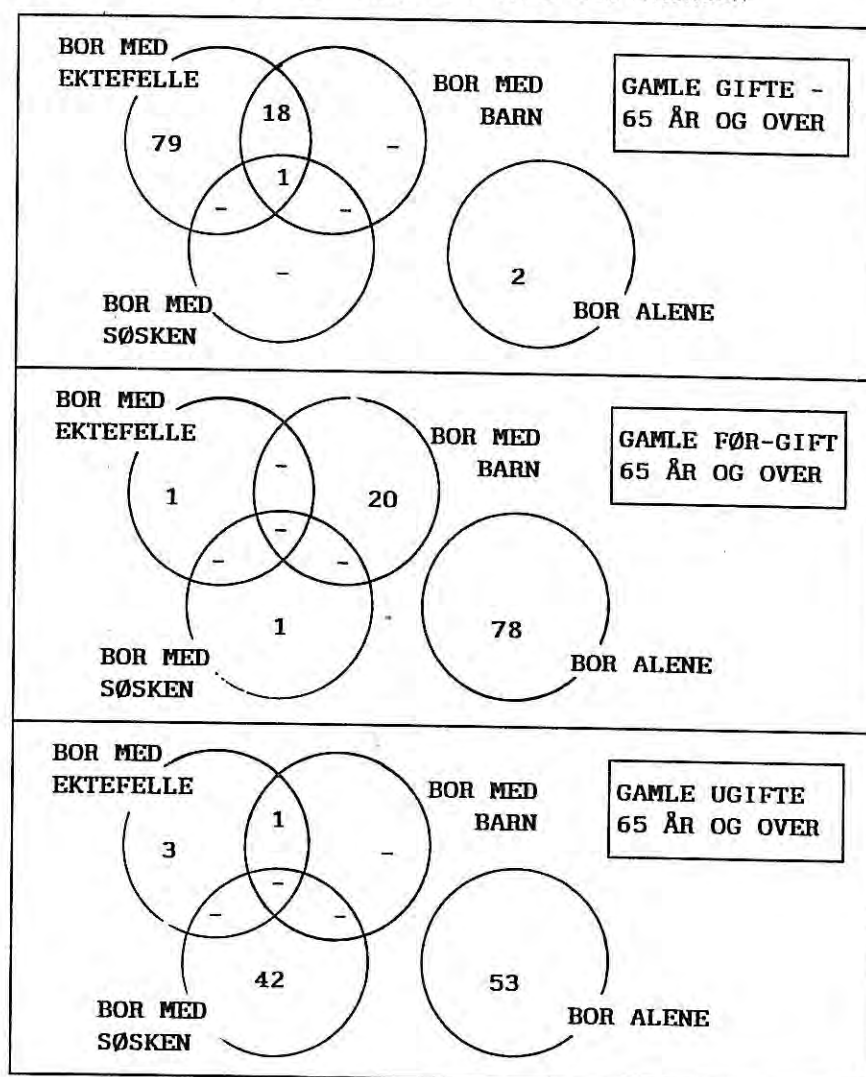


Med stigende alder endrer fordelingen av husholdningstyper seg. I Fig. 4.15 viser vi dette ved å dele inn i fire aldersgrupper. Vi ser da at andelen som bor alene er dobbelt så stor for dem som er over 80 år i sammenligning med dem under 70 år, og andelen

av dem som bor sammen med sine barn, er hele 23% for de eldste. Alle disse prosenttallene er reelle nok, men vi må være klar over at grunnen til endringene først og fremst har å gjøre med at gruppen endrer sammensetning etter som personer dør. I og med at såvidt mange har en ektefelle ved 65-års alderen, vil dødsfall slå sterkest ut for disse. Når ektefellen dør, rykker den gjenlevende over i en annen kategori. Først og fremst fører dette til at flere blir boende alene.

Når det gjelder dem som bor med sine barn regner vi imidlertid med at en del av de aller eldste flytter for å bo sammen med sine barn. 80-åringer må vi regne med

FIG. 4.16 BOFELLESSKAP MED NÆRE SLEKTNINGER



trenger både hjelp og pleie. Dette søkes nok ofte løst ved sammenflytting med andre.

Hittil har vi behandlet alle de gamle under ett og ikke tatt i betraktning ekteskapelig stilling. Vi vet at dette er viktig, og nedenfor har vi vist diagrammer for bofelleskap for ugifte, gifte og før-gifte hver for seg.

Diagrammet for de ugifte viser at hele 42% av disse bor sammen med sine søsken. Dette er egnet til å forbause mange, idet dette er et lite kjent fenomen. Vi skal gå nærmere inn på dette nedenfor.

I tabell 4.5.6 har vi satt en stjerne ved noen grupper som vi finner det er spesielt interessant å gå nærmere inn på.

#### **SØSKENHUSHOLDNINGER**

Siden at såvidt mange av de gamle enten bor med en ektefelle eller helt alene, blir det relativt få i de resterende gruppene. Det faktiske antallet intervjuer blir noen ganger altfor lite til at vi i noen grad kan dele opp gruppen ytterligere. For eksempel, de 35% i kategorien "N-N-J" og som bor sammen med søsken (Tab. 4.5.6) utgjør i vårt intervjumateriale bare 30 husholdninger. Et nærmere studium av disse 30 husholdningene viser imidlertid at vi her har å gjøre med visse helt markante trekk. Det gjør at vi kan tillate oss å beskrive gruppen under ett.

- 20 av de 30 søskenhusholdningene er søskenpar. Seks ytterligere husholdninger med tre søsken og en husholdning med fire søsken er også rene søskenhusholdninger. Det er bare tre tilfeller hvor en av de to søskenene har en ektefelle slik at den andre kan sies å være en ekstra inneboende person.

- Det er bare en av de rene søskenhusholdningene som består av bare menn. De øvrige kan deles i to: i halvparten finner vi bare kvinner, mens den andre halvparten består av både kvinner og menn.

- Husholdningene som består av bare kvinner er nesten bare par (11 av 13), mens husholdningene bestående av både bror og søster ofte kan bestå av flere søsken sammen.

- Praktisk talt alle søskenene er ugifte.

TABELL 4.5.6 BOFELLESSKAP SETT I FORHOLD TIL FOREKOMST AV NÆRE SLEKTNINGER

PERSONEN HAR:		PERSONEN BOR SAMMEN MED:							
Ektefelle	Barn	Søsken	Egne barn	Ef. og barn	Ektef.	Søsken	Andre	Alene	SUM
J-J-J	0	34500	160000	0	5500	0	200000		
J-J-N	0	3600	29800	0	0	0	33400		
J-N-J	0	0	26300	0	0	0	26300		
J-N-N	0	0	12300	0	0	0	12300		
N-J-J	35900	0	0	3200	2100	96500	137800		
N-J-N	11000	0	0	0	1000	27800	39800		
N-N-J	0	0	0	31800	7500	52400	91700		
N-N-N	0	0	0	0	5900	18600	24500		
	46900	38100	228500	35000	22000	195400	565800		
PROSENT									
J-J-J	0	(*)17	80	0	3	0	100		
J-J-N	0	(*)11	89	0	0	0	100		
J-N-J	0	0	100	0	0	0	100		
J-N-N	0	0	100	0	0	0	100		
N-J-J	(*)26	0	0	2	2	70	100		
N-J-N	(*)28	0	0	0	2	70	100		
N-N-J	0	0	0	(*)35	8	57	100		
N-N-N	0	0	0	0	24	76	100		
SUM	8	7	40	6	4	35	100		

\*) Særlig interessante grupper



### GAMLE SOM BOR MED SINE BARN

Det er ca. 85.000 gamle personer som bor sammen med ett eller flere av sine barn. Det er 8% av alle som kanskje ikke så mange, men de utgjør hele 1/5 av alle dem som har egne barn i live.

Det knytter seg adskillig interesse til denne form for bofellesskap. Noen vil mene at dette er eksempler på husholdninger fra tidligere tider. Det er til dels store forskjeller mellom ulike land når det gjelder denne formen for bofellesskap, men det har blitt vist at i alle de landene som har statistikk over forholdet, så har andelen av denne typen bofellesskap gått ned over tid. Dette har to hovedforklaringer. For det første er det bygget institusjoner som har avlastet de private husholdningene. For det andre har et øket velstandsnivå gjort det mulig for de gamle selv å kunne bli boende i egen bolig.

Husholdningene hvor gamle personer bor sammen med sine barn, er svært forskjellige. Husholdningene kan romme en enkelt gammel person, eller et ektepar hvor enten den ene eller begge er gamle. Barna i sin tur kan være enkeltpersoner, de kan bo sammen med ektefelle, noen har egne barn og noen er eneforeldre. De mange kombinasjonsmulighetene gjør at vi må gå frem i flere steg for å kunne beskrive denne sterkt sammensatte gruppen.

Først vil vi se på de gamle selv. Omtrent halvparten av de gamle personene er enker eller enkemenn, og blant disse er det tre ganger så mange kvinner som menn. Det er rimelig å tro at dette er et rent resultat av at kvinnene lever lenger enn mennene og ikke at bestemor er mer velkommen i husholdningen enn bestefar.

Den andre halvparten av de gamle som bor sammen med sin ektefelle, omfatter flere gamle menn enn gamle kvinner. Dette er først og fremst et resultat av at mannen i et ektepar typisk er eldre enn kvinnen, og at flere gamle menn har ektefeller som er yngre enn 65 år. Totalt sett blir det på grunn av dette bare en liten overvekt av kvinner (56%) blant alle de gamle som bor sammen med sine barn.

Ser vi så på "barna" som bor sammen med sine gamle foreldre, finner vi følgende bilde:

- Det er nesten dobbelt så mange menn som kvinner blant "barna" (63% menn og 37% kvinner)
- Både mennene og kvinnene er oftest ugift (72% av mennene og 63% av kvinnene)

Om disse "barna" alltid har bodd hos sine foreldre, vet vi ikke, men i og med at såvidt mange er ugift, er det rimelig å tro at mange av disse aldri har flyttet. Alderen på disse personene spenner også vidt. Ca. 1/3 er under 32 år, den neste tredjedelen er mellom 32 og 50 år, og den siste tredjedelen er altså over 50 år.

#### HUSHOLDNINGER MED GAMLE PERSONER

Husholdningene hvor det bor gamle personer er noe, men ikke mye større enn andre familier. Gjennomsnittet er 3,36 personer. Sammensetningen er imidlertid som nevnt svært variert. I Tabell 4.5.7 har vi laget en grovsortering av kombinasjonene.

TABELL 4.5.7 TYPER AV HUSHOLDNINGER MED GAMLE PERSONER OG DERES BARN

"BARNET" :	"DEN GAMLE" :		Total
	Er alene	Har ektefelle	
Er enkeltperson	33	38	71
Har ektefelle	8	1	9
Er eneforelder	4	2	6
Har ektefelle og barn.	12	2	14
Total	57	43	100 %

Vi har vist foran at "barna" i disse husholdningene oftest er ugifte. Derfor finner vi naturlig nok de fleste husholdningene i tabellens første linje. Her er det flere gamle med ektefeller enn uten. Et spørsmål som melder seg er da om hvilken rolle disse gamle personene spiller i husholdningen. I noen tilfeller er sikkert de gamle for "hovedpersoner" å regne, mens vi vil vente at de fleste er "inneboende" personer der barna i sin tur har ektefelle og/eller barn.

I boforholdsundersøkelsene kaller vi den personen som har den største inntekten for husholdningens hovedperson. Vi har også oppgaver for om det er en enkeltperson som er eier av boligen. Disse opplysningene gjør det mulig å skille mellom dem som "innehar" egen bolig eller om vedkommende er "inneboende" i en annens bolig. ( Ektefeller til enten boligeiere eller hovedpersoner regnes da også å inneha egen bolig).

Ser vi på alle de gamle under ett, er det hele 83% som innehar egen bolig. På grunn av at det er så mange som bor helt alene, vil tallet nødvendigvis bli så høyt. Ser vi på dem som bor sammen med sine barn, finner vi at 48% av disse "innehar egen bolig" og at de andre som utgjør 52%, derfor er for "inneboende" å regne.

Ser vi på dette med å inneha egen bolig i forhold til alder, finner vi selvsagt også en sammenheng. Er den gamle mellom 65 og 69 år, så er det hele 3/4 som innehar egen bolig. For de gamle som er 80 år eller mer, er det bare 1/4 som har det.

Konklusjonen på dette punktet blir da at de gamle som bor med sine barn like ofte er som ikke er "familiens overhode" og ikke bare inneboende personer som har søkt tilflukt der.

#### **OMSORG OG PLEIEBEHOV**

Vi har foran gjort visse antagelser om at bofelleskap mellom de gamle og deres barn kan være forårsaket av omsorgsbehov. Dette er ingen radikal påstand, men vi har heller ikke opplysninger som på noen direkte måte underbygger antagelsen. Vi har imidlertid visse opplysninger om funksjonshemninger og pleiebehov blant de gamle som vi tar med her. Tabellene på neste side viser tall for alle gamle, 65 år og eldre.

TABELL 4.5.8 PLEIETRENGENDE OG FUNKSJONHEMMEDE  
PERSONER BLANT DE GAMLE

		PLEIETRENGENDE - Antall i alt: 65.000		
		FUNKSJONHEMMEDE - Antall i alt: 119.300		
		ANTALL	PROSENT	
NEI NEI	431.000	76	Ingen plager	
NEI JA	69.850	12	Funksjonshemmet	
JA NEI	15.600	3	Pleietrengende	
JA JA	49.450	9	Funksjonsh. og pleietr.	
SUM	565.800	100%		

TABELL 4.5.9 FUNKSJONSHEMMING SETT I FORHOLD TIL KJØNN  
OG ALDER BLANT GAMLE PERSONER

ALDER	PLEIE- TRENG- ENDE	FUNK- SJONS- HEMMET	INGEN PLAGER	TOTAL	ANTALL
65-69 år	4	14	82	100	198.700
70-74 år	9	9	82	100	161.100
75-79 år	16	12	72	100	113.850
80 år +	28	15	57	100	92.200
ALLE GAMLE	12	12	76	100%	

## KAPITTEL 5    UTVIKLINGEN FRAMOVER

### **BEFOLKNINGSFRAMSKRIVINGER**

Det viktigste grunnlaget for å kunne si noe om størrelsen og sammensetningen av husholdningene i årene fremover, er antallet personer i forskjellige aldre. Det er klart at også andre forhold, som økonomien, både den personlige økonomien og den økonomiske situasjonen i landet under ett, spiller en rolle. Videre har vi sett at kvinners utdanning og yrkesdeltakelse og holdninger til samliv har stor betydning. Endelig vil også boligbyggingens omfang virke tilbake på hvor mange som danner egen husholdning. Men det mest grunnleggende forholdet er likevel hvor mange personer av hvert kjønn som fins i ulike aldersgrupper.

Siden 1970 har Statistisk sentralbyrå offentliggjort åtte framskrivinger av befolkningen fram til år 2000 og de neste 50 årene. De fleste framskrivingene har tall for landet, kommunene og fylkene. I 1981 ble det også offentliggjort en framskriving av befolkningen etter ekteskaplig status for perioden 1979-2025. Dette er den eneste i de senere år som gir tall for ekteskap, skilte og enslige. Den har ikke tall for kommunene, bare for landet som helhet.

Til Befolkningsutvalgets innstilling (NOU 1984:26) ble det også laget en egen framskriving fram til år 2040, se Kap. 6 i innstillingen. I 1986 er det også kommet en ny framskriving med regionale tall, dvs også kommune-tall (men ikke tall for ekteskap). Etter 1986 er det planer om en ny framskriving etter (formell) sivilstand med en modell MAKE (Modell etter Alder, Kjønn og Ekteskapelig status).

Alle framskrivingene med unntak av den for 1979-2025 er gjort på befolkningen inndelt etter alder og kjønn. De har altså ikke tall for hvor mange som er gifte, dvs. hvor mange som lever sammen i familier eller husholdninger.

Framskrivningen av folkemengden etter ekteskapelig status 1979-2025, rapport 81/12 fra Statistisk sentralbyrå er spesielt interessant som grunnlag for å beregne tallet på husholdninger i årene fremover. Fortsatt består majoriteten av husholdninger av gifte par. Ugifte har i lavere grad bolig for seg selv. Andelen med bolig blant ugifte varierer dessuten ganske mye etter alderen. Derfor er en oppdeling av befolkningen etter sivilstand i ulike aldersgrupper et bedre grunnlag å beregne tallet på husholdninger på enn om en ikke kjenner sivilstanden. Fortsatt regnes framskrivningen i rapport 81/12 for å gi tall som er godt i overensstemmelse med den utviklingen som skjer.

#### HOVEDTALL FOR BEFOLKNINGSUTVIKLINGEN

I det følgende har vi sett nærmere på innstillingen fra Befolkningsutvalget og tatt fram en del tall fra framskrivning av folkemengden 1982-2025. Vi interesserer oss først og fremst for befolkningen som er minst 15 år gamle, fordi barnetallet ikke direkte har noen innvirkning på antallet husholdninger. Den delen av befolkningen som har størst andel yrkesaktive, nemlig personer i alderen 20-66 år, øker betraktelig fram mot år 2000, fra 2,4 mill. til 2,65

TABELL 5.1 BEFOLKNINGEN 15 ÅR OG OVER, REGISTRERT 1981 OG FRAMSKREVET TIL ÅR 2000 (I 1000)

	1981	1985	1990	1995	2000
<hr/>					
<u>Alt. K 1 82</u>					
15-19 år	322	334	311	267	266
20-66 år	2.366	2.425	2.505	2.588	2.645
67år og over	534	571	617	627	606
<hr/>					
<u>Alt. L 1 82</u>					
15-19 år					256
20-66 år	-----	LIKT	-----		2.643
67år og over					606

Kilde: Framskrivning av befolkningen 1982-2025, SSB 1982  
K og L betyr henholdsvis Konstant og Lav fruktbarhet.

mill. Også tallet på eldre over 67 år øker med nesten 100.000 fram mot 1993, men synker så noe fram mot år 2000. Gruppen 15-19 år synker, og mest i alternativ L med lave fødselstall. (Alternativ K står for konstant fruktbarhet omtrent som den var i 1984.)

Befolkningsutvalgets innstilling har satt opp en del diagrammer over utviklingen som kan oppsummeres som følger:

Yngre under 20 år:	Synker etter 1985
Yngre voksne 20 - 49 år:	Stiger, de yngste når en topp årene 1990-1995, de eldre av dem mot år 2000
Middelaldrende 50 - 66 år:	Synker mot 1990, og stiger deretter
Eldre 67 år og mer:	Stiger mot 1990 (1993), synker noe mot 2010, og stiger igjen. Antallet over 80 år stiger uavbrutt forbi år år 2000.

Disse tallene gjelder landet som helhet. For de enkelte fylkene og kommunene kan utviklingen bli helt annerledes. Avhengig av utviklingen av arbeidsplasser kan flyttestrømmene endres. Forutsetninger om flyttinger innenlands gjør framskrivningene mindre sikre på regionalt nivå. Innstillingen fra Befolkningsutvalget viser tall for fylkene fram til år 2000 og legger vekt på usikkerheten som opptrer ved lengre framskrivninger. I de siste par årene, 1984 og 1985 har flyttestrømmen fra Nord-Norge og Vestlandet mot Oslo/Akershus vist en tendens til økning.

Etter år 2000 får vi enten en utflating av totalbefolkningen, eller nedgang, alt etter om fruktbarheten fortsatt synker. Med konstant fruktbarhet øker den voksne befolkningen fra 3,25 mill. i år 2000 til 3,38 mill. i 2025. Med lav fruktbarhet blir den omtrent konstant. I begge alternativer øker gruppen av eldre på 67 år eller

mer, fra 606.000 til 750.000. Dette innebærer at vi ikke kan vente at husholdningsantallet skal synke i tråd med stagnasjon av den totale befolkningen. Veksten i husholdningsantallet som følge av befolkningsvekst alene, vil imidlertid være mindre enn vi har hatt tidligere. Det kan likevel tenkes at husholdningsantallet øker mer som en følge av oppdeling av husholdninger i mindre enheter, at flere ønsker en bolig for seg selv, osv.

TABELL 5.2 TOTALBEFOLKNINGEN FRAMSKREVET TIL  
ÅR 2000, 2010 OG 2025 (I 1000)

	2000	2010	2025
<hr/>			
<u>Totaltall:</u>			
Alt.K 1 82	4.325	4.347	4.330
Alt.L 1 82	4.206	4.152	3.977
<hr/>			
<u>Alt.K 1 82</u>			
20-66 år	2.645	2.742	2.628
67 år +	606	577	751
SUM	3.251	3.319	3.379
<hr/>			
<u>Alt.L 1 82</u>			
20-66 år	2.643	2.695	2.475
67 år +	606	577	750
SUM	3.249	3.272	3.225

Kilde: Framskriving av befolkningen 1982-2025, SSB 1982  
K og L betyr henholdsvis Konstant og Lav fruktbarhet.

Fram mot år 2000 stiger den voksne befolkningen fortsatt, og veksttakten blir bare noe lavere enn den var mellom 1970 og 1980. Den årlige tilveksten er beregnet som følger:

1970-1980	24.000 personer pr. år
1981-2000 (alt. K 1 82)	18.000 personer pr. år
2000-2025 (alt. K 1 82)	5.000 personer pr. år



Det er her sett bort fra endringer i netto innflytting. I perioden 1970 til 1980 økte tallet på husholdninger med 22.700 pr. år. Fram mot år 2000 er det mulig at veksten i husholdningsantallet pr. år vil kunne stige proporsjonalt med veksten i den voksne befolkningen. Dette kan bety mer enn 15.000 nye husholdninger i året. Betydelig lavere boligbygging i 1980-årene gjør imidlertid dette noe mindre sannsynlig.

### HUSHOLDNINGSPROGNOSER

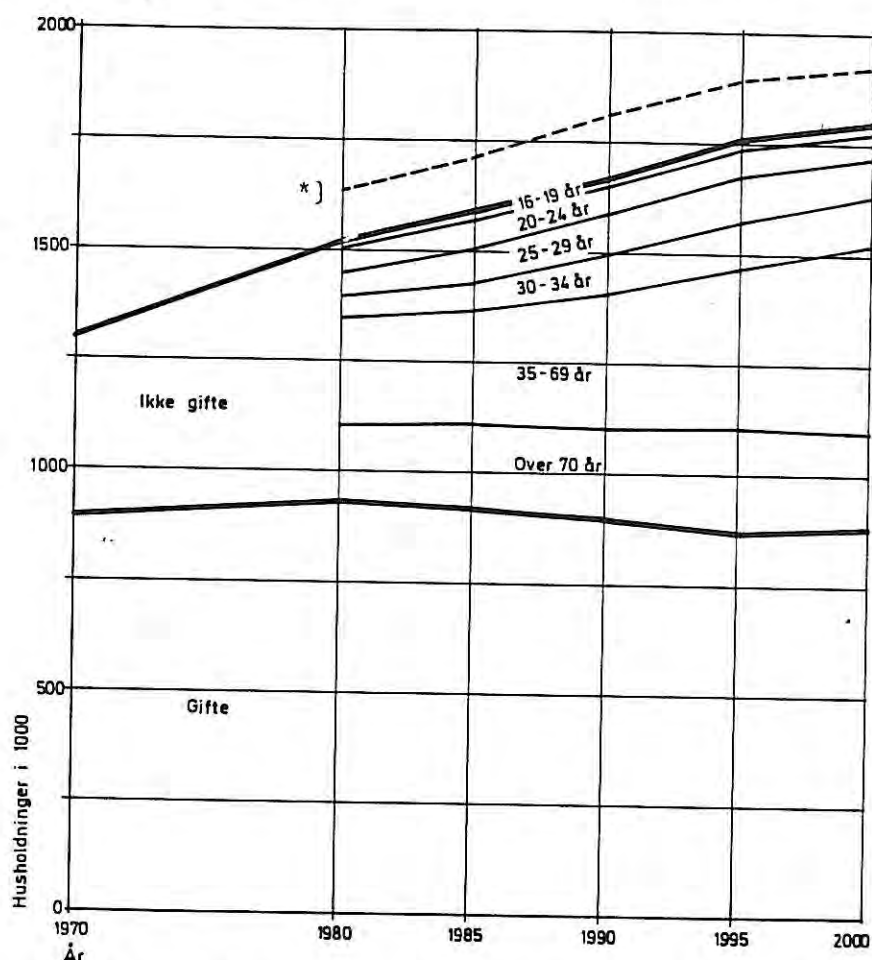
Det finnes få forsøk på framskrivinger eller prognoser for antall husholdninger i fremtiden. Metoder for dette er også mangelfullt utviklet. I våre forsøk har vi tatt utgangspunkt i befolkningsframskrivingen etter sivilstand fra 1981, og brukt boligfrekvenser i selve beregningsarbeidet. På grunnlag av Boforholdsundersøkelsen 1981 har vi beregnet faktiske boligfrekvenser for alder-, kjønn- og sivilstandsgrupper. Frekvensene er undergitt en mindre justering for å samsvare med det faktiske antallet boliger i 1980.

Boforholdsundersøkelsen inneholdt også spørsmål om det var noen personer i husholdningene som ønsket å flytte ut og bo for seg selv. Dette har gitt grunnlag for å beregne "ønskefrekvenser", som viser hva boligfrekvensene ville ha vært om alle som ønsket egen bolig hadde fått ønskene oppfylt.

Når totaltallet husholdninger regnes ut med disse frekvensene, gir det en øking i tallet på husholdninger på 15.000-23.000 pr. år i perioden 1980-1995. Tallet varierer etter om en bruker de samme frekvensene for 1995 som en fant i 1981, eller om ønskefrekvensene blir brukt for 1995. Fig. 5.1 viser hvordan tallet på husholdninger blir med disse forutsetningene. Dersom boligbyggingen hadde vært høyere er det svært sannsynlig at vi ville fått en økning på mer enn 15.000 husholdninger pr. år i tiden framover.

Omkring 1995 vil det antagelig være omtrent like mange husholdninger som består av personer som ikke er gifte (ugifte, skilte, enker og enkemenn) som av gifte. Alle-

FIG. 5.1 FRAMSKRIVING AV ANTALL HUSHOLDNINGER FRAM TIL ÅR 2000 ETTER ALDER OG SIVILSTAND



\* ) "ønskefrekvenser"

rede i dag omfatter dette fire av ti husholdninger, og tendensen fortsetter. Den største undergruppen er de som bor alene, som er tre av ti hushold i dag.

Prognoser som dette kan brukes i boligplanlegging, men prognosene må bedømmes som relativt usikre. Bygges det flere boliger enn husholdningsprognosene tilsier, kan vi få flere husholdninger dersom boligene tilbys til akseptable eller lave priser. Myndighetene har stor innflytelse på husholdningsantallet med sine bestemmelser av rentesatser på boliglån, størrelsen på lån i statsbankene, avdragstiden, størrelsen på spesielle låneordninger som etableringslån og størrelsen og utbredelsen av bostøtten.

Ut fra det som faktisk har skjedd til nå i ulike deler av landet og i ulike grupper av befolkningen, kan vi ha en oppfatning av hva som vil skje i årene framover. I de følgende avsnitt skal vi gå inn på endel forhold som støtter vår oppfatning av behovet for en vekst i antall husholdninger. Dette dreier seg om:

- at Oslo som har landets høyeste andel av små husholdninger i 1980 fortsatt vil få en nedgang i den gjennomsnittlige størrelsen,
- at andelen av små husholdninger som varierer sterkt mellom kommunene i landdistriktene også følger samme utvikling som i byene,
- at familiestatistikken på landsbasis viser en fortsatt dreining mot små enheter, og
- at antallet hjemmeboende voksne barn øker, samtidig som flere ugifte etablerer seg for seg selv eller sammen med andre utenfor hjemmet.

#### HAR OSLO NÅDD ET METNINGSPUNKT ?

I 1980 hadde Oslo en andel husholdninger med en enkelt person på 46 %, København 46 % og Stockholm 49 %. Det er rimelig å spørre om Oslo har nådd et metningspunkt i tallet på små husholdninger. Dersom disse fortsatt øker i antall, er sannsynligheten større for at de også øker i andre byer og utover landet ellers, fordi andelen der ligger langt lavere enn i Oslo.

TABELL 5.3 ANTALL "FAMILIER" I OSLO 1980 - 1984.

	Familier totalt	Herav:	
		m/en person	m/flere
1.7.1980	243 494	130 064	113 430
1.7.1982	248 487	137 878	110 609
1.7.1984	253 283	?	?

Kilde: Familiestatistikken 1980 og 1982, og Statistisk Ukehefte nr 18, SSB, 1985.

Tallet på "familier" i Oslo viser seg å ha økt med 2500 i året mellom 1980 og 1984. Det er bare familier med en enkelt person som har økt. Familier med mer enn en person har gått tilbake.

Økningen i tallet på "familier med en person" behøver imidlertid ikke uten videre å bety at det er de små husholdningene som øker i antall. Personer som lever i ugift samliv, teller hver især som en familie mens de utgjør bare halvparten så mange husholdninger. Dersom det har blitt tre til fire tusen flere samboere hvert år i Oslo, vil det si at økningen på nærmere åtte tusen familier med en person i perioden 1980-1982 utgjøres av disse samboerene, så meget har kanskje ikke samboingen økt.

Vi finner det sannsynlig at samboingen ikke har økt fullt så meget, og tror derfor at familietallene indikerer en fortsatt økning av antall husholdninger med en enkelt person i Oslo.

Boligbyggingen i Oslo har vært 3.000-4.000 boliger hvert år 1981-84. Hvert år forsvinner en del boliger, og den avgangen av boliger som fant sted i forrige tiårsperiode, tilsvarer en avgang på 5.700 boliger de samme fire årene. Netto tilvekst av boliger i Oslo er etter dette på ca. 2.200 boliger i året i gjennomsnitt for årene 1981-84. Antallet nye husholdninger kan ut fra dette tenkes å ligge i nivået 2000 pr. år de første fire årene etter 1980. Dersom dette er tilfelle, har den gjennomsnittlige størrelsen på husholdninger gått ned.

Ved utgangen av 1984 hadde Oslo ca. 447.000 personer bosatt i ca. 231.000 boliger. Det betyr 1.94 personer pr. bolig. I 1980 var det 2.01 personer pr. bolig. (Vi har her sett bort fra personer i felleleshusholdninger, men det betyr lite for regnestykket). Det ser med andre ord ut til at husholdningsstørrelsen stadig krymper i Oslo.

### **ANDELEN SMÅHUSHOLDNINGER I KOMMUNENE**

Veksten i tallet på husholdninger i tiden framover forutsetter at det blir flere personer som vil bosette seg som små husholdninger. Som nevnt foran var det 54 % av alle husholdninger i 1980 som var på en eller to personer. Denne andelen varierer sterkt mellom kommunene. Oslo hadde hele 73% småhushold, mens en del andre byer bare hadde 40-50% , og noen landkommuner bare 30-40% småhusholdninger.

Det er omtrent bare i kommuner på Vestlandet at andelen småhusholdninger er så lavt som under 40 %. Det dreier seg om et titall kommuner i hvert av fylkene Rogaland, Hordaland og Møre og Romsdal, ingen i Sogn og Fjordane. Det er mange av de samme kommunene som oppviser flest bosatte pr. bolig. Men selv om denne spredningen kan tenkes å henge sammen med geografiske og distriktsbundne ulikheter, indikerer den store spredningen i seg selv likevel et potensiale for videre oppdeling av husholdningene. Det er dessuten sannsynlig at også de store byene får en ytterligere oppdeling av husholdningene.

### **HUSHOLDNINGSØKINGEN PÅ LANDSBASIS**

De to folketellingene 1970 og 1980 var de siste gangene vi fikk kjenneskap til antallet husholdninger i landet. Som vi har vært inne på foran økte de med 22.700 i gjennomsnitt hvert år. Denne økningen er den samme som boligøkningen i dette tidsrommet. Siden vi mangler løpende husholdningsstatistikk, vet vi ikke om økningen har fortsatt etter 1980. Som for Oslo må vi beregne økningen.

På landsbasis har antall "familier" økt siden 1980 med 52.500 familier de to første årene, og nesten 47.000 de to neste. Dette indikerer en fortsatt vekst i husholdningsantallet, samtidig som det kan se ut til at veksten er litt mindre de siste to av de fire årene. Familieøkningen skjer først og fremst for familier med bare en person. I fireårsperioden vokste tallet på disse familiene med 86.000 (21.500 i året) og familier

med to eller flere personer med bare 13.500 (3.400 i året). Det kan innebære at hushold med en person vil stå for mesteparten av husholdningsveksten i landet. Men forutsetningen for dette er at andelen samboere ikke har økt vesentlig. Dersom yngre enslige i høyere grad slår seg sammen i papirløse ekteskap, vil husholdningsveksten tilsvare veksten av parhusholdninger.

TABELL 5.4 ANTALL "FAMILIER" I HELE LANDET 1980-1984

Tidspunkt	Antall familier	Herav: med 1 person	flere personer
1.07.1980	1.684.297	620.352	1.063.945
1.07.1982	1.736.833	663.086	1.073.747
1.07.1984	1.783.695	706.283	1.077.412
Økning:			
1980-1982	+52.536	+42.734	+9.802
1982-1984	+46.862	+43.197	+3.665

Kilde: Familiestatistikken 1980 og 1982, Statistisk ukehefte nr. 18/1985

Avgangen av boliger på landsbasis i gammel og nyere bebyggelse tyder på at det kan ha vært en avgang på omkring 20.000 boliger hvert år på 1980-tallet. Med så stor avgang i året har nettotilveksten av boliger ikke vært på mer enn 14.000 i gjennomsnitt for hvert av de fire årene. Dette kan være et rimelig anslag av veksten av husholdningsantallet de første årene av 1980-tallet. Når veksten regnes ut på basis av boligfrekvenser fra 1981 og befolkningsfremskrivninger etter alder og sivilstand, blir anslaget for veksten omtrent den samme; 13.000 pr. år 1980-1985.

Boligbyggingen på 1970-tallet var gjennomsnittlig på omkring 40.000 boliger i året. Når nå boligbyggingen har gått ned til gjennomsnittlig 34.000, og dette tallet synker ytterligere for 1985 og 1986, må det gi seg utslag i enten lavere husholdningsvekst eller lavere avgang. De første fire årene har vi ikke kunnet registrere noen markert nedgang i familiestatistikken. Det var en svak nedgang etter 1982. Det er meget sann-

synlig at den lavere boligbyggingen har påvirket både avgangen og husholdningsdannelsen, men det er vanskelig å vite hvordan.

Husholdningsdannelsen kan ha endret seg ved at det har blitt større andeler av de ugifte som bor sammen, enten i samliv uten vigsel, eller i noen slags felles boform, kollektiv, deling av leilighet, o.l. Eventuelt kan det også ha blitt mer inneboing hos andre, dvs. leie av enkeltrom eller hybel. Vi tror en av de mest sannsynlige virkningene er at det har stimulert yngre til høyere grad av samboing framfor å bo alene.

#### FLERE UNGE BOR HJEMME, FLERE UGIFTE FLYTTER

Mellom 1970 og 1980 økte antallet unge mellom 20 og 30 år som bodde hjemme fra 197.000 til 219.000. Dette henger sammen med at stadig færre giftet seg i den alderen. Det er få gifte som bor hjemme. Men selv om det var flere som bodde hjemme, var det likevel forholdsvis flere ugifte som hadde flyttet hjemmefra: De var 13% av alle i aldersgruppen i 1970, og hele 21% i 1980.

TABELL 5.5 VOKSNE UGIFTE HJEMMEBOENDE BARN,  
20-29 ÅR, I 1977 - 1984. (I 1000)

	Alle 20-29 år:		Hjemmeboende ugifte:				Borte- boende ugifte 20-29
	Gifte og ugifte	Bare ugifte	Alle aldre 20 år+	Anslag 20-29 (80%)	i % av alle	20-29 i % av ugifte	
1.7.1977	614	277	252	201	(33)	(73)	76
1.7.1980	613	314	264	211	(34)	(67)	103
1.7.1982	618	342	268	214	(35)	(63)	128
1.7.1984	622	372	279	221	(36)	(59)	151

Kilde: Statistisk Ukehefte nr. 18, 1985

Spørsmålet er om denne tendensen har fortsatt i 1980-årene. I familiestatistikken er antall ugifte barn på minst 20 år som bor hjemme, skilt ut. Gruppen vokser stadig. Vi kan se at de vokser som andel av hele aldersgruppen: dvs. at tendensen med flere hjemmeboere har fortsatt i 80-årene. Samtidig ser vi at andelen av de ugifte som bor hjemme synker drastisk. Dette innebærer at de ugifte som har flyttet har økt fra ca. 100.000 i 1980 til over 150.000 i 1984. Sagt med andre ord øker hjemmeboerne med to-tre tusen i året, og de ugifte "ute-boerne" øker med 12- 13.000 i året.

Et lite forbehold må vi ta: Større arbeidsledighet blant yngre først på 1980-tallet kan ha medført flere på skole eller i studier. Disse er registrert som hjemmeboere uansett skolested. Men en slik eventuell økning i tilsynelatende hjemmeboere er neppe så stor som tabellen viser: 10.000 flere mellom 1980 og 1984.

Det kan være mange problemer med å bli flere voksne i samme bolig både med hensyn til plass og hva boligen muliggjør av aktiviteter. Fra å være en ektepar-med-barn-bolig, går den over til å være et slags kollektiv med flere voksne. Det fins over 200.000 slike "kollektiver" i Norge i dag, og det blir altså to, kanskje tre tusen flere hvert år. Hver tredje av disse hjemmeboerne bor i boliger som har mangler ved boligene og hver femte bor trangt og ønsker flere rom. Annen hver av de omkring 150.000 borteboende ugifte 20-29 år bor alene. De andre bor enten med samboer (hver tredje) eller på forskjellige andre måter.

I og med at gruppen øker så sterkt, er det av stor betydning å få vite i hvilken retning deres boligetablering utvikler seg: Blir de boende alene eller sammen med andre? Hvordan greier de å dekke sitt boligbehov? Regnestykket er enkelt: hvis 12-13.000 flere ugifte bosetter seg alene ett år, legger de beslag på 12-13.000 flere boliger. Dette er nesten hele tilveksten av boliger først i 80-årene. Hvis 6.000 av dem bosetter seg sammen i 3.000 hushold, og 6.000 alene, utgjør de likevel største delen av boligtilveksten i dag med "normal" avgang.



Slik som de unge ugifte øker i antall, må nye løsninger finnes. Det kan dreie seg om mer utleie av deler av boliger, at tomme boliger tas i bruk, oppdeling av boliger, og at eventuelt flere deler en bolig.

## SAMMENDRAG

Antallet husholdninger i Norge i 1980 var på 1.5 millioner og vokser med vel 1% hvert år. I 1990-årene vil antallet passere 1.7 millioner. Veksten er betydelig større enn veksten i befolkningen.

Dette skyldes at andelen av småhusholdninger øker. I 1980 var 54% av husholdningene på bare en eller to personer, mot bare 46% i 1970. Denne utviklingen fortsetter. I Sverige var det 64% med en eller to personer i 1980. Det er særlig i byene at det er mange små husholdninger. Men utviklingen etter krigen viser at landdistriktene kommer etter.

Husholdninger som består av gifte par med eller uten barn er fortsatt i flertall. Men etter midten av 1990-åra vil disse utgjøre mindre enn halvparten. De andre vil være enslige, ene-foreldre, samboere som ikke er gift og andre husholdningstyper.

Husholdninger med barn under 16 år utgjorde 1980 35% av alle. Andelen synker. Videre er omtrent hver tiende husholdning en husholdning med "barn" på 17 år eller eldre.

Grunlaget for bofellesskap i husholdningen er slektskap. Det er ikke mer enn 2% av alle mellom 20 og 79 år som ikke har noen nære slektninger i live, og når vi ser bort fra de som bor helt alene, er praktisk talt alle som bor sammen i slekt med hverandre på en eller annen måte. Beskrivelser av husholdningenes sammensetning kan derfor best lages på grunnlag av dette.

Av alle husholdningene har vi tatt ut enkelte større og mindre grupper for å gå nærmere inn på deres utvikling og boligsituasjon. Dette er personer som bor alene, ene-foreldre, samboende og hushold med personer i etableringsalderen 18-34 år, og husholdninger med gamle personer. Disse er valgt fordi de dels er husholdningstyper i rask vekst, og dels fordi de har særlige problemer i forhold til boligen.

### **Etablering i egen husholdning**

Å etablere seg med en bolig av alminnelig bra standard eller med trygge leievilkår er noe som vanligvis tar endel tid. Personene i etableringsalderen (18-34 år) er for den største delen gifte, dernest hjemmeboende, mens 20% bor på forskjellige andre måter. I de tre største byene er 35% bosatt på "andre måter", oftest alene.

Kvinner og menn i 20-årene oppviser en forskjellig utvikling. De unge kvinnene bruker tiden de bor hjemme hos foreldrene i høyere grad til skolegang, eventuelt til å ta et arbeid. For mennene er skolegang sjeldnere, oftest tar de arbeid.

For kvinnene betyr det å få barn eller det å gifte seg at de oftest får husarbeid som hovedbeskjeftigelse. Er de samboende uten å være gift, er de oftere i arbeid, for en del avhengig av om de har små barn eller ikke.

En fjerdedel av de som er 18-24 år bor hjemme og kan ha tilsynelatende god råd hvis de bruker det de tjener på seg selv. Men nærmere halvparten av aldersgruppen har svært lite til eget forbruk. Ordningen med etableringslån når ikke ut til unge enslige uten barn i sin alminnelighet.

En tredjedel av alle har en eller annen mangel ved boligen. Blant de aleneboende er det hele 53%. Både aleneboende og samboende ønsker svært ofte at de hadde flere rom i boligen.

Det viktigste problemet for yngre voksne med hensyn til bolig vil etter hvert bli i det hele tatt å kunne skaffe et sted å bo. Synkende boligbygging og et økende antall unge vil gi et voksende problem i det kommende tiåret. 70.000 ville dannet egen husholdning i 1981 dersom det hadde latt seg gjøre.

### **Aleneboende**

De som bor alene har lenge vært en stor gruppe, og de vokser i antall. To tredjedeler av økningen i tallet på hushold mellom 1970 og 1980 skyldes flere aleneboere.

De utgjør 28% av alle hushold i 1980. Til sammenligning var det på samme tid 33% i Sverige.

Gruppene som økte mest blant dem var de skilte middelaldrene menn og de eldre enkene. Men i forhold til hele befolkningen økte de aleneboende i alle aldersgrupper.

Halvparten av de aleneboende bor slik at de mangler enten soverom, bad/wc, kjøkken eller moderne fyring. I alt er det over 200.000 hushold av dem som har en eller annen mangel ved boligene. Ingen annen gruppe av husholdninger kommer ut med en så stor andel. Oftest mangler de bad eller WC., 75.000 mangler soverom. Blant de yngre (under 40 år) ønsker halvparten flere rom enn det de har nå.

Av skilte og separerte er det to tredjedeler av mennene og en tredjedel av kvinnene som bor alene. Enten de bor alene eller de bor sammen med andre, har de ikke mangler ved boligene så ofte som andre husholdninger.

22% hadde under kr 50.000 i brutto inntekt i 1980, tilsvarende under 75.000 i 1985. Av de over 40 år er det 52% av mennene og hele 78% av kvinnene som har så lav inntekt. Det er særlig de med lav inntekt som har mangler ved boligene.

#### **Husholdninger med samboere**

Tallet på husholdninger med samboere i Norge var 40-45.000 i 1980. Det er 3% av alle husholdningene. Antallet øker i 80-årene, og er nå kanskje over 75.000. Dette kan skyldes både at antall personer i de yngre voksne aldersgruppene øker, og at andelene av samboere i de enkelte aldersgruppene øker. Vi mangler sikre data om dette.

Samboere og gifte tilsammen vil utgjøre omlag en million husholdninger i årene som kommer. Tallet på gifte går jevnt nedover. Tilsammen utgjør de etter hvert en mindre andel av alle husholdninger, fra ca. 65% i 1980 og ned mot 50-60% på 1990-tallet.

Samboere er unge; halvparten er under 30 år. Den typiske samboerhusholdning er et ungt par uten barn. Seks av ti er slik.

De yngre samboende har i høyere grad enn de yngre gifte oftere inntektsgivende arbeid, de har oftere enn gifte to inntekter, og derfor tjener de noe mer. De har oftere moderate boutgifter i forhold til inntektene, og de har skjeldnere barn. Alt i alt vil dette innebære at de har høyere grad av kontroll over egen tilværelse enn de gifte. Vi tenker her på muligheten av å fortsette en utdanning, bygge opp en karriere i jobben, velge jobb ut fra andre hensyn enn rent økonomiske (fordi boutgiftsbelastningen ikke er så høy), og lignende. Dette vil imidlertid først og fremst gjelde for kvinnene, fordi det er de som oftest får husarbeid som hovedbeskjeftigelse når de er gifte, eller har omsorg for små barn.

70% av både samboere og gifte har en bolig uten mangler slik vi har definert det. Men det er likevel mange av de yngre samboerne som sier at boligen deres trenger reparasjoner enn de yngre gifte.

### **Ene-foreldre**

Ene-foreldre er en liten gruppe, som imidlertid vokser raskt. Fra 1980 til 1984 økte gruppen med 27% til 110.000 "familier". Siden mange av dem bor som samboere, er tallet på husholdninger med eneforeldre ca. 63.000. Beregninger ut fra Familiestatistikken svarer her godt med boforholdsundersøkelsen i 1981.

De fleste bor for seg selv, men 7.000 er inneboende hos andre. Halvparten av dem har så lav inntekt som under kr 75.000 i 1980, tilsvarende omkring 100.000 og mindre 1985-kroner. En fjerdedel er i aller laveste inntektsgruppe på under kr 50.000 i 1980.

Det er særlig de som bare lever av trygd som har så lav inntekt. Med andre ord må ene-foreldern oftest ta et betalt arbeid ved siden av barnestellet for å greie seg. Hvis utgiftene til barnehage eller lignende er

store, blir det likevel ikke så meget igjen til andre utgifter. Ene-foreldre er den gruppen som oftest må betale en høy andel av sin inntekt i boutgifter. De topper listen foran de aleneboende kvinnene som er 40 år eller eldre.

Ene-foreldre bor noe hyppigere enn andre i boliger som ikke har elementære mangler. Det er vanskelig å si om de dermed "bor bra", blant annet fordi de noe oftere enn andre sier boligen trenger reparasjoner eller utskiftninger.

Halvparten av ene-foreldrene med mindre barn bor slik at trafikkforholdene er farlige for barna. En fjerdedel mangler trygge og gode lekesteder.

#### **Husholdninger med gamle personer**

Personer som er 65 år eller eldre kaller vi for "gamle" og det er tre måter å beskrive antallet gamle på:

- Hver 7. person i Norge er gammel
- I hver tredje husholdning finnes gamle personer
- Hver 5. husholdning består av bare gamle personer

35% av alle gamle bor helt alene. Blant kvinnene er andelen 45% mens bare 20% av mennene bor alene. Forskjellen skyldes først og fremst ulik levealder.

Bofellesskap med nære slektninger endrer seg med stigende alder blant de gamle. Blant de yngste (65-69 år) er det 25% som bor alene, 52% sammen med ektefelle og 4% sammen med egne barn. For de som er over 80 år er de tre tallene henholdsvis 49%, 20% og 15%.

De tre sivilstandskategoriene avdekker et hovedmønster for bofellesskap: (1) de gifte bor nødvendigvis praktisk talt alle med sin ektefelle og 1/5 av alle bor også sammen med egne barn, (2) de før-gifte bor for det meste alene, 78%, mens 20% bor sammen med sine barn, (3) 53% av de ugifte bor helt alene mens en forbausende høy prosent, 42%, bor sammen med søsken.

### Utviklingen av antallet husholdninger

Det viktigste grunnlaget for å kunne si noe om størrelsen og sammensetningen av husholdningene i årene fremover, er antallet personer i forskjellige aldre. Utviklingen i årene framover kan oppsummeres som følger

- Antall yngre under 20 år: Synker etter 1985
- Antall yngre voksne 20-49 år: Stiger, de yngste når en topp årene 1990-1995, de eldre av dem mot år 2000
- Antall middelaldr. 50-66 år: Synker mot 1990, og stiger deretter
- Antall eldre 67 år og mer: Stiger mot 1990 (1993), synker noe mot 2010 og stiger igjen. De som er over 80 år øker uavbrutt forbi år 2000.

Etter år 2000 vil den voksne befolkningen, dvs. 20 år og over, enten øke eller bli omtrent konstant fram mot år 2025. Det er her sett bort fra endringer i netto innflytting.

Det er lite gjort på området når det gjelder prognoser for husholdninger. Vi har regnet ut tallet på husholdninger med utgangspunkt i befolkningsframskrivingen etter sivilstand, og med bruk av boligfrekvenser. Fram mot år 1995 vil det etter dette bli en øking på 15.000-23.000 husholdninger i året.

Prognoser som dette kan brukes til å bestemme hvor mange boliger som trengs å bli bygd. Prognosene er usikre: Bygges det fler boliger enn husholdningsprognosene sier, kan det stimulere til øket husholdningsdannelse forutsatt at boligene har en akseptabel pris. Derfor har myndighetene stor innflytelse på husholdningsantallet med sine bestemmelser om rentesatsen på boliglån, størrelsen på lån i statsbankene, avdrags-tiden, størrelsen på spesielle låneordninger som etableringslån og størrelsen og utbredelsen av bostøtten.

Ut fra den faktiske utviklingen til nå i ulike deler av landet og i ulike grupper av befolkningen, kan vi formulere visse antagelser om hva som vil skje i årene framover. Vi mener det er grunn til å vente en vekst i antall husholdninger:

- Oslo som har landets høyeste andel av små husholdninger i 1980, har fortsatt en nedgang i størrelsen på husholdningene. Befolkningen har vært tilnærmet konstant, men husholdningsantallet har gått opp med et par tusen i året. I 1980 var det i gjennomsnitt 2.01 personer pr. bolig, og i 1984 1.95.

- Andelen små husholdninger varierer sterkt mellom kommunene, og landdistriktene følger etter byene som har de høyeste andelene. Oslo hadde i 1980 73% en og to persons husholdninger, andre store byer 50-60%, mens noen landdistrikter bare hadde 30-40%.

- Familiestatistikken på landsbasis viser en utvikling som betyr at det bygges for lite boliger. En beregning viser at det har blitt 18 - 21.000 flere husholdninger de første årene på 1980-tallet. Dette er avhengig av ulike forutsetninger om tallet på samboere.

- Med "normal" avgang av boliger har det bare blitt 14.000 nye boliger i året. Sannsynligvis har flere enn før tatt i bruk boliger eller deler av boliger som ellers ikke var i bruk (for eks utleie av værelser), eller flere enn før bor sammen med andre. På den måten kan det ha blitt noen flere boliger, eller noe færre nye husholdninger. Det eksakte tallet på boliger eller husholdninger er det ikke statistikk over før ved neste folketelling i 1990.

- Det absolutte antall voksne barn som bor hjemme øker, samtidig som flere ugifte etablerer seg for seg selv eller sammen med andre. En stor del av de som bor hjemme, ønsker å flytte. Hjemmeboerne øker med to-tre tusen i året, og de ugifte ute-boerne øker med 12-13.000 i året. I og med at gruppen øker så sterkt, er det av stor betydning å få vite i hvilken retning deres boligetablering utvikler seg: Bli de boende alene eller sammen med andre? Hvordan greier de å dekke sitt



boligbehov? Regnestykket er enkelt: hvis 12-13.000 flere ugifte bosetter seg alene ett år, legger de beslag på 12-13.000 flere boliger. Dette er nesten hele tilveksten av boliger først i 80-årene. Hvis 6.000 av dem bosetter seg sammen i 3.000 hushold, og 6.000 alene, dekker de likevel størstedelen av boligtilveksten i dag med "normal" avgang.

- 140.000 husholdninger er sammensatt av en familiekjerne pluss "inneboende" personer. Denne gruppen var en god del større tidligere. De har en lavere boligstandard enn andre. De vil sannsynligvis fortsette å minke i antall dersom boligstandarden fortsetter å stige for hele befolkningen. Dette vil bidra til at den gjennomsnittlige størrelsen på husholdningene blir mindre, og at vi får flere husholdninger.

Alt i alt peker disse forholdene på at det er en utvikling i gang i befolkningen mot fortsatt oppdeling av husholdningene. Det er særlig mange yngre voksne som hvert år vil trenge bolig. Er tapet av boliger i 1980-årene like høyt som det var mellom 1970 og 1980, har det ikke blitt mer enn 14.000 nye boliger i året. Det er et stort gap mellom mengden nye boliger og nye husholdninger. Dette betyr boligmangel som vil ramme de som har dårligst råd, og de som ikke har noen bolig å selge. Mange av disse er de yngre voksne i etableringsalderen.

## VEDLEGG A:

### OM BOFORHOLDSUNDERSØKELSEN 1981

Boforholdsundersøkelsen 1981 er en utvalgsundersøkelse som gir et representativt bilde av boforholdene for landet sett under ett. Formålet med Boforholdsundersøkelsen er å beskrive og vurdere boforholdene i hele Norge. Til dette er det samlet inn opplysninger om selve boligen og huset som hustype, størrelse, standard og utstyr. I tillegg inngår opplysninger om boligens nære omgivelser. Like viktig som boligopplysningene er data om husholdningene som bor i boligene. Dette gjelder for eksempel husholdningenes sammensetning, inntektsforhold, sosial klasse, samt en rekke opplysninger om alle personene. Undersøkelsen har også et omfattende materiale om ulike forhold slik som disposisjonsforhold og råderett over boligen, boligøkonomiske forhold, måten boligen er finansiert på og de løpende boutgifter. Også opplysninger om husholdningenes forrige bolig, flytting og flytteønsker samt enkelte andre ønsker og holdninger knyttet til det å bo, er tatt med.

Utvalget for undersøkelsen er representativt for hele landet og er laget i tre trinn. Først trekkes strata fra hele landet, dernest trekkes utvalgsområder innen disse strata og til slutt trekkes et representativt utvalg av enheter innen disse områdene. For Oslo trekkes det et tilfeldig utvalg for hele kommunen.

For hver familie ble det på forhånd trukket ut en intervjuperson. I familier med et ektepar eller samboere, er kvinner og menn valgt ut som intervjuperson annen hver gang. Det meste av intervjuingen foregikk i tidsrommet 2. feb - 20. mars 1981.

Det registeret som utvalget er trukket fra, er organisert i familie-enheter. Som "familie" regnes ektepar uten barn, ektepar med ugifte barn, og enslige forsørgere med ugifte barn. Alle andre personer enn dette teller hver for seg som en "familie". Dette gjelder også samboende. Det er først under intervjuet at en

finner fram til husholdningsenhetene. Da trekkenheten familie ikke er den samme som analyseenheten husholdning, vil dette medføre at vi får en viss overrepresentasjon av husholdninger som består av to eller flere familieenheter. Etter våre beregninger viser denne skjevheten seg å være så liten at det ikke har noen hensikt å foreta korreksjoner.

Statistisk sentralbyrå har trukket utvalget, utført intervjuingen, kodingen og lagt dataene til rette for analyse. Etter dette er dataene overført til NBI som har gjennomført videregående kontroller av materialet og foretatt en serie spesielle analyser.

### **Hovedbegreper**

Hovedenheten i denne undersøkelsen er husholdningen. Med dette menes en kosthusholdning. Til kosthusholdningen regnes de personene som har felleskap i kost og losji, det vil si personer som er fast bosatt i boligen og som spiser minst ett måltid sammen daglig. Personer som er midlertidig fraværende skal regnes med, mens personer som oppholder seg midlertidig i boligen skal holdes utenfor. Denne definisjonen avviker fra den husholdningsdefinisjon som er brukt blant annet i Folke- og bolig tellingen. Folke og bolig tellingen bruker bolighusholdning som telleenhet. Dette medfører at en der ikke regner hybelboer med egen kost som egen husholdning når vedkommende mangler egen inngang.

Bolig defineres i Boforholdsundersøkelsene som den plassen som kosthusholdningen har til rådighet. Dette medfører at hybelboer med egen kost regnes å ha egen bolig. Antall boliger blir på denne måten lik antall husholdninger.

Vårt datasett med husholdningsdata kan lett omdannes til et datasett med personer som analyseenhet. Dette gir et datasett som er representativt for landets befolkning. Når slike opplysninger sammenlignes med andre utvalgsundersøkelser som har personer som trekk- og analyseenhet, bør en være oppmerksom på at disse undersøkelsene ofte bare omfatter visse grupper. Det kan være alle voksne personer, eller alle innen visse fast-

satte aldersgrenser, alle yrkesaktive personer eller lignende. I våre persondata er det verken stilt aldersgrense oppover eller nedover. Sammenlignbare tall vil en imidlertid kunne få i de fleste tilfellene ved å tilpasse Boforholdsundersøkelsen etter de kriteriene for utvalg som er brukt i den undersøkelsen en vil sammenligne med.

### **Feilkilder og usikkerheter**

Alle tall fra utvalgsundersøkelser er usikre på den måten at det "sanne" prosenttallet for hele befolkningen for et gitt kjennetegn kan være noe større eller noe mindre enn det vi beregner på grunnlag av utvalget. Et slikt slingringsmonn kalles konfidensintervall og vi kan beregne hvor stort det er, alt etter hvor sikre vi ønsker å være i våre konklusjoner. I tabellrapporten fra Statistisk sentralbyrå finnes tabeller som viser konfidensintervallenes størrelse. (NOS A673/1974 og B404/1983).

Når en bruker tall fra dette materialet, vil det i mange tilfeller være mulig og nyttig å sammenligne med tilsvarende eller lignende opplysninger fra andre undersøkelser. Hvis en her finner uoverenstemmelser kan dette skyldes reelle forskjeller, metodeforskjeller eller at en ikke måler akkurat det samme.

Boforholdsundersøkelsen gir tall som en også kan få fra Folke- og bolig tellingen. Fordi Folke- og bolig tellingen er en total undersøkelse og Boforholdsundersøkelsen en utvalgsundersøkelse, vil det i noen grad være uoverensstemmelser, som i hovedsak vil skyldes metoden. I de fleste tilfellene kan en bruke Folke- og bolig tellingen som indikasjon på skjevheter i Boforholdsundersøkelsen, men en bør av flere grunner ikke alltid bruke FoB som fasit. Den ene grunnen er at Folke- og bolig tellingen har en forholdsvis stor andel uoppgitte svar som også kan føre til skjevheter. Den andre grunnen er at måten å spørre på ikke alltid vil være helt identisk. Tallopplysninger som overfladisk sett synes å gi oppgaver om samme forhold, kan derfor i realiteten gi opplysninger om noe som er forskjellig.

### Vekttall

Tall fra alle utvalgsundersøkelser er beheftet med en viss usikkerhet forårsaket av målefeil, bearbeidingsfeil, utvalgsvarians eller utvalgsskjevhet. Utvalgsvariansen, som først og fremst er avhengig av utvalgets størrelse, kan beregnes som forklart ovenfor.

Utvalgsskjevhet kan rettes opp om en har en form for "fasit". De regulære Folke- og boligtellingerne kan brukes, og det gjør det mulig å lage et sett av vekt-tall som i sin tur gjør det mulig å vise tabeller med beregnede totaltall for både personer og husholdninger.

Både for 1981- og 1973-undersøkelsene har vi gått via personene for å finne de korrekte vektene. Folke- og boligtellingerne må regnes å være pålitelige når det gjelder tellingen av personer, mens tall fra tellingen av husholdninger ikke på samme måte kan anvendes. I begge undersøkelsene har vi opplysninger om alle husholdningsmedlemene, og det gjør det mulig å lage et sett av tabeller med en oppdeling av det totale personantallet med hensyn til alder, kjønn og hvorvidt personene bor helt alene. For alder gjør vi bruk av en inndeling i femårs-intervaller. For 1981-undersøkelsen har vi brukt tall fra Folke- og bolig tellingen 1980, som kan deles opp på samme måte. I tabellene fra Folke- og bolig tellingen har vi først trukket ut de gamle og syke personene som permanent bor i felleshusholdninger. Vekttallene som til slutt beregnes er forholdstallet mellom de enkelte cellefrekvensene i de likedannede tabellene fra BU-81 og FoB-80.

For 1973-undersøkelsen har vi gått fram på en litt annen måte. Her har vi brukt ekteskapeleg stilling istedenfor om de var aleneboende som det tredje kriteriet. Vi har ikke for 1973 kunnet få data for personer i felleshusholdninger, slik at vi her har vektet opp mot den totale befolkningen ved utgangen av 1973.

For å kunne vise totaltall for husholdninger er vekt-tallene for alle hovedpersonene først overført til husholdningsdataene. De resulterende totaltallene for husholdninger stemmer godt med våre antagelser om hvor mange kosthusholdninger det fantes på disse to tids-

punktene. Uavhengige tellinger for kosthusholdninger finnes ikke. Både for husholdningstabeller og personstabeller viser vi alltid avrundede tall, enten til nærmeste 50, 100 eller 1000.

**VEDLEGG B:****PUBLIKASJONER FRA BOFORHOLDSUNDERSØKELSENE****BOFORHOLDSUNDERSØKELSEN 1967**

Statistisk sentralbyrå. Boligundersøkelsen oktober 1967. Oslo 1968.  
(Kontoret for intervjuundersøkelser. Rapport, 3)

Ås, Dagfinn. Norske boliger. Resultater fra boligundersøkelsen 1967.  
Oslo 1971-1973. (Norges byggforskningsinstitutt. Rapport 69, 4 b.)

1. Om undersøkelsen. Boligmassen i 1967. Boligens rom
2. Boligstandard: Utstyr og plass
3. Eie- og leieforhold. Boligpriser og boliglån. Boutgifter
4. Husholdninger

**BOFORHOLDSUNDERSØKELSEN 1973**

Statistisk sentralbyrå. Boforholdsundersøkelsen 1973. NOS A673.  
Oslo 1974.

Norges byggforskningsinstitutt og Norsk institutt for by- og  
regionforskning. Boforholdsundersøkelsen 1973. Oslo 1975-1978. 8 b.

1. Ås, Dagfinn. Boligforholdene for enslige og andre enkeltpersoner
2. Solheim, Trygve. Husholdningene og beboerene. Viktige egenskaper  
og bakgrunnsforhold
3. Bull, Grete. Boligstandard og boligbehov
4. Gulbrandsen, Ole. Trapper og tilgjengelighet
5. Ås, Dagfinn. Boutgifter og boligøkonomi
6. Solheim, Trygve. Sosiale klasser og boligforhold
7. Solheim, Trygve. Familiefase og boligforhold
8. Solheim, Trygve og Andreas Lund. Unge familiers boligforhold

Ås, Dagfinn (red.). Boforhold i Norge i 70-årene. Et sammendrag  
av resultatene fra Boforholdsundersøkelsen 1973. Oslo 1979

**BOFORHOLDSUNDERSØKELSEN 1981**

Statistisk Sentralbyrå. Boforholdsundersøkelsen 1981. NOS B404. Oslo-Kongsvinger 1983

Barlindhaug, Rolf. Finansiering av boliger i 70-årene. Oslo 1983. (Norges byggforskningsinstitutt. Intern arbeidsrapport, Prosjekt F3103D)

Bysveen, Tor og Sigmund Knutsen. Boligskifter i Norge. Oslo 1983. (Norsk institutt for by- og regionforskning. Notat, 1983, 16)

Bysveen, Tor og Sigmund Knutsen. Boliggetterspørse og disposisjonsform, Boligkarrierer 1969-81 blant ulike aldersgrupper i befolkningen. Oslo 1984. (Norsk institutt for by- og regionforskning. Rapport, 1984, 7)

Bysveen, Tor, Sigmund Knutsen, og Tor Lerstang. Trafikk og trygghet i nærmiljøet. Oslo 1984. (Norsk institutt for by- og regionforskning. Notat, 1984, 124)

Grevstad, Knut. Husholdningenes boutgifter i 1980. Oslo 1983. (Norges byggforskningsinstitutt. Intern arbeidsrapport, Prosjekt F2005H)

Ås, Dagfinn. Om bostøtten. Oslo 1983. (Norges byggforskningsinstitutt. Intern arbeidsrapport, Prosjekt F3103D)

Ås, Dagfinn og Rolv V. Lian. Forskjeller i boforhold innen Oslo- og Akershusregionen. Oslo 1983. (Norges byggforskningsinstitutt. Prosjektrapport, F3103D)

Ås, Dagfinn. Boforhold i Oslo. Oslo 1984. (Norges byggforskningsinstitutt. En notatserie i 5 hefter)

Lian, Rolv V. Rent Policy in Norway. (Norges byggforskningsinstitutt. Intern arbeidsrapport, Prosjekt O-1133)

Lian, Rolv V. Eie og leie av bolig. Oslo 1986. (Norges byggforskningsinstitutt. Prosjektrapport, under utgivelse)

Gulbrandsen, Ole og Dagfinn Ås. Norske husholdninger. Oslo 1986. (Norges byggforskningsinstitutt, Prosjektrapport, 18)

Ås, Dagfinn. Der folk bor - omgivelser og miljøforhold. Oslo 1986. (Norges byggforskningsinstitutt. Prosjektrapport, 16)

Ås, Dagfinn og Thorbjørn Hansen. Boligstandard 1967-1981. Oslo 1986. (Norges byggforskningsinstitutt. Prosjektrapport, 12)



## VEDLEGG C

## LITTERATUR

1. ALBRIKTSSEN, Rolf O., CLAUSSEN, Jens. Etableringslåneordningen 1984. En undersøkelse av kommunal praksis ved tildeling av etableringslån. NBI 1986
2. BERGE, Erling og BUGGE, Liv Susanne. Rates of change in norwegian households 1974-77. INAS notat 84:9. Oslo 1984
3. BJØRU, Kirsten og SKREDE, Kari. Familiemønster i forandring. Trekk ved giftemåls-, samlivs-, skilsmisse- og fruktbarhets- utviklingen i 1970-åra. Rapport 82:1. INAS, Oslo 1982
4. BRUNBORG, Helge. Myter om befolkningsutviklingen. I Sosialøkonomen nr. 7 1984
5. BRUNBORG, Helge. Cohabitation without marriage in Norway. Artikler 116. SSB 1979
6. BRUNBORG, Helge, MØNNESLAND, Jan og SELMER, Randi. Fremskrivning av folkemengden etter ekteskapelig status 1979-2025. Rapport 81/12, SSB 1981
7. BYGGFORSKSERIEN. Boligbehovet og nye husholdninger. Planløsningsblad G 211.130, NBI våren 1986
8. BUGGE, Liv Susanne. Husholdning - Struktur og prognose. En metodisk tilnærming. Magistergradsavhandling i sosiologi. Universitetet i Oslo 1984
9. EVERSLEY, David. Changes in the composition of households and the cycle of family life. Committee of experts on nuptiality and the family, Council of Europe. Strasbourg 1982
10. GULBRANDSEN, Ole og HANSEN, Thorbjørn. Små boliger og trangboddhet. Arbeidsrapport 17. Norges byggforskningsinstitutt 1978
11. GULBRANDSEN, Ole. Blir det stadig fler husholdninger i 1980-åra?. Særtrykk 281. NBI 1983
12. GULBRANDSEN, Ole. Enslige i byene. Paper til Byforskningsprogrammets høstseminar 17.-19. november 1983
13. GULBRANDSEN, Ole og HANSEN, Thorbjørn. Nye husholdninger og boligbehovet. Universitetsforlaget, Oslo 1985
14. GULBRANDSEN, Ole. Husholdningsdannelse og boligbehov. Innlegg på seminar om boligmarkedet mai 1986. NBI 86

15. GULBRANDSEN, Ole og HANSEN, Thorbjørn. Formation of households and housing policy in Norway. Paper til Boligkongress i Gavle, juni 1986. NBI 1986
16. HANSEN, Thorbjørn, GULBRANDSEN, Ole og FRØIEN, Yngve. Boligavgang 1971-1980. NBI og NIBR, 1986
17. HANSEN, Thorbjørn, GULBRANDSEN, Bernt. Unge voksne og boligmarkedet i Oslo våren 1986. NBI og Ungdomskontoret i Oslo. NBI, Prosjektrapport 14, 1986
18. HOWENSTINE, E.Jay. National housing needs: methodology and myths. Artikkel i Building Research and Practice, USA. Mars/april 1980
19. LIAN, Rolv V. og ÅS, Dagfinn: Om gruppering av husholdningene - persontyper, husholdningstyper og familiefase. Temanotat nr. 11. Boforholdsundersøkelsen 1981. NBI 1983
20. MOEN, Bjørg. Fruktbarhetsutvikling og fruktbarhetsteorier. Norge i et internasjonalt perspektiv. SØS 47. SSB 1981
21. MOXNES, Kari. Hans og hennes skilsmisse. Tidsskrift for samfunnsforskning 1985, BD.26, 419-436
22. NOACK, Turid og ØSTBY, Lars. Fruktbarhet blant norske kvinner. Resultater fra fruktbarhetsundersøkelsen 1977. SØS 49. SSB 1981
23. NOACK, Turid, ØSTBY, Lars. Færre barn - årsaker og konsekvenser. Tidsskrift for samfunnsforskning 1985, bd.26, 68-91
24. NORDISKA MINISTERRÅDETS SEKRETARIAT I OSLO. Unge familier i etableringsfasen. Rapport fra nordisk forskningssymposium om unge familier i etableringsfasen i Oslo 1979. Gotab, Stockholm 1980
25. NORTON, Arthur J. og GLICK, Paul C. What's Happening to Households? American Demographics mars 1979
26. NORGES MARKEDSDATA AS. Ugift samboende. Omnibusundersøkelse. Oslo 1977
27. NOS B 317. Framskrivning av folkemengden 1982-2025. Regionale tall. SSB 1982
28. NOS B 583. Framskrivning av folkemengden 1985-2050. Regionale tall. SSB 1986
29. NOS XII 291. Historisk statistikk 1978. SSB. 1978
30. NOS B 394. Familiestatistikk 1982. SSB 1983
31. NOS A 739. Folke- og boligteiling 1970. Hefte IV. Familier og husholdninger. SSB. 1975

32. NOS B 546. Folke- og bolig telling 1980. Hefte III. Familier og husholdninger. SSB. 1985
33. NOS B 9. Forbruksundersøkelse 1974-1976. SSB 1979
34. NOU 1984:26. Befolkningsutviklingen. Finans- og tolldepartementet. Universitetsforlaget 1984
35. OPDAHL, Stein. Aleneforeldres levekår og tidsbruk. Rapporter 84/16. Statistisk Sentralbyrå. Oslo 1984
36. RIDENG, Arne. Befolkningsutviklingen i Norge fram til år 2025. Artikler 138. SSB 1982
37. SKARSGÅRD, Torstein. Nye husholdninger: forbruk og atferd ved etablering. Nr.24. Fondet for markeds- og distribusjonsforskning. Oslo 1980
38. SOLHEIM, Trygve. Husholdninger og beboere, viktige egenskaper og bakgrunnsforhold. Boforholdsundersøkelsen 1973. NBI og NIBR 1976
39. SCHREIBER, Hermann. Leve alene. Et bedre alternativ? Gyldendal, Oslo 1980
40. ST.MELD.NR.92(1974-75) Om visse boligspørsmål. Kommunal- og arbeidsdepartementet 1975
41. ST.MELD.NR.50 (1984-85) Om familiepolitikken. Forbruker- og administrasjonsdepartementet 1985
42. STATISISK SENTRALBYRÅ. Statistisk ukehefte nr. 18/85
43. STATISISK SENTRALBYRÅ. Levekårsundersøkelsen 1980 og 1983. Spesialtabeller over samboing etter kjønn og alder. NBI 1986.
44. STATISISK SENTRALBYRÅ. Folke- og bolig tellingen 1980. Spesialtabeller over samboing etter fylke, kjønn og alder. NBI 1984
45. VIGELAND, Kari. "Enestående" foreldre, håndbok for alene-foreldre. Universitetsforlaget 1982
46. ØSTBY, Lars. Prevensjonsbruken i Norge. Tidsskrift for Den norske lægeforening. Oslo 1983
47. ÅS, Dagfinn. Boforholdsundersøkelsen 1981. Se egen publikasjonsliste i vedlegg B
48. ÅS, Dagfinn. Husholdninger. Boforholdsundersøkelsen 1967. NBI 1973
49. ÅS, Dagfinn og GULBRANDSEN, Ole: Notat med tabeller om unge personers boforhold i Norge. Norges byggforskningsinstitutt 1985
50. ÅS, Dagfinn: Om å bo alene eller sammen med andre. Temanotat nr. 26. Boforholdsundersøkelsen 1981. NBI 1983